

**Paavo Väyrynen (toim.):
Samankeskisten kehien Eurooppa**

Copyright © 2000 Paavo Väyrynen
Julkaisija: Suomen Puolesta ry

ISBN 952-91-2287-X
Paino: Gummerus Kirjapaino Oy
Saarijärvi 2000

Sisällysluettelo:

Esipuhe: Ympyrä sulkeutuu

1. EU-ydin ja Euroopan talousalue

Paavo Väyrynen: Euroopan unioniin vai Pohjolan yhteisöön? (Artikkeli Nordisk Kontakt -lehdessä 6.9.1994)

2. Kova ydin ja vahva euro

Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble: Pohdintoja Eurooppa-politiikasta (Ote Saksan CDU/CSU-parlamenttiryhmän keskusteluasiakirjasta 1.9.1994)

Paavo Väyrynen: Miksi Suomen ei tulisi liittyä ensimmäisten maiden joukossa rahaliiton kolmanteen vaiheeseen? (Puhe TT:n Emu-seminaarissa Helsingissä 30.5.1997)

Paavo Väyrynen: Emu-jäsenyys on ongelma (Kolumni Ilta-Sanomissa 18.5.2000)

3. Keskittyneestä valtioliitosta hajautettuun liittovaltioon

Paavo Väyrynen: Avoin kirje pääministeri Paavo Lipposelle (Rovaniemi 30.12.1997)

Paavo Väyrynen: Eurooppalainen Suomi (Artikkeli Pohjantähti -lehdessä 1/1998)

4. Sipuli – samankeskisten kehien Eurooppa

Paavo Väyrynen: Yhtenäisyyttä ja voimaa erilaisuudesta (ELDR-ryhmän käyttöön laadittu keskusteluasiakirja EU:n laajentumisesta ja sen institutionaalisista seurauksista 26.10.1999)

Paavo Väyrynen: Juhlan jälkeen (Kolumni Länsi-Suomessa ja Suomenmaassa 17.12.1999)

Paavo Väyrynen: Samankeskisten kehien Eurooppa (Artikkeli Ulkopoliitikka -lehdessä 1/2000)

5. Laajentuvan EU:n tulee hajautua tai eriytyä

Jacques Delors: Euroopan uudelleenyhdistäminen - historiallinen tehtävämme (Puhe Aspen – instituutissa 14.11.1999)

Paavo Väyrynen: EU:n tulee hajautua tai eriytyä (Kolumni Helsingin Sanomissa 26.1.2000)

Valéry Giscard d'Estaing ja Helmut Schmidt: Eurooppa juoksee ennen kuin se osaa kävellä (Artikkeli Le Figarossa 10.4.2000)

Paavo Väyrynen: Vahvaa tukea ”sipuli”-mallille (Kolumni Ilkassa, Lapin Kansassa ja Karjalaisessa 16.4.2000)

Joschka Fischer: Valtioliitosta liittovaltioon - ajatuksia Euroopan yhdentymisen päämäärästä (Puhe Humboldt-yliopistolla Berliinissä 12.5.2000)

Paavo Väyrynen: Laajenevan EU:n saatava uusi kehityssuunta (Kolumni Helsingin Sanomissa 24.5.2000)

Paavo Lipponen: Tiiviimpi unioni on Suomen etu (Kolumni Savon Sanomissa ja Turun Sanomissa 29.5.2000)

Paavo Väyrynen: Fischer läpivalaisi Lipposen linjan (Kolumni Savon Sanomissa ja Turun Sanomissa 31.5.2000)

* * *

Esipuhe: Ympyrä sulkeutuu

Saksan ulkoministeri Joschka Fischer piti 12.5.2000 Berliinissä esitelmän, jossa hän hahmotteli laajentuvan Euroopan unionin institutionaalisia rakenteita. Fischerin puhe herätti voimakkaita reaktioita. Kuten tavallista, monet kantaa ottaneet eivät olleet perehtyneet puheen sisältöön.

Fischerin puhe liittyy laajaan EU:n tulevaisuudesta käytyyn keskusteluun. Yhtäältä se niveltyy kautta aikojen käytyyn väittelyyn siitä, tulisiko yhdentyvää Eurooppaa kehittää valtioliittona vai liittovaltiona. Toisaalta Fischerin puheenvuoro kytkeytyy aivan viime kuukausina käytyyn keskusteluun EU:n päätöksentekojärjestelmän uudistamisesta mittavaa itälaajentumista ajatellen.

Joschka Fischerin ehdotuksia ovat vastustaneet sekä puhdasoppisimmat federalistit että monet liittovaltiokehityksen kiivaat vastustajat. Miten tämä on selitettävissä?

Ortodoksisten federalistien joukossa Fischerin puhe on luettu aivan oikein. He pyrkivät ”Monnet-menetelmää” soveltaen etenemään vaiheittain kohti lopullista poliittista päämäärää (finalité politique), jota ei ole avoimesti määritelty, mutta joka on amerikkalaismallinen keskittynyt liittovaltio. Federalistit pitävät kiinni unionin yhtenäisyydestä ja ajattelevat, että sen itäraja asettautuu luontojaan jonnekin itäiseen Keski-Eurooppaan.

Heti kärkeen Joschka Fischer hylkää sekä ”Monnet-menetelmän” että sen tavoitteena olevan ylikansallisen liittovaltion. Hänen mielestään yhdentymisen tavoitteesta tulisi avoimesti keskustella ja se tulisi selkeästi määritellä.

Myös molemmat Fischerin esittämät institutionaaliset vaihtoehdot ovat uhka federalisteille. Yhtäältä hän ehdottaa koko laajenevalle unionille rakennetta, joka on enemmänkin löyhä valtioliitto kuin liittovaltio. Toinen vaihtoehto on unionin sisäinen eriytyminen siten, että sen ydin kehittyisi tiiviiksi liittovaltioksi.

Miksi sitten Fischer on kohdannut vastarintaa myös vastakkaisessa leirissä – niiden keskuudessa, jotka vastustavat liittovaltiokehitystä?

On ilmeistä, että monet heistä eivät ole perehtyneet Fischerin puheeseen. Heitä on myös saattanut johtaa harhaan puhujan käyttämä retoriikka.

Saksassa sanalla ”federaatio” on toinen merkitys kuin anglosaksisella kulttuurialueella. Lisäksi Fischer on ilmeisesti harrastanut myös retorista taktikointia niiden suuntaan, jotka haluaisivat, että EU:ta kehitettäisiin liittovaltiona. Niinpä Fischer tarjoaa koko unionin rakenteeksi mallia, jota hän kutsuu liittovaltioksi, mutta joka on enemmänkin itsenäisten valtioiden liitto.

Samaan retoriseen keinoon turvauduin itsekkin, kun kutsuin vuoden 1997 lopulla kehittämäni ja avoimessa kirjeessä Paavo Lipposelle tarjoamaani mallia ”hajautetuksi liittovaltioksi”; valtioliitostahan siinäkin oli itse asiassa kysymys.

Federalismin vastustajien suhtautuminen Fischerin toiseen vaihtoehtoon – unionin sisäiseen eriytymiseen – riippuu paljolti siitä, minkä jäsenmaan näkökulmasta asiaa tarkastellaan.

Ydin-Euroopan maat kuuluisivat joka tapauksessa tiiviiseen liittovaltioytimeen. Näiden maiden antifederalistit torjuvat siten eriyttämisen, koska se nopeuttaisi niiden joutumista osaksi liittovaltiota.

Muissa maissa tulisi liittovaltion vastustajien kaiken järjen mukaan kannattaa eriytymistä ja oman maan jättäytymistä ytimen ulkopuolelle. Monia heistä on kuitenkin harhauttanut se argumentti, että liittovaltioydin määräisi unionin tulevan kehityksen myös ulkopuolelle jäävien osalta.

Näin ei tietenkään olisi, vaan eriytyminen päinvastoin parantaisi tilannetta. Nimenomaan nykyinen suuntaus merkitsee sitä, että ydinalueen maat määräävät koko unionin kehityssuunnan tavoitteenaan finalité politique. Eriytyvässä unionissa ne saisivat kehittää haluamansa liittovaltion, eikä muiden olisi pakko seurata mukana.

Olen koonnut tähän kirjaseen puheenvuoroja, jotka auttavat asettamaan Joschka Fischerin puheen laajempaan yhteyteen sekä suomalaisessa että muualla käydyssä Eurooppa- keskustelussa. Noin puolet aineistosta koostuu omista kirjoituksistani, joissa olen käsitellyt EU:n laajenemisen ja syvenemisen pulmallista suhdetta. Kirjasen toinen puolikas on kooste muualla Euroopassa käytetyistä puheenvuoroista, jotka ovat omalta osaltaan vaikuttaneet Fischerin ehdotuksiin.

* * *

Joschka Fischerin puhe merkitsee ympyrän sulkeutumista eriytyvästä yhdentymisestä käydyssä keskustelussa.

Ensimmäinen vakava eriytymiskeskustelu käytiin 1980-luvun lopulla, jolloin EY päätti tarjota jäsenyydestä mahdollisesti kiinnostuneille Efta-maille sopimusta Euroopan talousalueesta. Tuolloin Jacques Delors puhui ensimmäisen kerran samankeskisistä kehistä.

Toinen vaihe oli 1990-luvun puolessa välissä, jolloin esillä oli kysymys talous- ja rahaliiton toteuttamisesta aluksi vain ”ydin-Euroopassa”. Ajatuksena oli, että eriytyvän unionin olisi helpompi laajentua itään.

Nyt samankeskiset kehät ovat olleet jälleen esillä. Unionin eriytyminen näyttää olevan väistämätöntä, jotta sen mittava laajentuminen voitaisiin onnistuneesti toteuttaa.

Ensimmäinen mukaan ottamistani kirjoituksista on oma artikkelini ”Euroopan unioniin vai Pohjolan yhteisöön?”, joka julkaistiin ”Nordisk kontakt” -lehdessä vuonna 1994. Se liittyi keskusteluun Suomen EU-jäsenyydestä. Tuin tuolloin Jacques Delorsin ja Euroopan komission alkuperäistä ajatusta samankeskisistä kehistä. Sen mukaan Suomen paikka olisi ollut EU-ytimen ulkopuolella Euroopan talousalueessa. Jos pohjoismaat olisivat jääneet EU:n ulkopuolelle, ne olisivat voineet muodostaa Pohjolan yhteisön.

1990-luvun puolivälissä käytiin keskustelua rahaliitto Emun toteuttamisesta ja itälaajentumisesta. Eniten huomiota herätti tuolloin Saksan CDU:n johtavien Eurooppa-poliitikkojen Karl Lamersin ja Wolfgang Schäublen laatima asiakirja, jossa he ehdottivat ”kovan ytimen” muodostamista laajentuvaan unioniin. Tämä olisi tapahtunut siten, että Emuun olisi alkuvaiheessa tullut mukaan vain viisi tai korkeintaan kuusi maata. Tähän heillä oli sekä taloudelliset että poliittiset perusteet: eurosta olisi tullut vahva valuutta, ja samalla yhdentymisessä olisi voitu edetä sekä syvenemisen että laajentumisen suuntaan.

Kirjaani sisältyy ote Lamersin ja Schäublen ehdotuksesta. Siihen liittyen olen ottanut mukaan toukokuussa 1997 pitämäni puheen, jossa esitin sekä taloudelliset että poliittiset perustelut sille, ettei Suomi ainakaan ensimmäisten joukossa siirtyisi rahaliiton kolmanteen vaiheeseen. Tässäkin olin samalla kannalla kuin eriytymistä - samankeskisiä kehiä - kannattavat ydin-Euroopan poliitikot. Kirjaan sisältyy myös Ilta-Sanomissa äskettäin julkaistu kolumnini, jossa kommentoin euron nykytilaa.

Sen jälkeen kun oli käynyt selväksi, että rahaliitto toteutuu ja että Suomi on ensimmäisten joukossa siinä mukana, aloin pohtia, millaisen liittovaltion osaksi Suomi on joutumassa. Tilanne oli ristiriitainen; yhtäältä rahaliitto veisi kohti liittovaltiota ja toisaalta unioni oli valtavasti laajenemassa.

Vuoden 1997 lopulla lähetin pääministeri Paavo Lipposelle kirjeen, jossa ehdotin, että Suomen hallitus pyrki katkaisemaan unionin kehityksen kohti keskittynyttä liittovaltiota ja kääntäisi sen hajautuksen suuntaan. Ehdottamani ”hajautettu liittovaltio” oli luonteeltaan pikemminkin valtioliitto kuin varsinainen liittovaltio.

Näitä ajatuksia julkaisin myös Pohjantähti -lehden ensimmäiseen numeroon kirjoittamassani artikkelissa ”Eurooppalainen Suomi”. Nämä molemmat tekstit sisältyvät tähän kirjaan.

Ajatus hajautetun unionin kehittämisestä ei saanut riittävää vastakaikua. Amsterdamin sopimuksessa otettiin taas pitkä askel päinvastaiseen suuntaan.

Viime syksynä oli nähtävissä, että unioni on ajautumassa umpikujaan. HVK:lle kaavailtiin lyhyttä ja federalistista toimeksiantoa, ja laajentumisneuvotteluihin oltiin ottamassa kuusi uutta maata.

Näissä oloissa käynnistyi jälleen keskustelua unionin sisäisestä eriytymisestä ja samankeskisistä kehistä. Nyt alettiin puhua myös ”sipuli”-mallista.

Kirjaan sisältyy muun muassa lokakuussa Euroopan parlamentin liberaaliryhmän käyttöön laatimani keskusteluasiakirja ”Yhtenäisyyttä ja voimaa erilaisuudesta”. Mukana ovat myös Helsingin Sanomissa viime tammikuussa julkaistu kirjoitukseni sekä Ulkopoliitikka -lehdessä ilmestynyt laajempi artikkelini. Nämä kolme dokumenttia osoittavat, millaista ”sipulia” olen ehdottanut.

Samaan aikaan keskustelu Euroopan unionin eriytymisestä on käynnistynyt myös johtavien Eurooppa-poliitikkojen tasolla. Viime marraskuussa Jacques Delors puhui asiasta Aspen-instituutissa. Huhtikuussa julkisuuteen tuli Valéry Giscard d’Estaingin ja Helmut Schmidin yhteinen artikkeli. Ja lopulta Joschka Fischer piti 12. toukokuuta Berliinissä suurta huomiota herättäneen puheensa. Kaikki nämä kannanotot sisältyvät tähän kirjaan. Kunkin puheenvuoron yhteyteen olen sijoittanut Suomessa julkaistun oman kommenttini.

Kuten lukija voi todeta, omat pohdintani ovat kulkeneet samaan suuntaan kuin johtavien Eurooppa-poliitikkojen ajatukset. Erityisen ilahtunut olen ollut Joschka Fischerin puheesta, koska siihen sisältyvät sekä ”hajautetun liittovaltion” ajatus että sovellutus ”sipuli”-mallista.

Suomessa ainakin Eurooppa-politiikkaa johtavan pääministeri Paavo Lipposen kannanotot käyvät pahasti ristiin sen kanssa, mitä Saksan ja Ranskan kesken nyt kaavaillaan. Osoituksena tästä on muun muassa äskettäin Savon Sanomissa ja Turun Sanomissa julkaistu Lipposen artikkeli. Olen sisällyttänyt sen kirjani loppuun. Mukana ovat omat kommenttini.

* * *

Suomikin on joutunut hakemaan omaa paikkaansa yhdentyvässä Euroopassa. Samalla olemme itsekin – enemmän tai vähemmän tietoisesti – vaikuttaneet siihen, millaiseksi yhdentyvän Euroopan rakenne muotoutuu. Suomi on itse asiassa ollut tässä suhteessa jo kahdesti ratkaisijan paikalla.

EY:n ensimmäinen yritys samankeskisten kehien luomiseksi kaatui siihen, että neljä seitsemästä Efta-maasta pyrki sen jäseneksi. Tässä tilanteessa Suomi ei ollut aloitteellinen, vaan haimme jäsenyyttä väkikäraossa sen jälkeen kun Ruotsi oli jättänyt oman hakemuksensa.

Jäsenyydestä päätettäessä Suomi sen sijaan oli avainasemassa.

Oli ilmeistä, että Suomen jättäytyminen EY-jäsenyyden ulkopuolelle olisi johtanut siihen, että Ruotsi olisi tehnyt samoin; tätä osoittivat naapurimaassamme tehdyt mielipidetutkimukset. Tällöin Euroopan talousalueesta olisi tullut elinkelpoinen järjestely, ja sen puitteisiin olisi muodostunut EU:n rinnalle toinen pilari, Pohjolan yhteisö.

Pohjoisen laajentumisen kariutuminen olisi hidastanut itälaajentumista, kun Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maille olisi todennäköisesti luotu oma Eta-sopimus.

Suomi meni kuitenkin mukaan – lähinnä turvallisuuspoliittisin perustein.

Vuonna 1994 Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble ehdottivat, että talous- ja rahaliitto Emu olisi toteutettu aluksi vain viiden maan – Saksan, Ranskan ja Benelux-maiden järjestelyinä. Tähän heillä oli sekä taloudelliset että poliittiset perusteet.

Kun mukaan olisi tullut keskenään pitkälle yhdentyneitä ja samankaltaisia kansantalouksia, eurosta olisi tullut vakaa ja vahva valuutta. Toisaalta nämä maat olisivat voineet syventää rahaliitonkin edellyttämää poliittista yhdentymistä ja muodostaa EU:lle ”kovan ytimen”. Eriytyminen olisi myös edesauttanut itälaajentumista.

Jälleen Suomi oli ratkaisijan paikalla.

Jos Suomi Emu-kriteerit täyttäneenä maana olisi tukenut eriytymistä ja jättäytynyt muiden pohjoismaiden ja Britannian kanssa Emun ulkopuolelle, olisivat Välimeren alueenkin maat todennäköisesti suostuneet Emun vaiheittaiseen toteuttamiseen. Kun Suomi kuitenkin halusi mukaan ensimmäisten joukossa, oli meitä vanhempien jäsenmaiden päästävä mukaan.

Nyt meillä on kehno euro, jonka heikkouden yhtenä syynä on se, ettei yhteisen raha- ja valuuttakurssipolitiikan rinnalle kyetä luomaan yhteistä finanssipolitiikkaa.

Suomen piti päästä Euroopan ytimeen. Jälleen kuultiin myös turvallisuuspoliittisia perusteluja.

Nyt Suomi on kolmannen kerran ratkaisijan paikalla.

Unionin eriytyminen on välttämätöntä, jotta se voisi laajentua. Ainoa todella toimiva eriytyminen voi toteutua siten, että mukana liittovaltioyhtymässä ovat ainakin aluksi vain perustajajäsenet. Omilla kannanotoillaan Suomi voisi edesauttaa eriytymistä tukemalla sitä, ja jättäytymällä itse federaation ulkopuolelle.

Jos pääministeri Paavo Lipposen on uskomisen, on Suomen hallitus jälleen omilla ratkaisuillaan torjumassa järkevän rakenteen syntymistä. Jälleen perusteet ovat turvallisuuspoliittiset; tällä kertaa avoimesti. Nyt pääministeri tulkitsee Suomen jopa jo luopuneen liittoutumattomuudestaan, ja kuuluvan siis tässäkin mielessä ytimeen.

Roikkumalla mukana Suomen hallitus vesittää ydinalueen maiden pyrkimyksiä tiiviimpään yhdentymiseen samalla, kun maattamme viedään kansan tahdon vastaisesti osaksi ylikansallista liittovaltiota ja sotilasliittoa.

Toivon, että tämä kirjanen saa aikaan keskustelua, jonka pohjalta Suomi voi avoimesti ja kansanvaltaisesti ottaa itselleen kuuluvan paikan Eurooppalaisen yhteistyön arkkitehtuurissa.

Keminmaalla 2.6.2000,

Paavo Väyrynen

* * *

1. EU-ydin ja Euroopan talousalue

Paavo Väyrynen:

Euroopan unioniin vai Pohjolan yhteisöön?

(Artikkeli Nordisk Kontakt -lehdessä 6.9.1994)

Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa valmistaudutaan tekemään päätös tarjolla olevan EU-jäsenyyden hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Yhdessä näistä maista jäsenyys ei ole herättänyt suurta innostusta - se koetaan lähinnä välttämättömänä pahana tai väistämättömänä kohtalona.

Jäsenyyteen liittyy monia haittoja. Täällä Pohjolassa pelätään ehkä eniten pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan olevan vaarassa. Jokaisessa kolmessa pohjoismaassa arvostellaan jäsenyyden ehtoja ja epäillään, olisiko jäseneksi liittyminen näillä ehdoin niiden kansallisten etujen mukaista. Ruotsista on tulossa EU:n suurin nettomaksaja. Norjassa ja Suomessa arvostellaan ennen muuta sitä, ettei näiden maiden erityisoloja otettu neuvotteluissa riittävästi huomioon.

Monet hyväksyvät EU-jäsenyyden tai alistuvat siihen vain sen vuoksi, ettei tarjolla näytä olevan uskottavaa vaihtoehtoa: Eta-yhteistyö ei tunnu riittävän tai sen pelätään murenevan.

Tässä tilanteessa on tärkeää palauttaa mieleen, millaisia mahdollisuuksia pohjoismaainen yhteistyö meille tarjoaa. Sen kautta - yhdessä Eta-yhteistyön kanssa - voimme saavuttaa suuren osan EU-jäsenyyden eduista, mutta välttää samalla sen kielteiset puolet.

Tämä ajatukseni ei ole uusi: jo runsaat neljä vuotta sitten - keväällä 1990 - ehdotin ”Pohjolan yhteisön” muodostamista. Käsittelin tätä ehdotusta muun muassa Nordisk Kontakt -lehdessä (6/90) julkaistussa artikkelissani.

Neuvottelut Euroopan talousalueesta (Eta) olivat tuolloin alkamassa. Sopimukseen pääseminen näytti olevan vaikeaa. Ajatukseni oli, että Pohjolan yhteisö voisi joko olla vaihtoehto Etalle tai sitten se voisi toimia EY:n rinnalla Etan ”toisena pilarina”.

Eta-neuvottelujen jo käynnistettyä palasin asiaan Turun Sanomissa 22.6.1990 julkaistussa kolumnissani. Tämän artikkelin lähtökohtana oli Helsingin Sanomien taloustoimittaja Renny Jokelinin esittämä ajatus, että Eta-ratkaisun vaihtoehtona voisi olla Eftan kehittäminen ”mini-EY:ksi”. Otsikoin kirjoitukseni ”Mini-EY vai Pohjolan yhteisö?”.

Jokelin oli esittänyt lehtensä palstoilla, että Eftassa, mini-EY:ssä, olisi yhteiset lait, joista sovittaisiin yksimielisesti ilman byrokratiaa. Mini-EY olisi muodostunut kuuden maan sisämarkkinoiksi ilman EY:n määräsvaltaa. Se olisi ollut maailman valioklubi.

Jokelinin vision mukaan Efta ei olisi eristäytynyt, vaan se olisi harmonisoitunut EY:n kanssa tarpeensa mukaan ja ollut tiiviissä yhteistyössä maailman muiden maiden kanssa.

Efta olisi hoitanut ympäristöään malliksi muille. Siitä olisi muutoinkin muodostunut alue, jolla elämän laatu olisi ollut maailman korkein. Määräämisvalta olisi säilynyt Efta-maiden omissa käsissä.

Kommenttissani totesin, että Jokelinin esittämä vaihtoehto tuntui upealta, mutta epäilin, voisiko sisäisesti hyvin heterogeeninen Efta muodostua tällaiseksi idylliseksi yhteisöksi ja voisiko tällainen järjestely kiinnostaa keskieuropalaisia Efta-maita. Sen sijaan pidin mahdollisena, että täällä Pohjolassa Jokelinin ajatus ”maailman valioklubista” voisi toteutua:

”Pohjoismaat muodostavat tiiviin yhteisön, jolla on yhteinen kulttuuritausta ja samanlainen arvoperusta. Yhteiskunnalliset järjestelmät ovat yhdenmukaiset ja lainsäädäntö yhtenäistä. Käytännössä yhdentymisen on edennyt täällä jo nyt hyvin pitkälle. Jokelinin esittämän ‘mini-EY:n’ toteuttaminen olisi paljon helpompaa täällä kuin koko Eftan puitteissa. Mutta Pohjolan käsittävä

mini-EY olisikin sama kuin 'Pohjolan yhteisö', nykyistä huomattavasti pitemmälle viety pohjoismainen yhteistyö.

Jos Pohjolan yhteisö saataisiin muodostetuksi, saattaisi sen ja EY:n välille syntyä senkaltainen yhteistyöjärjestelmä, jota Eta-järjestelyissä on tavoiteltu. Pohjolan yhteisö voisi kuitenkin olla paljon yhtenäisempi ja vahvempi kokonaisuus kuin heterogeenisempi Efta. Jos tämä malli toteutuisi, olisi Länsi-Euroopassa selkeä ja toimiva yhteistyön järjestelmä: EY, Pohjolan yhteisö ja molempiin niihin erillisessä sopimussuhteessa oleva Sveitsi.

Pohjoismaiseen yhteistyöhön olisi nyt joka tapauksessa panostettava. Jos nimittäin Eta-sopimus kaikista vaikeuksista huolimatta saadaan aikaan, voisi Pohjolan yhteisö toimia dynaamisena elementtinä sen puitteissa."

Nämä ajatukset eurooppalaisen yhteistyön tulevasta arkkitehtuurista perustuivat ennustukseen, jonka kolumnissani esitin: Efta-maiden rintama hajoaa, kun Itävallasta tulee joka tapauksessa EY:n jäsen ja Sveitsi alkaa kulkea aivan omia teitään.

Nyt olemme tulleet tilanteeseen, jossa neljä vuotta sitten esittämäni integraatiomalli voisi toteutua. Sveitsi ei tullut mukaan Eta-järjestelmään, eikä siitä näillä näkymin tule myöskään EU:n jäsen. Itävalta puolestaan on jo päättänyt liittyä Euroopan unioniin. Jos Suomi ja meidän jälkeemme myös Ruotsi ja Norja jäisivät EU:n ulkopuolelle, voisimme muodostaa esittämäni Pohjolan yhteisön.

Neljä vuotta sitten ajatus Pohjolan yhteisöstä jäi "EU-junan" alle. Nyt kun on päätöksenteon aika, se voi tarjota todellisen vaihtoehdon EU-jäsenyydelle.

Monet ajattelevat, että Pohjola on liian pieni yhteisö selviytyäkseen tulevaisuuden Euroopassa. Tämä ei ole totta - sen osoittaa meille Kanadan esimerkki.

Kanadan talous on käytännössä yhdentynyt Yhdysvaltojen talouden kanssa yhtä voimakkaasti kuin pohjoismaiden talous läntiseen Eurooppaan. Aikaisempia kahdenvälisiä kauppaa- ja yhteistyösopimuksia täydentää nyt pohjoisamerikkalainen vapaakauppasopimus, Nafta. Suhteellisen pienestä väkiluvustaan - noin 27 miljoonaa asukasta - huolimatta Kanada on saavuttanut vahvan kansainvälisen aseman; se on mm. G7-ryhmän jäsen.

Kanada haluaa säilyttää itsenäisyytensä erityisesti ulko-, kauppaa- ja talouspolitiikassa sekä elintarviketaloudessa, joten se ei voisi ajatellakaan EU-sopimuksen kaltaista järjestelyä eikä liittymistä Yhdysvaltoihin. Kanada itsessään on liittovaltio, jossa provinseilla on hyvin laaja itsemääräämisoikeus.

Pohjoismaiden yhteenlaskettu väkiluku on lähes yhtä suuri kuin Kanadan. Yhteistyötään tiivistämällä ne voisivat muodostaa valtioliiton, jolla voisi olla merkittävä asema sekä eurooppalaisessa yhteistyössä että maailmanlaajuisesti. Euroopan talousalueen, Etan ansiosta Pohjolan suhde EU:iin olisi läheisempi kuin Kanadan suhde Yhdysvaltoihin.

Päätöksenteko

Pohjolan yhteisö olisi siis pohjoismaiden yhdessä muodostama valtioliitto - samankaltainen kuin Euroopan unioni on laajemmissa puitteissa. Pohjolassa emme käyttäisi "unioni"-nimeä, millä on huono kaiku erityisesti Norjassa ja Tanskassa. Sana "yhteisö" kuvaa parhaimmin pohjoismaisen yhteistyön perinteistä luonnetta ja sen tulevaisuuden tavoitteita.

Pohjolan yhteisön varsinaisia jäseniä olisivat ainakin Islanti, Norja, Ruotsi ja Suomi. Tanska voisi joko siirtyä EU:sta Pohjolan yhteisöön tai olla yhteisössä mukana tavalla, joka sopii Euroopan unionin jäsenmaalle. Pohjolan yhteisöön kuuluisi noin 25 miljoonaa ihmistä, ilman Tanskaakin noin 20 miljoonaa.

Pohjolan yhteisön toimielimet voisivat olla samankaltaiset kuin Euroopan unionin.

Nyt kun Itävalta on liittymässä Euroopan unioniin, muodostaisi Pohjolan yhteisö Euroopan talousalueen Efta-pilarin. Efta voitaisiin ajaa alas ja siirtää sen tehtävät Pohjolan yhteisölle. Eta muodostuisi näin ollen EU:n ja Pohjolan yhteisön keskinäisen yhteistyön foorumiksi. Sveitsillä olisi kahdenvälinen sopimus kummankin kanssa.

Eta on tarkoitettu dynaamiseksi, kehittyväksi yhteistyöjärjestelmäksi, joten sen kautta vaikutusmahdollisuuksiimme voitaisiin nykyisestäään lisätä. Tätä helpottaisi se, että yhteistyön rakenteet yksinkertaistuisivat, kun Pohjolan yhteisö hoitaisi ne Eta-yhteistyön tehtävät, jotka nyt kuuluvat Eftalle.

Eta ei tietystikään antaisi samanlaisia vaikutusmahdollisuuksia kuin jäsenyys EU:ssa. Näin ollen olisimme edelleen sivussa osasta sellaista päätöksentekoa, joka vaikuttaa meihin. Tämän eroavuuden merkitystä ei pidä kuitenkaan liioitella. Epäilemättä voisimme EU:n jäsenenä huolehtia eduistamme paremmin kuin Etan kautta, mutta kyllä EU:n jäsenmaat syrjivät ja sortavat myös toisiaan.

Mutta kun tarkastellaan meidän vaikutusmahdollisuuksiimme kokonaisuudessaan, osoittautuu Pohjolan yhteisö paljon paremmaksi vaihtoehdoksi kuin EU-jäsenyys.

Jäsenyys EU:ssa merkitsisi muun muassa sitä, että kansallinen kauppa- ja maatalouspolitiikkamme loppuisivat, ja niitä koskeva päätöksenteko siirtyisi unionille. Euroopan talous- ja rahaliiton toteutuessa menettäisimme oman rahapolitiikkamme. Näillä elintärkeillä aloilla vaikutusmahdollisuutemme vähenisivät ratkaisevalla tavalla. Tämä olisi suuri vahinko, sillä näillä politiikan lohkoilla meillä on erilaiset olosuhteet ja intressit kuin EU:n nykyisillä jäsenmailla.

Jos jättäydymme EU:n ulkopuolelle, voimme säilyttää kansallisen talous-, kauppa- ja maatalouspolitiikkamme. Jos pohjoismaat tahtovat, ne voivat ottaa näitä yhteistyöaloja Pohjolan yhteisön toimintapiiriin tavalla, joka on kaikille jäsenmaille edullista.

Pohjolan yhteisössä - toisin kuin EU:ssa - kaikki tärkeät päätökset tehtäisiin yksimielisesti. Jos menisimme joltakin osin ylikansalliseen päätöksentekoon, voisi kukin pohjoismaa huolehtia omista eduistaan paljon paremmin kuin valtavassa EU-koneistossa.

Pohjolan yhteisö ja Euroopan unioni neuvottelisivat siitä, mihin vedetään Eta-yhteistyön rajat. Myöhemmin tätä rajaa voitaisiin tarkistaa.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Pohjoismaiden ulkopoliittisella yhteistyöllä on vahvat perinteet. Ulkoministerikokouksia on pidetty säännöllisesti - aluksi kahdesti, nykyään kolme kertaa vuodessa. Lisäksi ministerit ovat tavanneet toisiaan mm. YK:n yleiskokouksen istuntojen yhteydessä. Alkuvaiheessa sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvät asiat olivat esityslistan ulkopuolella. Pohjolan ydinaseettomasta

vyöhykkeestä tehdyn selvitystyön yhteydessä keskustelujen piiri laajeni varsinaisen turvallisuuspolitiikan puolelle.

Puolustusministerit ovat pitäneet omia kokouksiaan. Niissä käsiteltiin alunperin vain YK:n rauhanturvatoimintaa, mutta uudessa Euroopassa näidenkin kokousten aihepiiri on laajentunut sotilaallisen turvallisuuden kysymyksiin.

Uudessa Euroopassa Pohjolan yhteisöllä voisi olla myös turvallisuuspoliittinen tehtävä.

Turvallisuuspoliittiset perusratkaisut voisivat säilyä nykyisellään. Norja ja Tanska olisivat edelleen Naton jäseniä säilyttäen sen omaehtoisen rajoituksen, että ne eivät rauhan aikana ota alueelleen ydinaseita eivätkä vieraita tukikohtia. Ruotsi ja Suomi säilyttäisivät puolueettomuutensa: ne eivät olisi liittosuhteessa muihin valtioihin, niillä olisi itsenäinen puolustus ja ne pyrkisivät pysyttämään sotilaallisten selkkausten ulkopuolella. Islanti olisi Naton jäsen, kuten nytkin.

Pohjoismaat voisivat tiivistää yhteydenpitoaan sotilaallisen turvallisuuden kysymyksissä, ja käydä niistä avointa keskustelua. Yhteistyötä voitaisiin lisätä mm. ilmatilan ja merien vartioinnissa sekä puolustustarviketeollisuudessa.

Pohjolan uusi turvallisuusjärjestelmä voitaisiin sovittaa yhteen Naton alullepaneman rauhankumppanuusjärjestelmän kanssa. Siihen voisi ehkä liittyä Naton rajattu turvallisuustakuu Ruotsille ja Suomelle - jos nämä maat sitä tahtoisivat. Natoa tämä voisi kiinnostaa sen vuoksi, että pohjoismainen puolustusyhteistyö vahvistaisi erityisesti kahden jäsenmaan Norjan ja Tanskan - turvallisuutta.

Ruotsin ja Suomen saama turvallisuustakuu voisi olla maakohtainen. Siinä voisi olla kaksi osaa. Jos Suomeen tai Ruotsiin tai niiden alueen kautta Naton jäsenmaahan kohdistuisi sotilaallinen uhka, voisivat sopimuspuolet neuvotella tilanteen edellyttämistä toimenpiteistä. Mahdollisessa kriisitilanteessa voisivat Suomi ja Ruotsi huolehtia itse maa- ja meripuolustuksestaan, mutta ne voisivat saada Naton - ennen muuta Yhdysvaltain - ilmavoimien suojaa ja tukea.

Viime vuosien kokemuksen perusteella uskoisi tällaisen rajatun turvatakuun antamisen soveltuvan Naton yleisiin toimintaperiaatteisiin. Suurempi syy on epäillä sitä, olisiko Nato valmis laajentamaan liittosuhteeseen perustuvaa puolustusvastuutaan Euroopan puolueettomiin maihin tai Varsovan liiton entisiin jäsen maihin.

Pohjolan yhteisön turvallisuusyhteistyö ylläpitäisi ja vahvistaisi koko Pohjois-Euroopan vakautta. Kun Suomi ja Ruotsi säilyttäisivät edelleen puolueettomuutensa - kun ne eivät olisi liittosuhteessa muihin valtioihin, ja kun niillä olisi itsenäinen puolustus - ei Venäjä kokisi sitä uhkaksi omalle turvallisuudelleen. Venäjä voisi luottaa siihen, että Suomi ja Ruotsi pyrkisivät pysyttämään sotien ja selkkausten ulkopuolella, eivätkä sallisi alueensa käyttämistä hyökkäystarkoitukseen.

Pohjolan oman turvallisuusjärjestelmän luominen olisi joka suhteessa selvästi parempi vaihtoehto kuin se, että Suomi ja Ruotsi luopuisivat puolueettomuuspolitiikastaan ja pyrkisivät liittoutumaan Länsi-Euroopan unionin (WEU) ja sitä kautta myös Naton puitteissa.

Pohjolan yhteisöllä olisi samankaltainen ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö kuin Euroopan unionilla. Tähän meidän olisi helppo päästä, sillä pohjoismaiden ulkopoliittiset kannanotot ja toimintalinjat ovat lähellä toisiaan. Niillä on hyvin samankaltainen suhtautuminen Venäjään ja yleensäkin itäiseen Eurooppaan. YK:ssa ja Ety-järjestössä - muun muassa rauhanturvatyössä -

niiden olisi helppo esiintyä yhtenäisesti. Tarvittaessa kansalliset linjat voisivat kuitenkin poiketa toisistaan.

Maailmalla pohjoismaat tunnetaan edistyksellisinä ja demokraattisina teollisuusmaina, joilla ei ole samoja rasitteita kuin useilla EU-mailla ja EU:lla on. Pohjolan yhteisö voisi pyrkiä välttämään puuttumista suurvaltojen välisiin kiistoihin ja ylläpitää hyviä suhteita kaikkiin maihin. Pohjolan yhteisön muodostaminen vahvistaisi ja kirkastaisi pohjoismaiden asemaa ja kuvaa ulko- ja turvallisuuspoliittisella toimijana.

Kauppapolitiikka

Pohjolan yhteisön jäsenmaat voisivat säilyttää kansallisen kauppapolitiikkansa, jos ne niin tahtovat. Toisaalta niiden olisi ehkä viisasta muodostaa tulliunioni ja siirtyä yhteiseen kauppapolitiikkaan. Tässäkin voitaisiin olla joustavia ja sallia kansallisia poikkeuksia.

Pohjolan tulliunioni olisi pohjoismaille selvästi edullisempi vaihtoehto kuin niiden mukanaolo EU:n tulliliitossa.

Euroopan unionin kauppapolitiikka on määräytynyt suurten jäsenmaiden etujen mukaan.

Ennen muuta entisiä siirtomaita on haluttu suosia poistamalla arkojen alojen suojaa enemmän kuin mihin erityisesti Norjassa ja Suomessa on menty. EU-jäsenyys lisäisi näin ollen muun muassa tekstiili- ja vaatetusalan työttömyyttä näissä maissa.

Omaa tuotantoa - sekä omien raaka-aineiden hyödyntämistä että puolivalmisteiden ja lopputuotteiden valmistusta - on suojattu tulleilla ja muilla kaupan esteinä. Kun Pohjolan tuotantorakenne on kapeampi, ovat monet suojatullit täällä alhaisemmat kuin EU:ssa. Niinpä pohjoismaiden liittyminen EU:iin nostaisi muun muassa elektroniikkateollisuuden komponenttien, monien kulutuselektroniikan tuotteiden ja autojen hintoja.

Jos Pohjola muodostaisi oman tulliunionin, voisimme mitoittaa tullit ja muun tuontisuojan omien etujemme pohjalta. Voisimme suojella omia arkoja alojamme. Voisimme luoda olosuhteet, joissa kansalaiset ja yritykset voisivat vapaasti ostaa sekä raaka-aineet, komponentit että lopputuotteet sieltä mistä niitä edullisimmin saa. Voisimme käydä esimerkiksi Japanin, Yhdysvaltain ja Venäjän kanssa kauppaneuvotteluja, joissa voisimme saada vastavuoroisia etuja sen vuoksi, että kohtelemme niitä paremmin kuin EU. Kun kauppapolitiikka olisi omissa käsissämme, voisimme päättää itse myös siitä, kuinka ja missä tahdissa poistamme kaupan esteitä itsemme ja toisaalta entisten sosialististen maiden ja kehitysmaiden väliltä.

Kauppapolitiikan harmonisointi loisi vakautta ja se tekisi Pohjolasta nykyistä houkuttelevamman kauppa- ja yhteistyökumppanin, alueen, jonne myös halukkaasti investoitaisiin.

Kehitys- ja ympäristöyhteistyö, itäisen Euroopan avustaminen

Jos pohjoismaat jättäytyvät EU:n ulkopuolelle, ne säästävät vuosittain yhteensä ehkä noin 15 miljardia markkaa nettomaksujaan EU:lle - niiden ”ulkomaanavun” menot olisivat siis pienemmät. Jos pohjoismaat käyttäisivät vaikkapa vain murto-osan näistä varoista muuhun ulkomaanapuun, voisivat ne oleellisesti kasvattaa panostustaan kehitysyhteistyöhön, kansainväliseen ympäristönsuojeluyhteistyöhön ja itäisen Euroopan maiden avustamiseen. Osa tästä tuesta voitaisiin kanavoida Pohjolan yhteisön kautta.

Pohjoismailla on ollut yhteisiä kehitysyhteistyöprojekteja, joista saadut kokemukset ovat olleet kirjavia. Saaduista kokemuksista oppia ottaen yhteisiä projekteja voitaisiin toteuttaa myös tulevaisuudessa - ainakin eteläisessä Afrikassa. Näihin projekteihin voisi liittyä eri pohjoismaiden kansallista rahoitusta ja toimintaa.

Merkittävimpiin tuloksiin voitaisiin päästä itäisen Euroopan kehittämisessä, missä pohjoismaat voisivat keskittyä omaan lähialueeseensa, Baltian maihin ja Venäjän luoteisosiin. Ensi vaiheessa voisimme toteuttaa erityisesti perusrakenne- ja ympäristöhankkeita. Alusta alkaen meidän olisi edistettävä myös pohjoismaisten yritysten investointeja näille alueille. Yhtenä välineenä voisimme käyttää Pohjoismaista investointipankkia, jolla on ollut menestyksellistä toimintaa Baltian maissa. Samankaltainen toiminta voitaisiin ulottaa myös Pietariin, Leningradin alueelle, Karjalan tasavaltaan sekä Muurmanskin ja Arkangelin alueille.

Kansantalous

Suomen ja muiden pohjoismaiden jäsenyys Euroopan unionissa aiheuttaisi tuntevia kansantaloudellisia menetyksiä. Kaikki pohjoismaat olisivat EU:ssa merkittäviä nettomaksajia. Jokaisen pohjoismaan - Ruotsinkin - elintarviketalous joutuisi kärsimään jäsenyydestä. Kauppapolitiikka muuttuisi yritystemme ja kansalaistemme etujen vastaisesti.

On väitetty, että jäsenyys olisi kuitenkin pohjoismaille kansantaloudellisesti edullinen sen vuoksi, että ne tätä kautta saisivat paremman ”imagon”, minkä ansiosta investoinnit ja taloudellinen toimeliaisuus lisääntyisivät. On syytä epäillä, etteivät nämä jäsenyyden edut riittäisi korvaamaan sen aiheuttamia taloudellisia ja työllisyysmenetyksiä.

Pohjolan yhteisön muodostaminen olisi pohjoismaille kiistattomasti edullisempi ratkaisu kuin Euroopan unioniin liittyminen. Pohjolan yhteisö ei synnyttäisi niitä haittoja, joita EU-jäsenyys toisi tullessaan. Toisaalta Pohjolan yhteisö voisi antaa lähes saman - jossakin mielessä ehkä paremmankin - imagoedun kuin EU-jäsenyys.

Pohjolalla - Skandinaviassa - on myönteinen kuva maailman kansojen keskuudessa - myönteisempi kuin Euroopan unionilla. Tätä kautta Suomikin samaistuisi selkeästi länsimaiseen ja eurooppalaiseen valtioryhmään. Toisaalta Pohjola koettaisiin Japanissa, Yhdysvalloissa, Venäjällä ja koko kolmannessa maailmassa valtioryhmäksi, jonka kanssa oltaisiin mielellään yhteydessä ja yhteistyössä.

Pohjolan yhteisön kansantaloudelliset edut tulevat vielä selvemmiksi, jos Euroopan talous- ja rahaliiton (Emu) kolmas vaihe toteutuu.

Kaikkien pohjoismaiden taloudet ovat hyvin riippuvaisia kansainvälisen talouden vaihteluista. Niiden tuotantorakenne on erilainen kuin EU-maiden. Kansainvälisen talouden shokit vaikuttaisivat niihin eri tavoin kuin suuriin EU-maihin. Itsenäinen rahapolitiikka on pohjoismaille välttämätön.

Yhteisössä voitaisiin soveltuvien osin kehittää myös valuutta- ja rahapoliittista yhteistyötä. Pohjola pyrkisi seuraamaan ecun kurssikehitystä, mutta sillä olisi mahdollisuus korjaaviin toimenpiteisiin, jos ne kävisivät välttämättömiksi.

Pohjolan yhteisön piirissä pyrittäisiin edistämään teollisuuden ja muun yritystoiminnan pohjoismaisia yhdentymisratkaisuja. Yhteisö ja sen jäsenvaltiot voisivat tukea näitä ratkaisuja kansainvälisten sopimusten sallimissa puitteissa. Tästä kaikki pohjoismaat hyötyisivät.

Julkinen talous, hyvinvointiyhteiskunta

Pohjolan yhteisön muodostaminen avaisi meille mahdollisuuden säilyttää pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta ja kehittää sitä edelleen.

Kun Pohjolan yhteisö olisi kansantaloudellisesti meille edullisempi kuin EU-jäsenyys, olisi se parempi myös valtion ja kuntien taloudelle: julkisen talouden tulopohja olisi vahvempi. Kun jäisimme EU:n ulkopuolelle, meidän ei olisi tarpeen maksaa sen jäsenmaksuja. Tulli- ja tuontimaksutulot saisimme pitää itsellämme. Samoin voisimme pohjoismaisen mallin mukaisesti ylläpitää edelleen korkeaa alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden hintaa, mikä ylläpitäisi julkisen talouden nykyistä tulopohjaa ja mikä toisaalta pitäisi kurissa muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon menoja.

Vaikka käyttäisimme osan vapautuvista EU-varoista ulkomaanapuun ja Pohjolan yhteisön kuluihin, olisivat valtiontalouden säästötarpeet merkittävästi vähäisemmät kuin jäsenyysvaihtoehdossa - Suomen osalta ainakin 10-15 miljardia markkaa pienemmät. Tässä luvussa ei ole otettu huomioon sitä mittavaa valtiontalouden vajetta, joka syntyisi oman elintarviketaloutemme luhistumisesta EU-jäsenyyden oloissa.

Vaikka Pohjolan yhteisö olisi julkiselle taloudelle edullisempi vaihtoehto kuin EU-jäsenyys, joutuisimme joka tapauksessa karsimaan merkittävän osan julkisen talouden nykyisistä menoista. Tässä pohjoismaat voisivat olla yhteistyössä keskenään. Jokainen Pohjolan yhteisön jäsenmaa hoitaisi tietysti itse kaiken sisäpolitiikkaan liittyvän - muun muassa sosiaaliturvan ja koulutuksen. Hyvinvointiyhteiskuntaa puolustaessaan ja kehittäessään pohjoismaat voisivat silti hyötyä toinen toistensa suunnittelutyöstä ja kokemuksista. Jos Pohjolassa päädyttäisiin samankaltaisiin säästöpäätöksiin ja uudistuksiin, ne ymmärrettäisiin ja hyväksyttäisiin kussakin maassa paremmin.

Elintarviketalous

Kullakin Pohjolan yhteisön jäsenmaalla olisi kansallinen maatalouspolitiikka ja itsenäinen elintarviketalous. Pohjoismaat voisivat kuitenkin pyrkiä yhtenäistämään maatalouspolitiikkaansa ja lisäämään elintarvikkeiden keskinäistä kauppaa. Tällä tavoin voitaisiin saavuttaa EU-jäsenyyden oleelliset edut ja välttää siitä aiheutuvat haitat.

Pohjoismaiden tulisi pyrkiä omavaraiseen valkuaisrehujen tuotantoon ja estää siten lähinnä kehitysmaista peräisin olevan halparehun tuonti. Niiden tulisi pyrkiä poistamaan valtion tukivaroin markkinoitava ylituotanto - vain kaupallisesti kannattava vienti tulisi kysymykseen.

Pohjolassa estettäisiin EU-mallin mukaisten liha-, maitoja munatehtaiden syntyminen; maatalous perustuisi perheyrittäjyyteen. Hormonien käyttö kiellettäisiin edelleen. Kasvi- ja eläintaudit pidettäisiin kurissa tiukoin määräyksin ja tehokkaan rajavalvonnan avulla. Pohjola pyrkisi pienentämään sekä kasvinsuojeluaineiden että lannoitteiden käyttöä hyödyntämällä ilmaston tuomat edut ja mahdollisuuden laajaperäiseen viljelyyn.

Pohjolassa tuottajahinnat olisivat hieman korkeammat kuin EU:ssa, jotta tuotteista saatava hinta olisi alhaisesta satotasosta huolimatta korkeampi kuin muuttuvat viljelykustannukset.

Arvonlisäverotuksen alkutuotevähennyksellä huolehdittaisiin siitä, että teollisuus saisi raaka-aineensa EU-hintaan. Rajasuojaa käyttäen päästäisiin siihen, että maatalouspolitiikka rasittaisi valtiontaloutta selvästi vähemmän kuin EU-jäsenyyden oloissa. Kuluttajahinnat olisivat samat kuin EU:ssa. Sellaiset elintarvikkeet - kuten hedelmät -, joita emme itse tuota, olisivat täällä kuitenkin halvempia.

Maataloustuki suunnattaisiin pohjoismaisen mallin mukaisesti ensi sijassa pienemmille tiloille ja syrjäisemmille alueille. Tällainen maatalouspolitiikka olisi oikeudenmukaisempaa ja se johtaisi ekologisesti kestävämpään lopputulokseen kuin EU:n nykyinen maatalouspolitiikka. Pohjolassa tuotettaisiin maailman puhtainta ruokaa, mikä olisi merkittävä kilpailuvaltti vientimarkkinoilla.

Kun maatalouspolitiikan pelisäännöt olisivat Pohjolassa nykyistä yhtenäisemmät, voitaisiin elintarvikkeiden keskinäistä kauppaa vapauttaa ja lisätä siten alan kilpailua. Elintarviketeollisuuden tuottavuutta kohotettaisiin pohjoismaisia yhdentymisratkaisuja suosien. Tämä loisi edellytykset sille, että Etassa voitaisiin asteittain siirtyä kohti maataloustuotteiden vapaata kauppaa.

Jos pohjoismaat haluaisivat, ne voisivat vähentää omavaraisuuttaan joidenkin tuotteiden osalta. Tällöin ne eivät olisi sidotut maailmanmarkkinahintoja korkeampiin EU-hintoihin, vaan ne voisivat hankkia tuontielintarvikkeet sieltä mistä niitä edullisimmin saa, ja periä hintaeron tuontimaksuina valtion kassaan. Elintarviketeostojen ansiosta pohjoismaat voisivat saada itselleen vastavuoroisia kauppapoliittisia etuja asianomaisissa maissa.

Aluepolitiikka, ympäristö ja energia

Aluepolitiikka hoidettaisiin kansallisella tasolla kunkin maan olosuhteiden ja tarpeiden mukaan. Pohjolan raja-alueille luotaisiin kuitenkin yhteisesti rahoitettavia aluepoliittisia ohjelmia. EU:ssa pohjoismaat saisivat aluepolitiikan kautta takaisin osan unionille maksamistaan rahoista, mutta ne jouduttaisiin käyttämään sen määräämin ehdoin. Ainakin Suomessa maan pohjois- ja itäosat joutuisivat kärsimään: niiden suhteellinen asema heikkenisi ja ne olisivat enemmän riippuvaiset kansallisesta tuesta kuin eteläisemmät tukialueet.

Ympäristöpolitiikassa Pohjola voisi määritellä tiukemmat normit kuin mitä EU:ssa sovelletaan. Pohjola voisi toimia ympäristöpolitiikan edelläkävijänä Euroopassa ja koko maailmassa.

Energiataloudessa pohjoismaat ovat jo nyt monessa suhteessa kansainvälisen kehityksen kärjessä. Ruotsin esimerkkiä seuraten Pohjola voisi kehittyä maailman johtavaksi bioenergian tuottajaksi. Puun ja turpeen käyttöä energianlähteenä voidaan tuntuvasti lisätä. Ylijäämäpelloilla voitaisiin tuottaa biopolttoaineita. Pohjolan yhteisö rakennuttaisi kaasuputken Norjasta Ruotsin kautta Suomeen.

Pohjolan kansalaisuus

Pohjoismailla on jo yhteinen kansalaisuus sanan ”eurooppalaisessa” merkityksessä.

Pohjola muodostaa passiunionin. Ihmisten liikkuminen yli rajojen on vapaata, rajatarkastuksia ei juurikaan ole. Ulkorajojen tiukan valvonnan ansiosta kansainvälistymisen haittoja on voitu ehkäistä.

Pohjoismaiden kansalaisilla on äänioikeus muiden pohjoismaiden paikallisvaaleissa. Sosiaaliturvasopimuksen ja muiden pohjoismaisten sopimusten ansiosta meidän on helppo matkustaa, asua ja elää missä tahansa Pohjolan alueella.

Pohjolan yhteisössä voisimme edelleen parantaa sen kansalaisten mahdollisuutta liikkua ja toimia koko sen alueella. Ulkoinen rajakontrolli pidettäisiin edelleen riittävän tiukkana.

Onko Pohjolan yhteisö mahdollista muodostaa?

Pohjolan yhteisö näyttäisi olevan hyvin houkutteleva vaihtoehto. Onko se liian hyvä voidakseen olla totta?

Pohjolan yhteisö voidaan muodostaa, jos pohjoismaat ja niiden kansat niin tahtovat. Yhteisön syntyminen edellyttää sitä, että Norja, Ruotsi ja Suomi jättäytyvät EY:n ulkopuolelle. Jos näin käy, pohjoismailla on mahdollisuus senkaltaisen yhteisön muodostamiseen, jota olen tässä artikkelissa hahmotellut.

Mutta syntyykö pohjoismaissa riittävä tahto Pohjolan yhteisön aikaansaamiseen?

Suomessa tilanne näyttää huonoimmalta sen vuoksi, että yleinen mielipide tukee täällä EU-jäsenyyttä enemmän kuin muissa pohjoismaissa. Tämä on kerta kaikkiaan omituista, sillä Suomi kärsisi jäsenyyden haitoista muita enemmän.

Suomeen on syntynyt merkillinen sosiaalipsykologinen tilanne. Suomalaisten alemmuudentunne on synnyttänyt tässä maassa samankaltaisia asenteita, jotka ovat olleet vallalla entisissä sosialistisissa maissa: puolueissa virta on vienyt oikealle, ja turvaa haetaan lännestä ja jopa Natosta. Monet uhoavat nyt, että Suomi liittyy EU:iin vaikka yksin.

Täälläkin ajatus Pohjolan yhteisön muodostamisesta saattaa kuitenkin saada laajaa kannatusta, sillä se olisi meille selvästi edullisempi ratkaisu kuin EU-jäsenyys. Muun ohella se antaisi meille myös selkeän länsimaisen imagon ja enemmän todellista turvallisuutta kuin EU.

Näillä näkymin ratkaisu jää kuitenkin ruotsalaisten käsiin. Mielipidemittauksissa jäsenyyden vastustajia on ollut siellä enemmän kuin kannattajia. Ruotsalaiset ovat ehkä kyenneet analyttisempään ja kriittisempään keskusteluun kuin suomalaiset. Valtiopäivävaalien ja mahdollisen hallitusvaihdoksen on laskettu edistävän EU-jäsenyyttä, mutta toisinkin saattaisi käydä: hylkäävä päätös ei olisi uudelle hallitukselle samanlainen arvovaltatappio kuin nykyiselle.

Ruotsille Pohjolan yhteisön muodostaminen olisi erityisen edullista. EU:ssa Ruotsi olisi yksi ”pienistä” jäsenmaista, mutta kuitenkin suuri maksaja. Pohjolan yhteisössä Ruotsi olisi johtava maa.

Norjalle ja erityisesti Islannille Pohjolan yhteisön muodostaminen olisi paljon helpompi ja mieluisampi vaihtoehto kuin Euroopan unioniin liittyminen.

Tanskakin voisi ehkä harkita siirtymistä EU:sta Pohjolan yhteisöön. Kynnyskysymys olisi ilmeisesti maatalous. Ainakin näin ennalta ajatellen tuntuisi mahdolliselta, että maatalouden ja elintarviketeollisuuden pohjoismainen yhteistyö ja työnjako voisi tarjota Tanskalle merkittäviä etuja. Jos Tanska samanaikaisesti siirtyisi nykyistä luonnonmukaisempaan tuotantoon ja liittyisi siten Pohjolan ”laatuliittoon”, se voisi arvioida Pohjolan yhteisön jäsenyyden itselleen edullisemmaksi kuin mukanaolon EU:ssa.

Eurooppaan on nyt syntynyt tilanne, joka avaa ainutlaatuisen mahdollisuuden pohjoismaiselle yhteistyölle. Nyt meillä on tilaisuus rakentaa yhteisten ihanteittemme mukaista Pohjolaa ja samalla vaikuttaa oleellisella tavalla muun Euroopan ja koko maailman kehitykseen.

Tämä on mahdollista, jos meillä on riittävä poliittinen tahto toimia ihanteittemme ja etujemme mukaisesti.

* * *

2. Kova ydin ja vahva euro

Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble:

Pohdintoja Eurooppa-politiikasta

(Ote Saksan CDU/CSU-parlamenttiryhmän keskusteluasiakirjasta 1.9.1994)

Oheinen katkelma on peräisin Saksan CDU/CSU-parlamenttiryhmän keskusteluasiakirjasta Euroopan unionin laajentumisen ja syventymisen aiheuttamiin haasteisiin. Sen laatimisesta vastasivat ryhmän puheenjohtaja Wolfgang Schäuble, ulkopoliitikasta ryhmässä vastaava Karl Lamers ja CSU:n Michael Glos.

CDU:n parlamenttiryhmä esitti unionin sisäistä eriytymistä siten, että ne valtiot, joilla siihen on aidot edellytykset ja valmiudet, syventävät ensin talouspoliittista yhteistyötään muodostamalla ytimen, johon muut unionin jäsenmaat voivat tulla mukaan niin halutessaan ja vaadittavat valmiudet täyttäessään.

Merkillepantavaa heidän esityksessään on, että he pitivät jo 1995 tapahtunutta laajentumista (Suomi, Ruotsi, Itävalta) sellaisena, että se edellyttää unionin toimielinten uudistamista. Nyt eriytyvän yhdentymisen mallit ovat entistä ajankohtaisempia, kun unionin jäsenmäärä saattaa ajan mittaan jopa kaksinkertaistua.

Asiakirjan alussa, jota tähän ei ole voitu sisällyttää, esitetään viittä toisiaan täydentävää toimenpidealuetta unionin toimintakyvyn ja uskottavuuden varmistamiseksi. Ne ovat läheisyysperiaatteen toteuttaminen, unionin ytimen lujittaminen, Saksan ja Ranskan suhteiden tiivistäminen, unionin ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintakyvyn vahvistuminen sekä unionin laajentuminen itään.

Osa III, luku 2: Lujan ytimen lujittaminen edelleen

Unionin päätöksenteon tehostamisen ja sen tahdonmuodostuksen kansanvaltaistamisen rinnalla on edelleen lujitettava yhdentymiseen ja yhteistyöhön suuntautuneiden valtioiden muodostamaa *lujaa ydintä*. Ytimen muodostaisivat viisi tai kuusi maata. Se ei saisi olla suljettu, vaan sen tulisi pysyä avoimena sellaisille jäsenmaille, jotka tahtovat siihen liittyä ja myöskin täyttävät liittymisen ehdot.

Lujan ytimen *tehtävänä* on *vahvana keskuksena* asettaa vastapaino yhä laajenevan unionin keskipakoisille voimille. Sen tehtävänä on myös *estää* protektionistisen, Ranskan johtaman etelä- ja länsiryhmän ja toisaalta vapaaseen maailmankauppaan sitoutuneen, Saksan johtaman itä- ja pohjoisryhmän toisistaan eroaminen.

Tämän tavoitteen saavuttamiseksi *ei riitä, että ydinmaat ainoastaan lisäävät yhteistyötään politiikan eri osa-alueilla, vaan niiden tulee sen lisäksi nostaa esiin yhteisesti hyväksyttäviä*

yhteisösuuntautuneita aloitteita koko unionin kehittämiseksi. Belgia, Luxemburg ja Alankomaat tulee siksi ottaa tiiviimmin mukaan Saksan ja Ranskan väliseen yhteistyöhön - varsinkin nyt kun Alankomaat on tarkistanut aiempaa skeptistä suhtautumistaan näiden kahden valtion välttämättömään funktioon toimia kehityksen kärjessä.

Myös *valuutta-alueen* suhteen on olemassa vahva pyrkimys viiden maan kovan ytimen luomiseksi. Ne täyttävät parhaiten (yhdessä Irlannin ja Tanskan kanssa) Maastrichtin sopimuksen määrittelemät lähentymiskriteerit. Tämä on erityisen merkittävää, koska *valuuttaunioni (rahaliitto) on poliittisen unionin kova ydin* (eikä siis - kuten Saksassa usein halutaan asia nähdä - mikään poliittista unionia sen rinnalla täydentävä väline). Jos toimitaan Maastrichtin sopimuksessa sovittujen vaihtoehtojen mukaan, tulee rahaliiton muodostamaan aluksi vain pieni jäsenmaiden ryhmä. Näin kävisi siinä tapauksessa, että *viiden maan kova ydin valmistautuisi siihen hyvin huolellisesti ja päättäväisesti*. Tätä tarkoitusta varten niiden tulee siirtyä aiempaa tiiviimmin päättämään yhdessä

- rahapolitiikasta
- vero- ja budjettipolitiikasta
- talous ja sosiaalipolitiikasta

siten, että tuloksena syntyy *yhteinen ja yhdessä ohjattu* politiikka näillä alueilla. Ja sen myötä syntyy myöskin - vuotta 1997 tai 1999 koskevista muodollisista päätöksistä riippumatta - todellinen perusta rahaliitolle niiden välillä.

Ydin-Eurooppa-ryhmään liittymisen on oltava uskottava vaihtoehto kaikille unionin jäsenmaille. Ennen muuta sen on oltava sitä perustajajäsen Italialle, mutta myös Espanjalle ja Iso-Britannialle, niin pian kuin ne ovat suoriutuneet eräistä ongelmistaan ja niillä on riittävä valmius täyttää edellä mainittujen asioiden osalta jäsenyyden ehdot. Ydinryhmän muodostaminen ei ole mikään päämäärä sinänsä, vaan väline, jonka avulla voidaan sovittaa yhteen kaksi keskenään ristiriitaista tavoitetta: unionin syventyminen ja laajentuminen.

* * *

Paavo Väyrynen:

Miksi Suomen ei tulisi liittyä ensimmäisten maiden joukossa rahaliiton kolmanteen vaiheeseen?

(Puhe TT:n Emu-seminaarissa Helsingissä 30.5.1997)

Vaikka tämä tilaisuus on järjestetty nimenomaan ekonomisteille, käsittelen aluksi rahaliittohankkeen poliittista puolta - senkin vuoksi, että siihen liittyy myös taloudellisia näkökohtia.

Talous- ja rahaliitto on ensisijassa poliittinen hanke. Tämä käsitys näyttää olevan yleinen myös talousasiantuntijoiden ja yritysjohtajien keskuudessa.

Rahaliiton poliittisen luonteen ymmärtämiseksi on tarpeen tuntea eurooppalaisen yhdentymiskehityksen historiaa ja siihen liittyneitä näkemuseroja.

Kautta aikojen on ollut kaksi periaatteellisesti erilaista näkemystä sen suhteen, millaista Eurooppaa meidän tulisi rakentaa.

Yhtäältä on ollut niitä, jotka ovat pitäneet esikuvanaan Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoja, ja ajatelleet, että Eurooppaan tulisi saada samankaltainen valtiollinen rakennelma: keskittynyt liittovaltio, ”Euroopan Yhdysvallat”, johon jäsenvaltiot sulautuisivat osavaltioina. Tämän ajattelutavan edustajia kutsutaan yleensä federalisteiksi, liittovaltion kannattajiksi.

Federalistit perustelevat yleensä kantaansa sillä, että ”taloudelliseksi jättiläiseksi” kehittynyt Euroopan unioni jää ”poliittiseksi kääpiöksi”, ellei sitä määrätietoisesti kehitetä uudeksi maailmanmahdiksi, poliittiseksi ja sotilaalliseksi suurvallaksi. Lisäksi sanotaan, että Euroopan taloudellisen kilpailukyvyn turvaaminen edellyttää kehitystä kohti täydellistä yhdentymistä, kasvua yhdeksi eurooppalaiseksi kansantaloudeksi.

Alusta pitäen on ollut niitä, joiden mielestä amerikkalainen malli ei sovi Eurooppaan, joka koostuu niin monista erilaisista kansallisuuksista, kielistä ja kulttuureista. Heidän mukaansa täällä tarvitaan itsenäiset kansallisvaltiot, jotka harjoittavat yhteistyötä keskenään. Tämän ajattelutavan kannattajia kutsutaan yleensä konfederalisteiksi, valtioliiton kannattajiksi. Konfederalistien mielestä tämä malli on parempi myös Euroopan taloudellista kilpailukykyä ajatellen.

Yleensä Euroopan yhentyminen on perustunut käytännönläheiseen ajatteluun ja konfederalistisiin periaatteisiin. Vain kaksi kertaa ovat federalistit saavuttaneet yliotteen.

Ensimmäinen tapaus oli 1950-luvun alussa, jolloin Euroopan hiili- ja teräsyhteisön muodostaneet valtiot - Ranska, Saksa, Italia ja Benelux-maat - tekivät keskenään myös kaksi muuta sopimusta: sopimukset Euroopan poliittisen yhteisön ja puolustusyhteisön muodostamisesta. Jos ne olisivat astuneet voimaan, olisi syntynyt näiden maiden välinen liittovaltio. Tämä hanke kuitenkin kariutui, kun Ranskan parlamentti hylkäsi nämä sopimukset vuonna 1954.

Toinen tapaus onkin aivan tuore: Maastrichtin sopimus. Se on kaikessa oleellisessa nimenomaan liittovaltiosopimus.

Maastrichtin sopimuksessa on kaksi osaa: talous- ja rahaliitto (Emu) ja poliittinen unioni. Poliittinen unioni koostuu puolestaan yhtäältä ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta yhteistyöstä ja toisaalta päätöksentekojärjestelmän kehittämisestä ylikansalliseen suuntaan.

Rahaliitosta on sovittu oikeudellisesti sitovalla tavalla. Poliittinen unioni jäi puolitiehen, ja sen täydentäminen on esillä parhaillaan meneillään olevassa hallitusten välisessä konferenssissa.

Millä tavoin sitten rahaliiton toteuttaminen edistää EU:n kehittymistä liittovaltioksi?

Ensiksikin sillä ajatellaan olevan merkittävä psykologinen vaikutus. Oma keskuspankki ja oma raha ovat liittyneet erottamattomasti kansallisvaltion olemukseen. Tästä syystä liittovaltion kannattajat pyrkivät hävittämään kansalliset keskuspankit ja valuutat, ja siirtymään eurooppalaiseen järjestelmään. Tällä tavoin pyritään muuttamaan ihmisten ajattelua ja asenteita siten, että tuntisimme olevamme enemmän eurooppalaisia kuin esimerkiksi suomalaisia. Tämä poistaisi psykologisia esteitä liittovaltiokehityksen tieltä.

Toiseksi: rahaliitto edellyttää myös muun talouspolitiikan yhdenmukaistamista. Ensi vaiheessa kysymys on finanssipoliittisen päätöksenteon siirtämisestä unionin tasolle, myöhemmin myös verotusjärjestelmien yhdenmukaistamisesta. Rahaliiton myötä jäsenmaat luovuttavat siis kaiken oleellisen talouspoliittisen päätöksenteon ”liitolle”, unionille.

Kolmanneksi: rahaliitto johtaa alueellisiin kehityseroihin, joiden tasoittaminen edellyttää unionin vahvistamista. Tuotanto, työpaikat ja väestö keskittyvät vahvimmitte kasvualueille. Muut alueet - varsinkin periferia - kokevat menetyksiä. Tämä edellyttää sellaisten tasausjärjestelmien kehittämistä, joilla taantuvia alueita tuetaan. Tämä johtaa vaatimuksiin unionin vahvistamisesta, sen kehittämistä Yhdysvaltain mallin mukaiseksi liittovaltioksi.

Suomessa varsinaisia federalisteja - liittovaltio-Euroopan avoimia kannattajia - on varsin vähän. Sen sijaan meillä näyttää olevan runsaasti ns. funktionalisteja, ihmisiä, jotka uskovat siihen, että Eurooppa ikään kuin luonnonlain välttämättömyydellä ”täydellistyy” keskittyneeksi liittovaltioksi. Nykytilanteessa he ajattelevat, että rahaliitto ja siihen liittyvä talouspoliittisen päätöksenteon keskittyminen ovat väistämätön seuraus yhtenäismarkkinoiden luomiselle. Käytännön kokemus ja teoreettinen tieto eivät tätä käsitystä tue, kysymys on metafysisestä uskomuksesta.

Olisiko rahaliiton poliittisen tavoitteen toteutuminen - liittovaltio-Euroopan syntyminen - taloudellisesti edullista Euroopalle ja Suomelle?

Tähän kysymykseen vastataksemme meidän tulee verrata toisiinsa kahta mallia: liittovaltio-Eurooppaa ja valtioliitto-Eurooppaa.

Molemmissa niistä toteutuvat yhtenäismarkkinat: tavaroiden, palveluiden, pääomien ja työvoiman vapaa liikkuvuus. Molemmissa vaihtoehtoissa unionilla on yhteinen kauppapolitiikka. Molemmissa jäsenmaat panostavat yhteiseen tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan.

Liittovaltiossa olisi lisäksi yhteinen rahapolitiikka ja muu talouspolitiikka, ja yleensäkin keskittynyt päätöksentekojärjestelmä.

Ainakin minun on vaikea uskoa, että liittovaltio-Eurooppa olisi taloudellisessa mielessä parempi vaihtoehto kuin itsenäisten kansakuntien Eurooppa. Siihen saattaisi toki liittyä joitakin taloudellista tehokkuutta lisääviä piirteitä, mutta niiden vastapainona koettaisiin menetyksiä: byrokratia kasvaisi ja alueelliset tasapainottomuudet aiheuttaisivat reaalitaloudellisia menetyksiä.

Varsinkin Suomen kaltainen pieni, syrjäinen ja olosuhteiltaan ainutlaatuinen maa saattaisi joutua pahastikin kärsimään siitä, että meitä koskeva päätöksenteko keskitettäisiin unionille. Siihen tuskin kukaan uskoo, että Suomeen voisi muodostua yksi niistä eurooppalaisista kasvukeskuksista, joihin vauraus, työpaikat ja väestö alkaisivat keskittyä: koko Suomi olisi Euroopan reuna-alue, joka olisi yksi keskittymiskehityksestä kärsivistä Emu-Euroopan aluetalouksista.

Rahaliittoa koskevat poliittiset pohdinnat ovat sinänsä mielenkiintoisia, mutta itse pääasiaan niillä ei enää voida vaikuttaa: Maastrichtissa on sovittu, että rahaliitto toteutetaan. Nyt kysymys onkin vain siitä, kuinka Emu toteutetaan ja onko Suomi siinä mukana.

Pääkysymys on nyt Emun laajuus.

Jos Maastrichtin sopimusta sovellettaisiin tiukasti, rahaliitto ei toteutuisi, sillä edes Saksa ei aidolla tavalla täytä lähentymiskriteerejä. Niinpä nyt ollaankin tekemässä poliittinen päätös, että Emu joka tapauksessa toteutetaan. Mukaan tulevasta maista päätettäessä turvaututaan sekä taloudellisiin perusteisiin että poliittiseen harkintaan.

Emun laajuudesta päätettäessä näyttää muodostuvan kolme maaryhmää, joiden mukanaololla tai ulkopuolelle jäämisellä on periaatteellista merkitystä.

Koko Eurooppaa ajatellen paras olisi se ratkaisu, että mukana olisivat vain ydin-Euroopan maat: Saksa, Ranska ja Benelux-maat. Nämä maat muodostavat kokonaisuuden, jota voidaan kutsua optimaaliseksi valuutta-alueeksi. Tosin näidenkin maiden kesken on eroja, jotka saattavat aiheuttaa ongelmia yhtenäisvaluuttaan sopeuduttaessa.

Vain ydin-Euroopan kattava euro olisi vakaa ja vahva valuutta, ja alueen korkotaso voisi olla varsin alhainen. Erm-järjestelmän ytimenä se voisi olla yhtä hyvä kuin Saksan markka. Tällainen euro olisi viiden maan yhtenäisvaluutta (single currency), ja samalla siitä tulisi koko EU:n yhteinen valuutta (common currency), jonka rinnalla olisivat edelleen käytössä ulkopuolelle jäävien maiden kansalliset valuutat.

Tällä ratkaisulla olisi se poliittinen seuraus, että EU erilaistuisi sisäisesti, mikä voisi puolestaan edesauttaa unionin laajenemista.

Vain ydin-Euroopan kattavan Emun muodostuminen on kuitenkin vaikeaa tilanteessa, jossa Välimeren alueen maat haluavat mukaan ja jossa Ranska on ilmeisesti asettamassa niiden mukaantulon ehdoksi rahaliiton toteutumiselle.

Ydin-Eurooppa ja Välimeren maiden alue eivät muodosta keskenään optimaalista valuutta-alueita. Jos tällainen laaja Emu syntyy, tulee eurosta heikko ja epävakaa valuutta, ja eurokorkojen korkea taso vahingoittaa mukana olevien maiden taloutta. Tällainen euro olisi selvästi huonompi Erm-järjestelmän keskusvaluutta kuin D-markka tai suppea euro. Tässä tilanteessa saattaisivat useat ulkopuolelle jäävät maat irrottautua Erm-järjestelmästä ja siirtyä kelluvan kurssin järjestelmään.

Keski- ja Etelä-Euroopan kattavan laajan Emun syntyminen saattaisi aiheuttaa hankalia poliittisia paineita myös EU:n aluepolitiikkaan. Välimeren alueen ns. koheesiomaat alkaisivat ilmeisesti vaatia lisää taloudellista tukea pahenevien alueellisten kehitysongelmiensa helpottamiseen. On vaikea uskoa, että Emusta hyötyvät ydin-Euroopan maat olisivat valmiit luomaan uusia euroalueen maiden keskinäisiä varainsiirtojärjestelmiä, joten nämä paineet suuntautuisivat EU:n yhteiseen aluepolitiikkaan. Tämä puolestaan saattaisi ainakin suhteellisesti heikentää itäiseen ja pohjoiseen Eurooppaan suuntautuvaa tukea, mikä kasaisi uusia esteitä myös unionin itälaajentumisen tielle.

Kolmas ”blokki” on pohjoinen periferia: Iso-Britannia ja kolme pohjoismaata. Nekään eivät muodosta optimaalista valuutta-alueita yhdessä ydin-Euroopan tai laajan, myös Etelä-Euroopan kattavan Emu-alueen kanssa. Tämä johtuu näiden maiden talouden ja ulkomaankaupan erilaisesta rakenteesta ja siitä, että niiden suhdannevaihtelut poikkeavat keskieuropalaisista. Niiden - varsinkin Suomen ja Ruotsin - riippuvuus oman valuutan ja dollarin keskinäisestä kurssista on hyvin suuri.

Suomen kannalta katsoen tilanne näyttää hyvin selkeältä. Iso-Britannia, Tanska ja Ruotsi ovat jäämässä sivuun, kun Emu vuoden 1999 alusta käynnistyy. Taloudellisessa mielessä olisi suorastaan järjetöntä, että Suomi tässä tilanteessa menisi mukaan tähän meille ilmeisen vahingolliseen ja hyvin riskialttiiseen hankkeeseen. Myös poliittiset syyt puhuvat meidän Emu-jäsenyyttämme vastaan: Suomen ei ole viisasta edesauttaa EU:n kehittymistä liittovaltioksi eikä meidän ole syytä tunkea itseämme EU:n ”kovaan ytimeen”, jos unioni sisäisesti erilaistuu.

Mitkään poliittiset tai taloudelliset järkisyyt eivät siis puhu sen puolesta, että Suomen tulisi ainoana pohjoismaana liittyä Emun kolmanteen vaiheeseen. Kuitenkin maamme taloudellinen, korporatiivinen ja poliittinen valtaeliitti on asettunut sille kannalle, että mukaan on mentävä ja

vieläpä ensimmäisten joukossa. Mukana tässä poliittisessa aktiossa - siis poliittisina toimijoina - ovat myös vaikutusvaltaisimmat mediat.

Valtaeliitti ja media vetoavat usein siihen, että rahaliittoon mukaanmeno on eduksi suomalaisille yrityksille, joiden laajan enemmistön sanotaan olevan nopean Emu-jäsenyyden kannalla. Ja tästä jatkuu ”rautainen logiikka”: se mikä on hyväksi suomalaisille yrityksille, on hyväksi niiden työntekijöille ja koko Suomelle.

Tämä ajattelu on kuitenkin pettäväällä pohjalla. Tämän väitteeni perustelemiseksi tartun TT:n julkaisemiin tietoihin, ja annan niistä oman tulkintani.

Viime maaliskuun Finnfacts -julkaisun etusivulla on graafinen esitys, jonka mukaan 72 prosenttia suomalaisista teollisuusyrityksistä kannattaa Suomen liittymistä Emuun ensimmäisten maiden joukossa ja 28 prosenttia myöhemmin. Suomen Emu-jäsenyyttä ei tämän kuvion mukaan vastustaisi yksikään yritys.

Sisäsivuilla kerrotaan, että yli 250 henkilöä työllistävistä yrityksistä 73 prosenttia kannattaa Suomen Emu-jäsenyyttä ensimmäisten joukossa, kun taas pienemmistä yrityksistä tällä kannalla on hieman yli 40 prosenttia.

Nämä luvut herättivät mielessäni kysymyksen: kuinka 73 prosentin ja runsaan 40 prosentin keskiarvoksi voidaan saada 72, vaikka pieniä ja keskisuuria yrityksiä on paljon enemmän kuin suuria yrityksiä.

Pyysin ja sain käsiini sitä aineistoa (viime marraskuussa suoritetun yritysten rahoituskyselyn tuloksia), josta luvut on laskettu.

Kyselyyn oli vastannut 263 yritystä, joista 130 oli kannattanut Suomen liittymistä Emuun ensimmäisten joukossa, 125 vasta myöhemmin ja 8 oli ollut kokonaan Suomen jäsenyyttä vastaan. Siis enemmistö vastanneista yrityksistä oli ollut sitä mieltä, ettei Suomen tule liittyä Emuun ainakaan ensimmäisten joukossa. Alle 50 ja 50-250 henkilöä työllistävien yritysten keskuudessa tämä enemmistö oli selvä, kun taas yli 250 työntekijän yrityksistä noin 2/3 kannatti Suomen liittymistä ensimmäisten joukossa. Finnfacts-julkaisun luvut oli saatu painottamalla tulokset yritysten liikevaihdolla.

Lukuja tarkasteltaessa huomio kiintyy myös siihen, että edellä mainittuihin suuruusluokkiin kuuluvia yrityksiä oli vastausten joukossa jokseenkin saman verran (alle 50 työntekijän yrityksiä 80, 50-250 työntekijän yrityksiä 106 sekä yli 250 henkilön yrityksiä 77), kun taas TT:n jäsenenä olevien teollisuusyritysten jakautuma on vastaavasti 2110, 707 ja 260. Kaikki suuret suomalaiset teollisuusyritykset ovat TT:n jäseniä, kun taas Suomen 23 600:sta pienestä ja keskisuuresta teollisuusyrityksestä jäsenenä on vain runsaat 10 prosenttia (2817). Vastausten jakautuma ei siis edusta lähimainkaan tasaisesti suomalaisia eikä edes TT:n jäsenenä olevia teollisuusyrityksiä.

En ole perillä siitä, kuinka TT:n kyselyn otos on tehty enkä siitä, mikä on ollut vastausprosentti kussakin yritysten kokoluokassa. Tästä huolimatta voimme varmuudella todeta, että valtaosa kaikista suomalaisista teollisuusyrityksistä vastustaa Suomen liittymistä Emuun ensimmäisten joukossa. Vain suurimpien yritysten enemmistö sitä kannattaa. Ja Emu-jäsenyyttä vastustavissa teollisuusyrityksissä on töissä paljon enemmän suomalaisia kuin sitä kannattavissa yrityksissä.

Toisaalta joudumme kysymään, onko kansainvälistyneiden suomalaisten suuryritysten yritysکوhtainen etu enää sopusoinnussa Suomen kansallisten etujen kanssa. Nämä yritykset hyötyvät eniten Emun toteuttamisesta ja Suomen mukanaolosta siinä. Toisaalta Suomen erityiset Emu-ongelmat ja riskit eivät niitä kovin paljon hetkauta: munat ovat jo monessa korissa, ja niitä sijoitetaan kaiken aikaa lisää nimenomaan muihin kuin Suomi-koriin. PK-yrityksillä ei sen sijaan ole useinkaan muuta vaihtoehtoa kuin toimia ainakin pääosin Suomessa tai kuolla.

Tässä yhteydessä viitataan usein siihen, että melkoinen osa pienemmistä yrityksistä kuuluu suuryritysten konserneihin tai on ainakin niiden alihankkijoita, joten suuryritysten etu on niidenkin etu. Tämäkään argumentti ei ole mielestäni pätevä: jos ja kun Suomen talous joutuisi Emun vuoksi vaikeuksiin, siirtäisivät suuryritykset tuotantoaan muihin maihin, ja tästä joutuisivat erityisesti kärsimään juuri suuryrityksiin kytköksissä olevat PK-yritykset.

Vaikka siis TT:n jäsenenä olevien teollisuusyritysten enemmistö edellä selostetun kyselyn tulosten perusteella vastustaa Suomen liittymistä ensimmäisten joukossa Emuun, TT:n johto sitä kuitenkin ajaa. Tärkein vaikutuskanava näyttävät olevan SAK:n teollisuusliittojen johtohenkilöt. He pitävät taas näpeissään ohjaksia, joilla SAK:n johto ja melkoinen osa SDP:n ja Vasemmistoliiton poliitikoista on saatu noudattamaan suuryritysten tahtoa. Keskustan johto on puolestaan saatu uskomaan, että puolue ei pääse seuraavaan hallitukseen, ellei se omalta osaltaan ole turvaamassa Lipposen hallituksen Emu-linjan toteutumista.

Tämä on se Emu-ratkaisuun liittyvä rakennelma, jolla Suomen taloudellinen, korporatiivinen ja poliittinen valtaeliitti on saatu toimimaan Suomen kansallisten etujen vastaisesti.

Mutta vahvojen vallankäyttäjien etujen ajaminen ei yksinään tätä merkillistä ilmiötä selitä - kysymys on myös uskosta, uskosta teknosysteemiin, akateemikko Georg Henrik von Wrightin kehittämää käsitettä käyttäkseni.

Elämme outojen paradoksien keskellä. Luonnontieteen kehitys mursi keskiajan lopulla sen metafysisen uskon, johon katolisen kirkon maallinen valta tuolloin perustui. Siirryimme valistuksen aikaan, joka vauhditti (luonnon)tieteellis-teknistä kehitystä. Uudella ajalla, modernin aikakaudella, on kehittynyt se usein rationaaliseksi luonnehdittu ajattelu, jonka mukaan toiminta tieteellis-teknisen kehityksen edesauttamiseksi johtaa edistykseen, ihmisten elinolojen jatkuvaan kohentumiseen.

Nyt elämme aikaa jolloin von Wrightin teknosysteemiksi nimittämä luonnontieteen, tekniikan ja talouden muodostama valtarakennelma on levittäytymässä kaikkialle ja saamassa yliotteen poliittisista järjestelmistä. Kaikkien tulisi jo tajuta, että tämä kapitalismin riemukulku ei johda edistykseen, vaan sen vastakohtaan: suurten ihmisjoukkojen todelliset elinolot ovat heikkenemässä. Mutta tämän tajuamista estää sokea, metafysisinen usko teknosysteemiin. Henkisessä mielessä olemme palanneet keskiajalle.

Rinnastus keskiaikaan on perusteltu myös sen vuoksi, että aikamme ”pyhät istuimet”, teknosysteemin keskeiset vallanpitäjät, julistavat systeemin vastustajat - pakanat ja toisuskoiset - ”kirkonkiroukseen”, kun taas oikeassa uskossa olevat maalliset vallanpitäjät, poliitikot, saavat heidän siunauksensa ja tukensa. Ja tässä toiminnassa oivallisen avun antavat keskeiset mediat, jotka pitävät kansaa uskossa ja ”kaidalla tiellä”.

Emu-ratkaisun osalta mediat pyrkivät yhtäältä kaihtamaan rationaalista keskustelua ja toisaalta vahvistamaan uskoa esittämällä joko näennäisrationaalisia tai puhtaasti tunnepitoisia argumentteja.

Vahvaa uskoa tarvitaan esimerkiksi sen väitteen hyväksymiseen, että Emu johtaisi Suomen oloissa vakaaseen talouteen ja työttömyyden vähenemiseen.

Olen pannut merkille, että arvostettujen talousasiantuntijoiden ja yritysjohtajien joukossa on runsaasti niitä, jotka kaikesta tästä huolimatta ovat sitä mieltä, ettei Suomen tulisi ainakaan ensimmäisten joukossa rahaliittoon mennä. Monet heistä ovat valinneet itselleen helpon tien, eivätkä ole tuoneet kantaansa laajemmalti esille.

Jotta Suomi voitaisiin pelastaa siltä onnettomuudelta, johon valtaeliitti on meitä johdattelemassa, olisi monella suomalaisella oltava sellaista vastuuntuntoa ja rohkeutta, jota Martin Luther osoitti kun hän joutui Wormsin valtiopäivillä vuonna 1521 saksan kieltä taitamattomalle keisari Kaarle V:lle latinaksi itseään puolustamaan. Lutheria hieman mukailleen meidän tulisi rohjeta sanoa:

”Neuvostot (Eurooppa-neuvosto, ministerineuvosto, talousneuvosto ja valtioneuvosto) ovat saattaneet erehtyä ja ne ovat erehtyneet, tämä on käynyt selväksi. En halua perääntyä, sillä toimiminen omaatuntoa vastaan ei ole hyväksi terveydelle eikä mielenrauhalle. Tässä seison, enkä muuta voi.”

Jos meitä on riittävän monta, voi tuloksena vielä olla järjen voitto.

* * *

Paavo Väyrynen:
Emu-jäsenyys on ongelma
(Kolumni Ilta-Sanomissa 18.5.2000)

Talous- ja rahaliitto Emu muodostettiin vuonna 1993 voimaan astuneella Maastrichtin sopimuksella. Heti sopimuksen voimaantultua alettiin keskustella siitä, minkä maiden tulisi siirtyä ensimmäisinä rahaliiton kolmanteen vaiheeseen.

Vuonna 1994 Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble, Saksan kristillisdemokraattien johtavat Eurooppa-poliitikot, ehdottivat, että aluksi mukaan tulisivat vain Saksa, Ranska ja Benelux-maat. Ne muodostivat kiistatta sellaisen optimaalisen valuutta-alueen, jolla yhtenäisvaluutta voitaisiin menestyksellisesti toteuttaa.

Lamers ja Schäuble ehdottivat, että nämä viisi maata muodostaisivat yhdentyvän Euroopan kovan ytimen. Tällöin muu unioni olisi voinut säilyä itsenäisten valtioiden liittona ja se olisi voinut suhteellisen helposti laajentua.

Asetuin kannattamaan Lamersin ja Schäublen mallia. Ajattelin, että muutaman ydin-Euroopan maan muodostamasta eurosta voisi muodostua vakaa ja vahva valuutta.

Puhuin ja kirjoitin siitä, että Suomen tulisi ainakin aluksi jäädä muiden pohjoismaiden ja Britannian kanssa rahaliiton ulkopuolelle. Tähän oli sekä taloudelliset että poliittiset perusteet.

Mukaan olivat ensinnäkin tulossa myös kolme Välimeren alueen maata, joten eurosta ei tulisi sellainen vakaa ja vahva valuutta, jossa meidän kannattaisi olla mukana.

Toiseksi: Suomen talouden rakenne on erilainen kuin ydin-Euroopan maiden, mikä aiheuttaisi meille kahdenlaisia ongelmia.

Yhtäältä suhdannevaihtelut kävisivät usein eri tahtiin, ja tästä syystä Euroopan keskuspankin raha- ja valuuttakurssipolitiikka voisi poiketa siitä, mikä olisi Suomen talouden kannalta järkevää.

Toisaalta oli syytä pelätä, että euron kurssi saattaisi olla pitkiä aikoja tasolla, joka ei vastaisi meidän taloutemme tarpeita. Varoitin lähinnä siitä, että euro voisi jossakin tilanteessa muodostua liian vahvaksi valuutaksi, mistä keskeisten teollisuusyritystemme kilpailukyky voisi kärsiä etenkin kun Ruotsi olisi Emun ulkopuolella.

Esitin, että Suomen pitäisi jäädä rahaliiton ulkopuolelle myös poliittisista syistä. Oli nähtävissä, että Euroopan liittovaltiota ryhdyttäisiin rakentamaan nimenomaan Emu-maiden varaan.

Viime vuosien kokemukset ovat osoittaneet, etteivät laajan Emun toteuttaminen ja Suomen Emu-jäsenyys olleet onnistuneita ratkaisuja.

Eurosta tuli heikko valuutta. Heikkona se näyttää pysyvänkin, kun Kreikka pian liittyy siihen ja kun vireillä on itäisen Keski-Euroopan ja Baltian maiden liittyminen unioniin ja Emuun.

Suomi on joutunut kärsimään juuri niistä ongelmista, joista ennakkoon varoitettiin. Taloutemme on ylikuumentunut. Suhdannekiertomme on jälleen poikennut keskieuropalaisesta; nousuvaiheemme alkoi aikaisemmin ja se oli voimakkaampi kuin siellä. Toisaalta euron kurssin aleneminen ja dollarin vahvuus ovat johtaneet päinvastaiseen ongelmaan kuin mitä aikanaan pelättiin: vientiyrityksillä on mennyt liiankin hyvin, ja pörssikurssit ovat nousseet epäterveisiin korkeuksiin.

Jos Suomella olisi oma kelluva valuutta, se olisi vahvempi kuin nykyinen euromarkka, ja taloutemme voisi paremmin.

Liian vahvasta eurosta esitetyt varoitukset eivät ole menettäneet ajankohtaisuuttaan nekään. Tulevaisuudessa euro saattaa tuntuvasti vahvistua - vaikkapa sen vuoksi, että Yhdysvalloissa koetaan pörssiromahdus.

Poliittisestikin asemamme olisi helpompi, jos olisimme Emun ulkopuolella. Muista Emu-maista olisi kehittynyt luontevasti EU:lle liittovaltioidin. Suomi olisi jäänyt liittovaltiotyimen ulkopuolelle ja kyennyt siten säilyttämään sekä itsenäisyytensä että puolueettomuutensa.

Jos tanskalaiset syyskuun kansanäänestyksessä päättävät pysyttäytyä Emun ulkopuolella, ei Ruotsikaan siihen näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa liity - Britanniaa puhumattakaan. Jos näin kävisi, jäisivät Suomen varhaisen Emu-jäsenyyden perusedellytykset toteutumatta: meillehän luuloteltiin, että muut pohjoismaat liittyvät Emuun aivan lähivuosina.

Jos Tanska ja Ruotsi jäävät pitkäksi aikaa Emun ulkopuolelle, Suomen tulee harkita sitä, että mekin tyytyisimme käyttämään eurorahaa ainakin aluksi vain yhteisenä valuuttana ja säilyttäisimme sen rinnalla omat markkamme.

Jos taas muutkin pohjoismaat liittyvät Emuun, meidän tulisi pyrkiä löytämään yhdessä sellainen yhdentymisen tie, joka loisi edellytyksiä pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan säilymiselle ja uudistumiselle ja joka turvaisi Suomen ja Ruotsin sotilaallisen liittoutumattomuuden. Tämä ei olisi helppo tehtävä.

* * *

3. Keskittyneestä valtioliitosta hajautettuun liittovaltioon

Paavo Väyrynen:

**Avoin kirje pääministeri Paavo Lipposelle
(Rovaniemi 30.12.1997)**

Alkavan vuoden aikana tehdään päätös rahaliitto Emun kolmannen vaiheen käynnistämisestä. Suomen hallitus aikoo Teidän johdollanne ja presidentti Martti Ahtisaaren tukemana viedä maamme mukaan ensimmäisten joukossa. Nyt kun Vasemmistoliittokin on päättänyt antaa tälle tavoitteelle tukensa, se näyttää väistämättä toteutuvan.

Vasemmistoliiton päätös merkitsee myös sitä, että uudessa eduskunnassa ei ilmeisesti ole mahdollista saada aikaan päätöstä rahaliitosta irrottautumisesta. Tällainen päätös voisi syntyä vain siinä tapauksessa, että joutuisimme siirtymäkauden aikana suuriin taloudellisiin vaikeuksiin esimerkiksi sen vuoksi, että dollarin kurssi painuisi hyvin alas eurovaluuttoihin nähden.

Nyt kun sekä rahaliiton käynnistyminen että Suomen mukanaolo siinä ovat varmistumassa, on korkea aika ottaa esille tämän ratkaisun poliittiset seuraukset.

* * *

Rahaliiton poliittisista vaikutuksista on keskusteltu varsin vähän, vaikka se on ensi sijassa poliittinen hanke. Rahaliitto johtaa väistämättä siihen, että Euroopan unioni kehittyy liittovaltioksi. Nyt ei siis enää ole kysymys siitä, kehittyykö EU liittovaltioksi vai ei. Nyt on kysymys siitä, millaiseksi liittovaltioksi se muotoutuu. Tähän kysymykseen on Suomenkin hallituksen otettava kantaa.

Samaan aikaan kun unionissa valmistaudutaan rahaliiton toteuttamiseen, ollaan käynnistämässä neuvotteluja sen merkittävästä laajentumisesta: EU alkaa kasvaa paneurooppalaisiin mittoihin.

Laajeneminen edellyttää EU:n päätöksentekojärjestelmän perusteellista uudistamista. Jotkut katsovat, että unionia on tämän vuoksi ”syvennettävä”, millä tarkoitetaan yleensä päätöksenteon keskittämistä ja sen muuttamista nykyistä enemmän ylikansalliseksi. Toiset ovat taas sitä mieltä, että laajenevan unionin tulee olla hajautettu ja että sen tulee hyväksyä jäsenmaiden erilaisuus.

Unionin jäsenmailla on edessään vaikea tehtävä, kun niiden tulee kyetä sopimaan sellaisesta päätöksentekojärjestelmän uudistamisesta, jossa otetaan huomioon sekä rahaliiton että laajenemisen synnyttämät uudet olosuhteet. Kysymys on siitä, millainen liittovaltio voi olla toimintakykyinen, kun siinä on pian yli 25 ”osavaltiota” ja myöhemmin vielä runsaasti enemmän.

* * *

Suomessa Teidän johtamanne hallituksen politiikka on johdonmukaisesti tukenut federalistien pyrkimyksiä kehittää EU keskittyneeksi liittovaltioksi.

Suomen Pankin johtokunnan jäseneksi Kokoomuksen ehdokkaana nimitetty Matti Korhonen antoi muutama viikko sitten Turun Sanomille haastattelun, jossa hän piti itsestään selvyytenä, että rahaliitto johtaa liittovaltioon. Hän ilmoitti kannattavansa ”hyvänlaatuista” federalismia, mutta vastustavansa sellaista federalismia, joka johtaisi Euroopan parlamentin vallan lisääntymiseen.

Moni Korhosen haastattelun lukenut on varmaankin ajatellut, ettei hän ole perillä siitä, mitä federalismi EU:ssa tarkoittaa. Federalistien nimenomaisena pyrkimyksenä on nimittäin luoda järjestelmä, jossa Euroopan parlamentti saisi lisää valtaa ja kehittyisi ”oikeaksi” parlamentiksi. Mutta voi Korhosen haastattelun toisinkin ymmärtää: federalismin käsitteeltä on erilaisia merkityksiä ja määritelmiä. Sellainenkin federaatio on mahdollinen, jossa keskeiset päätökset tehdään ministerineuvostossa ja jossa valta on siten jäsenmaiden hallitusten ja parlamenttien käsissä.

* * *

Federalisteiksi kutsutaan EU:ssa yleensä niitä, jotka haluavat kehittää siitä Amerikan Yhdysvaltain kaltaisen keskittyneen liittovaltion. Itse asiassa EU on heidän tahdostaan kehittymässä eräiltä osin jopa keskittyneemmäksi ja yhdenmukaisemmaksi kuin Yhdysvaltain poliittinen järjestelmä.

Federaatioissa vain suuret yhteiset asiat käsitellään liiton tasolla, pienemmät jäsen- tai osavaltioissa. EU puolestaan puuttuu yhä enemmän sellaisiin asioihin, jotka luonteensa puolesta sopivat paremmin jäsenvaltioiden hoidettaviksi. Monet federalistit ovatkin itse asiassa unitaristeja, he ovat kehittämässä unionia yhtenäisvaltion suuntaan.

Toinen perusvaihtoehto on näihin aikoihin saakka ollut se, että unioni kehittyisi itsenäisten kansakuntien yhteisjärjestelynä, valtioliittona, konfederaationa. Rahaliiton toteuduttua tämä malli ei ole enää mahdollinen: sen myötä EU kehittyy väistämättä liittovaltioksi.

Tulevaisuudessa voisi keskittyneen liitto- tai yhtenäisvaltion vaihtoehto olla hajautettu liittovaltio, joka perusolemukseltaan muistuttaisi konfederaatiota. Hajautettu liittovaltio turvaisi jäsenmaiden laajan itsenäisyyden ja ottaisi huomioon niiden erilaisuuden. Vain tällainen unioni voi käytännössä toteuttaa käynnistymässä olevan laajentumisen.

* * *

Liittovaltiojärjestelmät on yleensä rakennettu siten, että ainakin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta sekä yleisestä talouspolitiikasta päätetään liiton tasolla. Tässä suhteessa ovat EU:n federalistit siis olleet johdonmukaisia: juuri näissä asioissa on Maastrichtin ja Amsterdamin sopimuksilla pyritty siirtämään päätösvaltaa jäsenmailta unionille ja nimenomaan sen ylikansalliseen päätöksentekoon.

Poliittisen unionin osalta ei ole päästy vielä kovin pitkälle.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa yhteistyössä on edetty nurinkurisessa järjestyksessä. Unioni esiintyy ”yhdellä äänellä” mm. YK:ssa, missä jokaisen itsenäisen kansakunnan oman äänen tulisi kuulua. Tärkeimmällä alalla ei ole edistytty: tehokasta yhteistä kriisinhallintajärjestelmää ei ole kyetty luomaan. Yhteisen puolustuspolitiikan ja puolustuksen kehittäminen on pantu jäihin.

Päätöksenteossa ovat Maastrichtin ja Amsterdamin sopimukset vahvistaneet ylikansallisten toimielinten - komission ja parlamentin - asemaa. Tästä huolimatta ministerineuvosto on edelleen unionin tärkein instituutio. Rahaliiton toteutuminen kuitenkin sinetöi EU:n muuttumisen liittovaltioksi. Tämä realiteetti meidän on tunnustettava voidaksemme vaikuttaa siihen, millaiseen liittovaltioon joudumme.

Omalta osaltani olen pyrkinyt johdonmukaisesti puolustamaan Suomen itsenäisyyttä. Ensin vastustin voimieni mukaan maamme liittymistä Euroopan unioniin. EU:ssa olen vastustanut sen muuttamista liittovaltioksi; tärkeintä tässä on ollut vastustaa rahaliittoa ja Suomen jäsenyyttä siinä. Seuraava puolustuslinja on toiminta hajautetun liittovaltion puolesta: on löydettävä oikea työnjako liiton, unionin, ja sen jäsenvaltioiden välillä.

* * *

Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa yhteistyössä on aikaansaattava tasapaino yhtäältä jäsenmaiden itsenäisen toiminnan ja toisaalta EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan välillä.

Yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on tehostettava ennen muuta kriisien hallinnassa, jossa EU:lla tulee olla yhteinen kanta ja toimintalinja. Kriisinhallintaan liittyvässä päätöksenteossa on siirryttävä määräänemmistö- ja jopa enemmistöpäätöksiin. Toimeenpanon osalta tulee säilyttää yksittäisen maan oikeus jättäytyä painavista syistä ulkopuolelle.

Ainakin YK:ssa on jäsenmaille palautettava itsenäisen toiminnan mahdollisuus. Tälläkin foorumilla tarvitaan toki tiivistä yhteydenpitoa ja pyrkimystä yhteisiin näkemyksiin.

Yhteistä puolustusta ei tule ryhtyä luomaan. Uudessa Euroopassa sitä ei tarvita. Sen toteuttaminen vaikeuttaisi unionin laajenemista itään päin. Sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvä yhteistyö tulee hoitaa Naton ja WEU:n puitteissa. Puolueettomien jäsenmaiden tulee voida pysyttäytyä kaiken sotilaallisen yhteistyön ulkopuolella, ja myös pidättäytyä osallistumasta rauhaan pakottamiseen.

* * *

Euroopan unionin muuttuminen liittovaltioksi edellyttää sen päätöksentekojärjestelmän perusteellista uudistamista.

Kun liiton tasoa eräissä asioissa vahvistetaan, tulee valtaa toisaalta hajauttaa takaisin jäsenvaltioille. Liiton tasolla, unionissa, tulee hoitaa vain niitä tehtäviä, jotka luonteensa puolesta sille selvästi kuuluvat. Liiton tulee rakentua aidon federaation tai pikemminkin konfederaation periaatteille: kysymys tulee olla hallitusten välisestä yhteistyöstä.

Unionille on luotava demokraattinen ”liittohallitus”, joka syntyy nykyistä ministerineuvostoa uudistamalla. Rakenteeltaan se vastaisi siis Sveitsin liittohallitusta.

Komissio tulisi siirtää ”liittohallituksen” alaisuuteen, ja yhdistää se pääosin ministerineuvoston sihteeristöön. Joitakin ylikansallisia tehtäviä varten voitaisiin muodostaa erillisiä neuvoston alaisia toimeenpanovirastoja.

EU:n lait säädettäisiin neuvostossa, mutta niiden tulisi saada myös parlamentin hyväksyminen. Parlamentin erityisenä tehtävänä olisi tuoda esiin kansalliset rajat ylittävä eurooppalainen näkemys.

Tähän mennessä säädettyjen EU-lakien tarpeellisuus olisi harkittava uudelleen: nykyisistä asetuksista ja direktiiveistä säilytettäisiin vain ne, joiden tarpeellisuudesta jäsenmaat ovat yksimieliset.

* * *

Rahaliiton kolmannen vaiheen käynnistäminen edellyttää yhteisen finanssipolitiikan kehittämistä. Ellei unionille luoda omaa finanssipolitiikkaa, on tarjolla vaara, että se alkaa puuttua yhä voimakkaammin jäsenmaiden finanssipolitiikkaan niiden itsenäisyyttä kaventavalla tavalla.

Unionin budjettitalous tulee järjestää kokonaan uudelleen.

Unionin budjettia tulee keventää siirtämällä merkittäviä menoeriä kansallisella tasolla rahoitettavaksi. Maatalouspolitiikka tulee pääosin kansallistaa. Jäsenmaiden sisäiseen kehitykseen liittyvä aluepolitiikka tulee siirtää niiden itsensä hoidettavaksi, jolloin unionin tasolle jäisi vain raja-alueiden kehittäminen. Jäsenmaiden keskinäistä koheesiota ei enää hoidettaisi EU-projektien avulla, vaan tasoittamalla kansan- ja valtiontalouksissa olevia eroja finanssituen avulla.

EU:n budjetilla olisi kaksi keskeistä tehtävää. Yhtäältä sen tulisi yhdessä raha- ja valuuttakurssipolitiikan kanssa tasoittaa suhdannevaihteluja. Toisaalta sen kautta tulisi toteuttaa varainsiirtoja taloudellisesti vahvoista EU-maista suurtyöttömyydestä ja muuttoliikkeestä kärsiviin jäsenmaihiin.

Pääosa unionin budjetista voitaisiin rahoittaa esimerkiksi myynti- tai hiilidioksidiverolla, jota kannettaisiin yhtenäisin perustein koko unionin alueella. Sen tasosta päättäisivät jäsenmaat yhdessä.

* * *

Päätös rahaliiton kolmannen vaiheen toteuttamisesta on tarkoitus tehdä toukokuun alussa. Jo siinä yhteydessä tulisi sopia uuden hallitusten välisen konferenssin koollekutsumisesta. Sen toimeksiannossa tulisi määritellä päälinjat uudistukselle, jolla laajeneva unioni kehitetään hajautetuksi liittovaltioksi.

Tällaisen toimintalinjan uskoisi sopivan hyvin myös Britannian hallitukselle, joka ottaa vuoden vaihteessa hoitaakseen ministerineuvoston puheenjohtajuuden. Pääministeri Tony Blair on ilmoittanut pyrkivänsä hajautettuun ja vähemmän byrokraattiseen unioniin.

Jos Teidän johtamanne hallitus ei tiedä, millaisen liittovaltion se haluaa unionista kehittää ja ellei se tiedä, millainen liittovaltio siitä tulee, on Suomen viisainta ottaa aikalisä ja jättäytyä rahaliiton ulkopuolelle yhdessä muiden pohjoismaiden ja Britannian kanssa.

* * *

Paavo Väyrynen:
Eurooppalainen Suomi
(Artikkeli Pohjantähti -lehdessä 1/1998)

Kun tulini runsaat kolme vuotta sitten Euroopan parlamentin jäseneksi, ryhdyin ensi töikseni selvittämään, kuinka Euroopan unioni on syntynyt, kuinka se on nykyiselle kehittyneeseen ja mitkä ovat sen tulevan kehityksen vaihtoehdot. Tämä selvitystyö tuotti kaksi periaatteellisesti tärkeää havaintoa, jotka auttavat ymmärtämään nykyisyyttä ja suunnittelemaan tulevaisuutta.

Kun yhdentymisen historiasta puhutaan ja kirjoitetaan, otetaan yleensä lähtökohdaksi toisen maailmansodan jälkeinen tilanne. Tällöin jää kokonaan tai lähes tyystin vaille huomiota se tosiasia, että samankaltaisia pyrkimyksiä esiintyi jo ensimmäisen maailmansodan jälkeen.

1920-luvun alussa perustettiin Paneurooppa-liike. Vuonna 1922 ilmestyi kreivi Richard Coudenhove-Kalergin kirjoittamia artikkeleita, joissa paneurooppalaista yhteistyötä hahmoteltiin. Vuonna 1923 ilmestyi hänen kirjoittamansa kirja ”Paneurooppa”. Tästä lähti liikkeelle paneurooppalainen yhteistyö. Ensimmäinen kansainvälinen Paneurooppa-kongressi järjestettiin vuonna 1926.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen oli otolliset olosuhteet paneurooppalaisen yhteistyön rakentamiselle, sillä sodan tyrskyissä olivat monikansalliset monarkiat hajonneet ja oli syntynyt suuri joukko itsenäisiä kansallisvaltioita.

Paneurooppa-liike ryhtyi nimensä mukaisesti (paneurooppa = koko Eurooppa) rakentamaan yhteistyötä kaikkien demokraattisten eurooppalaisten valtioiden välille. Alkuvaiheessa katsottiin, että mukaan voisivat tulla kaikki maantieteelliseen Eurooppaan kuuluvat maat Britanniaa, Turkkiä ja Venäjää lukuun ottamatta.

Britannian ei katsottu kuuluvan Eurooppaan sen vuoksi, että sillä oli laajat merentakaiset siirtomaat, ja sen intressit olivat siten pääasiassa Euroopan ulkopuolella.

Turkki katsottiin aasialaiseksi maaksi, jolla oli vain siirtokunta Euroopassa - aivan kuten Britannialla Gibraltar.

Venäjä puolestaan oli sosialismiin siirtyessään luopunut demokratiasta.

Coudenhove-Kalergi kirjoitti kuitenkin, että joskus tulevaisuudessa nämäkin maat saattaisivat tulla mukaan paneurooppalaiseen yhteistyöhön.

Paneurooppa-liike asetti itselleen kaksi keskeistä tehtävää. Yhtäältä pyrkimyksenä oli kohottaa Euroopan asemaa maailmanlaajuisesti, ja toisaalta estää uuden sodan syttyminen.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Euroopan asema oli heikko. Kansainliitosta ei tullut maailmanlaajuisia järjestöä, kun Neuvostoliitto ja Yhdysvallat jäivät sen ulkopuolelle. Eurooppalaiset kokivat, että Kansainliitto oli järjestö, joka antoi ulkopuolisille maille mahdollisuuden puuttua Euroopan asioihin.

Coudenhove-Kalergin ajatus oli, että demokraattisen Euroopan järjestäytyminen Paneurooppaksi avaisi tien Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain liittymiselle Kansainliittoon, jolloin siitä olisi tullut universaalinen järjestö. Uusi Kansainliitto olisi koostunut suuralueista, joista Paneurooppa olisi ollut yksi.

Uuden sodan estämiseksi tuli saada aikaan sovintopolitiikka ja läheinen yhteistyö Ranskan ja Saksan välille. 1920-luvun lopulla näissä pyrkimyksissä Kansainliiton puitteissa edistettiin. Ranskassa oli tuolloin ulkoministerinä Aristide Briand ja Saksassa Gustav Stresemann, molemmat Paneurooppa-aatteen kannattajia. Nämä pyrkimykset kuitenkin raukesivat tyhjiin, kun kansallissosialistit nousivat valtaan Saksassa ja kun nationalistit syrjäyttivät Briandin.

Kun nykyinen Euroopan yhdentyminen toisen maailmansodan jälkeen käynnistyi, oli Paneurooppa-liikkeellä siinä keskeinen merkitys. Esimerkiksi Winston Churchill oli 1930-luvulla ollut yhteyksissä Paneurooppa-liikkeeseen, ja sen edustajat vaikuttivat taustalla hänen kuuluisaan Zürichin puheeseensa.

Nyt, uudessa Euroopassa, todellinen paneurooppalainen yhteistyö on mahdollista.

Jo 1930-luvulla Coudenhove-Kalergi katsoi Turkin olevan eurooppalainen demokratia, kun siellä oli Kemal Atatürkin johdolla suoritettu länsimaisia uudistuksia. Britannia on joutunut luopumaan siirtomaistaan, ja se on nyt yksi EU:n ”vanhoista jäsenmaista”. Ja Venäjä on luopunut sosialismista ja astunut demokratian ja markkinatalouden tielle.

Paneurooppalaisesta ajattelusta on tärkeää muistuttaa sen vuoksi, että EU:n piirissä on paljon ahdasta pieneurooppalaista ajattelua. Usein kysytään, kuuluuko Venäjä Eurooppaan.

Nyt kun EU on käynnistänyt mittavan laajenemisen itään päin, on tärkeää tarkastella Eurooppaa kokonaisuudessaan. Nyt käynnistyvä itälaajennus johtaa lopulta paneurooppalaisiin mittoihin: ajan oloon kaikki itäisen Euroopan maat tulevat täyttämään ne jäsenyyden ehdot, joiden perusteella yhdentoista maan jäsenyys on jo periaatteessa hyväksytty; kaikki etenevät kohti demokratiaa ja markkinataloutta.

* * *

Toinen tärkeä havaintoni liittyy niihin periaatteisiin, joiden pohjalta Eurooppalaista yhteistyötä on pyritty kehittämään.

Kautta aikojen, myös Paneurooppa-liikkeen alkuvaiheista lähtien, on ollut kaksi periaatteellisesti erilaista näkemystä Eurooppalaisen yhteistyön rakenteesta.

Yhtäältä on ollut niitä, jotka ovat katsoneet, että Eurooppaan tulee pyrkiä luomaan Amerikan Yhdysvaltain kaltainen valtiollinen rakennelma: keskittynyt liittovaltio, jonka osavaltioiksi kansallisvaltiot sulautuisivat. Tämän ajattelutavan kannattajia kutsutaan yleensä federalisteiksi.

Toisaalta on ollut niitä, jotka ovat katsoneet, että amerikkalainen malli ei Eurooppaan sovi: täällä on niin paljon erilaisia kansallisuksia, kulttuureja ja kieliä, että täällä tarvitaan itsenäiset kansallisvaltiot, jotka harjoittavat yhteistyötä ja muodostavat keskenään valtioliiton. Tämän ajattelutavan kannattajia kutsutaan joskus konfederalisteiksi.

Vaihtoehdot ovat siis: valtioliitto (konfедераatio) tai liittovaltio (federaatio).

Yleensä on toimittu hyvin käytännönläheisesti itsenäisten kansakuntien yhteistyötä kehittäen. Kaksi kertaa ovat federalistit kuitenkin saaneet yliotteen.

Ensimmäinen tapaus sattui aivan yhdentymiskehityksen alkuvaiheessa.

Kaikki alkoi 1940-luvun lopulla, jolloin Strasbourgiin perustettiin Euroopan neuvosto. Sen tuli alun perin olla kaiken yhteistyön ja yhdentymisen foorumi, mutta pian syntyi erimielisyyttä siitä, kuinka pitkälle ja kuinka nopeasti olisi edettävä.

Kuusi maata - Italia, Ranska, Saksa ja Benelux-maat - lähti omille teilleen ja muodosti Euroopan hiili- ja teräsyhteisön, josta sittemmin kehittyi Euroopan talousyhteisö ja lopulta nykyinen unioni. Heti perään nämä maat solmivat kaksi muuta sopimusta: ne päättivät perustaa myös puolustusyhteisön ja poliittisen yhteisön. Jos nämä kaksi sopimusta olisivat astuneet voimaan, olisi Eurooppaan syntynyt kuuden valtion muodostama liittovaltio. Tämä hanke kuitenkin raukesi, kun Ranskan parlamentti hylkäsi ne vuonna 1954.

Toinen tapaus onkin aivan tuore: se on Maastrichtin sopimus.

Kehitys kohti Maastrichtin sopimusta käynnistyi joskus 1970-luvun alkupuolella. Sen pontimena oli Länsi-Euroopan johtajien pelko, että Neuvostoliitto saisi Euroopassa ehdottoman ylivallan. Neuvostoliitto oli sotilaallinen supervalta, joka levitti aggressiivisesti sosialistista oppiaan. Läntisessä Euroopassa Neuvostoliitolla ja sen ideologialla oli vahvaa kannatusta.

Näissä oloissa Länsi-Euroopan johtajat lähtivät kehittämään Euroopan talousyhteisöstä uutta suurvaltaa, joka kykenisi puolustamaan itseään ja kohoamaan maailmanmahdiksi Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain rinnalle. Mainittakoon, että myös Richard Coudenhove-Kalergi kehitteli näitä ideoita: 1971 hän julkaisi kirjan ”Maailmanmahti Eurooppa”. Paneurooppalaisen valtioliiton rakentajasta oli kylmän sodan puristuksessa tullut pieneurooppalaisen liittovaltion kannattaja!

Kun Maastrichtin sopimus valmistui, Varsovan liitto oli jo hajonnut ja Neuvostoliitto oli hajoamassa. Näin oli poistumassa se uhka, jonka torjumiseksi liittovaltio-Eurooppaa oli ryhdytty rakentamaan. Miksi sopimus tästä huolimatta solmittiin?

Vastuksia on monia, mutta yksi niistä näyttää käyvän ylitse muiden: Neuvostoliiton pelon tilalle tuli toinen pelko, Saksan pelko. Muut jäsenmaat pelkäsivät, että yhdistynyt Saksa saattaisi irrottautua tiiviistä länsieurooppalaisesta yhteistyöstä ja alkaa rakentaa läheisiä suhteita itään päin. Saksa piti sitoa osaksi Länsi-Eurooppaa.

* * *

Maastrichtissa solmittiin sopimus liittovaltio-EU:n rakentamisesta. Sopimuksessa on kaksi osaa: talous- ja rahaliitto Emu ja poliittinen unioni.

Rahaliitto on ensi sijassa poliittinen hanke - tätä korostavat myös useimmat talousasiantuntijat ja yritysjohtajat. Poliittisesti se on paljon merkittävämpi kuin poliittinen unioni.

Rahaliiton on määrä johtaa liittovaltioon ja siihen se myös vie. Tähän vaikuttavat sekä psykologian että talouden logiikka.

Oma raha ja oma keskuspankki ovat tärkeitä jokaiselle itsenäiselle kansakunnalle. Raha- ja valuuttakurssipolitiikka on tärkeä väline kunkin maan taloudenhoidossa. Lisäksi oma raha on yksi niistä kansallisvaltion tunnusmerkeistä, joiden kautta ihmiset samaistuvat omaan maahansa. Siksi federalistit haluavat hävittää kansalliset valuutat: kun siirrytään yhtenäisvaluuttaan ja yhteiseen keskuspankkiin, ihmiset alkavat samaistua enemmän Eurooppaan kuin omaan kansakuntaansa. Tämä raivaa psykologisia esteitä liittovaltiokehityksen tieltä.

Kun kansakunta luopuu omasta valuutastaan ja liittyy Emuun, sillä ei ole enää omaa kansantaloutta - siitä tulee yksi Euroopan kansantalouden monista aluetalouksista.

Yhteisen raha- ja valuuttakurssipolitiikan rinnalle tarvitaan myös yhteinen finanssipolitiikka: unionin budjettia on vahvistettava, ja verotusta on ryhdyttävä käyttämään yhteisen talouspolitiikan välineenä. Tämä talouspoliittisen päätöksenteon siirtyminen unionin tasolle on ratkaiseva askel kohti liittovaltiota.

Samaan suuntaan vaikuttaa se, että rahaliitto lisää alueellista keskittymistä unionin sisällä:

ydinalueet kasvavat entistä voimakkaammin ja muut - varsinkin reuna-alueet – joutuvat kärsimään jatkuvasta lamasta ja työttömyydestä. Näiden erojen tasoittamiseksi tarvitaan varainsiirtoja: tarvitaan liittovaltion budjetti.

Poliittinen unioni jakaantuu kahteen osaan: ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja päätöksenteon kehittämiseen.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikassa pyritään ajan oloon yhteen politiikkaan ja yhteiseen puolustukseen. Nämä liittyvät erottamattomasti ajatukseen keskittyneestä liittovaltiosta. Kysymyksessä on siis federalistien ideologinen tavoite.

Päätöksenteossa edetään kohti yhä ylikansallista järjestelmää. Federalistit pyrkivät vahvistamaan komission ja parlamentin asemaa ministerineuvoston kustannuksella. Heidän tavoitteenaan on, että komissio kehittyisi Euroopan hallitukseksi, joka toimisi parlamentaarisisessa riippuvuussuhteessa Euroopan parlamenttiin. Ministerineuvostosta tulisi parlamentin toinen kamari, Yhdysvaltain kongressin senaattia vastaava toimielin.

Poliittisen unionin osalta Maastrichtin sopimus jäi puolitiehen, ja siksi sovittiin uudesta hallitusten välisestä konferenssista. Se on jo kokoontunut ja saanut aikaan Amsterdamin sopimuksen.

Amsterdamin sopimuksessa ei siinäkään päästy kovin pitkälle; federalistien pyrkimykset eivät ole nyt myötätuulessa. Pahinta Amsterdamin sopimuksessa on se, että siinä edetään ripeästi kohti sisärajojen valvonnan poistamista tilanteessa, jossa ulkorajat ainakin Välimeren alueella pahasti vuotavat ja jossa itälaajennus tulee näitä ongelmia entisestään pahenemaan. Tässäkin on federalistinen ideologia pahasti ristiriidassa käytännön elämän tarpeiden kanssa.

Samaan aikaan kun federalistit ovat joutuneet poliittisen unionin kehittämisessä vastatuuleen, he saavat tahtonsa läpi rahaliiton toteuttamisen kautta. Tämä läpimurto avaa tien poliittisen unionin ripeälle etenemiselle.

Rahaliiton kannatus jäsenmaissa on alamaissa, mutta sillä ei näytä olevan merkitystä: Emu ja sen toteuttamisen aikataulu on lyöty lukkoon Maastrichtin sopimuksella, jonka toteuttamisesta kaikki keskeiset jäsenmaat pitävät kiinni.

Vaikka Suomikin on jäsenyys sopimuksellaan sitoutunut rahaliittoon, meillä olisi mahdollisuus jäädä yhdessä Britannian ja muiden pohjoismaiden kanssa sen ulkopuolelle, jos niin tahtoisimme. Suomen nykyinen hallitus on kuitenkin päättänyt viedä meidät mukaan ja vieläpä ensimmäisten maiden joukossa.

Niinpä Suomen liittyminen Euroopan unioniin näyttää johtavan nyt väistämättä siihen, että meidät liitetään myös rahaliittoon, ja sitä kautta joudumme osaksi liittovaltiota.

Tätä ei ymmärretty, kun unioniin liittymisestä syksyllä 1994 äänestettiin. Tätä Suomen kansa ei halunnut. Kansaa johdettiin harhaan.

* * *

Avainasemassa tässä harhaan johtamisessa oli integraation retoriikka – yhdentymiseen liittyvä uusi ja ihmisiä hämäävä kielenkäyttö.

Oleellista tässä kielenkäytössä on se, että sanaa ”itsenäisyys” ei haluta käyttää tai että sille annetaan uusia määritelmiä.

Kansakunnat tavoittelevat itsenäisyyttä päästäkseen eroon vieraista vallanpitäjistä ja voidakseen päättää itse omista asioistaan. Itsenäisyys on hyvin tärkeä asia etenkin niille kansoille, jotka ovat joutuneet itsenäisyytensä puolesta taistelemaan. Siksi pyritään antamaan se kuva, että yhdentymisessä ei ole kysymys itsenäisyydestä.

Uuden itsenäisyyden määritelmän on esittänyt mm. Erkki Tuomioja. Vimpelissä viime syksynä järjestetyssä seminaarissa hän määritteli itsenäisyyden ”valtion kyvyksi vaikuttaa ympäristöönsä ja tehdä reaali maailmaa muuttavia päätöksiä”. Tällaisen määritelmän perusteella voitaisiin lähes tyystin luopua siitä, mitä itsenäisyys yleisen ymmärryksen mukaan on.

Integraation retoriikalla saatiin aikaan se, että ihmiset eivät ymmärtäneet, kuinka ratkaiseva askel Euroopan unioniin liittyminen meille oli. Sen avulla luotiin se kuva, että EU-jäsenyys olisi luonnollinen ja looginen jatke niille vapaakaupparatkaisuille, joita olimme aikaisemmin tehneet. Näin ei ollut. EU-jäsenyys merkitsi siirtymistä laadullisesti täysin erilaiseen tilanteeseen: taloudellisesta yhdentymisestä poliittiseen yhdentymiseen ja valtioiden välisestä yhteistyöstä ylikansalliseen järjestelmään.

Yhteistyö Euroopan vapaakauppaliiton (Efta) puitteissa, vapaakauppasopimus Euroopan talousyhteisön (EEC) kanssa ja Euroopan talousalueen (Eta) muodostaminen olivat vapaakauppajärjestelyjä. Näistä pisimmälle menevin - Eta-sopimus - sai aikaan tavaroiden, palvelujen, pääomien ja työvoiman vapaan liikkuvuuden, mutta se jätti Efta-maille sekä oman ulko- ja turvallisuuspolitiikan että itsenäisen kauppaa-, maatalous- ja aluepolitiikan. Siinä mukana oleminen ei merkinnyt liittymistä ylikansalliseen lainsäädäntö- ja tuomioistuinjärjestelmään.

Suomi haki aikoinaan jäsenyyttä Euroopan yhteisössä, joka sekin oli poliittinen ja ylikansallinen valtioiden yhteenliittymä. Mutta me liityimme Maastrichtin sopimuksella luotuun Euroopan unioniin, joka on merkittävästi poliittisempi ja ylikansallisempi kuin EY oli, ja joka on kehittymässä kohti liittovaltion olemusta ja rakenteita.

Poliittisessa yhdentymisessä on kysymys myös mukana olevien maiden itsenäisyydestä ja nimenomaan siitä. Liittyessämme Euroopan unioniin menetimme osan itsenäisyyttämme: merkittävä osa meidän asioitamme koskevasta päätöksenteosta siirtyi Brysseliin, ja tulimme osaksi ylikansallista valtiollista rakennetta, jonka kehittymiseen voimme vain vähän vaikuttaa. Ja nyt meitä liittymissopimukseen ja siihen sisältyneeseen Maastrichtin sopimukseen vedoten viedään rahaliittoon ja sitä kautta osaksi liittovaltiota.

* * *

Koko kolme vuosikymmentä kestäneen poliittisen urani ajan olen pitänyt tärkeimpänä tavoitteenani Suomen itsenäisyyden säilyttämistä ja vahvistamista. Se on ollut minulle sekä arvo sinänsä että tärkeä väline kansakuntamme hyvinvoinnin kohottamiseksi. Vain itsenäinen kansakunta voi päättää kansanvaltaisesti omista asioistaan, vain itsenäinen kansakunta kykenee luomaan sellaisen yhteishengen ja edistystahdon, jonka avulla se voi menestyksellisesti ponnistella kohti henkistä ja aineellista hyvinvointia.

Kun ajatus Suomen mahdollisesta jäsenyydestä Euroopan yhteisössä tuli esille 1980-luvun lopulla, tulin ilman epäröintiä sille kannalle, että meidän tulisi pysyttäytyä sen ulkopuolella.

Kun Ruotsi haki jäsenyyttä, oli Suomenkin mentävä mukaan neuvotteluihin: jos Ruotsi liittyisi, olisi Suomen hyvin vaikea jäädä ulkopuolelle; siksi piti mahdollisen jäsenyytemme ehdot selvittää.

Kun neuvottelut päättyivät, kävi ilmi, että ehdot olivat kohtuuttomat. Lisäksi oli ilmeistä, ettei Ruotsikaan liittyisi unioniin, jos Suomi jäisi sen ulkopuolelle. Tuohon aikaan Ruotsin yleinen mielipide oli jyrkästi jäsenyyttä vastaan.

Tein kaikkeni - ensin Suomen Keskustan Jyväskylän puoluekokouksessa, sitten kansanäänestyksessä ja lopulta eduskunnan ns. jarrutuskeskustelussa - sen puolesta, että Suomi ja meidän jälkeemme Ruotsikin olisi jäänyt EU:n ulkopuolelle.

Jäsenyydestä käydyssä keskustelussa annettiin se käsitys, että unioniin liittyminen olisi itsestään selvyys ja ettei sille olisi vaihtoehtoa. Meille oli kuitenkin tarjolla selvästi parempi vaihtoehto: Euroopan talousalue ja tiivistyvä pohjoismainen yhteistyö, Pohjolan yhteisö. Tämän osoittaa Kanadan esimerkki.

Kun Amerikan Yhdysvaltain perustuslaki runsaat kaksi vuosisataa sitten kirjoitettiin, varattiin Kanadalle mahdollisuus liittyä siihen. Kanada on kuitenkin säilyttänyt itsenäisyytensä: sillä on oma ulko- ja turvallisuuspolitiikka, kauppapolitiikka, maatalouspolitiikka ja aluepolitiikka. Kuitenkin Kanadassa on vain 28 miljoonaa asukasta, ja sen talous on integroitunut Yhdysvaltain talouteen voimakkaammin kuin Pohjoismaat ovat yhentyneet Keski-Euroopan maihin. Tämä osoittaa, että Pohjolle olisi ollut mahdollista ja edullista viettää itsenäisempää elämää EU:n ulkopuolella ja osana Euroopan talousaluetta.

Jos ensin Suomi ja meidän jälkeemme Ruotsi olisi jättäytynyt EU:n ulkopuolelle olisi toteutunut se ajatus, jota myös Euroopan komissio piti alunperin parhaimpana: EU ei olisi laajentunut vaan se olisi jatkanut syvenemistään, Efta-maille olisi luotu Eta-järjestelmä, ja itäisen Euroopan maat olisivat aikanaan saaneet Eta-sopimuksen kaltaisia omia yhteistyöjärjestelyjään.

Kaikki perusteluni ja ponnisteluni valuivat kuitenkin tyhjiin, ja Suomi liitettiin Euroopan unioniin.

Itsenäisyytemme seuraava puolustuslinja oli toiminta rahaliitto Emua ja Suomen Emu-jäsenyyttä vastaan.

Aluksi riitti se, että vastustettiin koko rahaliittoa, jonka toteutuminen oli vielä epävarmaa. Tälle kannalle asettui myös Keskustan Kouvolan puoluekokous kesällä 1996. Vuoden 1996 lopulla - Dublinin huippukokouksessa - kävi kuitenkin selväksi, että Emu toteutetaan Maastrichtin sopimuksen mukaisesti.

Niinpä esitin heti viime vuoden alussa, että suunnitteilla ollut Keskustan ylimääräinen puoluekokous pidettäisiin jo alkukesästä, jotta voisimme päästä vaikuttamaan Suomen Emu-ratkaisuun. Puoluekokous lykättiin kuitenkin syksyyn, ajankohtaan, jolloin Suomen liittyminen oli jo käytännössä ratkaistu.

Seuraava ajatukseni oli, että rahaliitosta olisi erottava, jos Lipposen hallitus meidät siihen perustuslakia venyttäen eduskunnan yksinkertaisella enemmistöllä veisi. Eroaminen olisi mahdollista niin kauan kun Suomen markat ovat edelleen käytössä eli vuoteen 2002 saakka. Päätös olisi voitu tehdä eduskunnan yksinkertaisella enemmistöllä.

Kun Vasemmistoliitto kuitenkin joulukuun alussa toteutetussa jäsenäänestyksessä asettui kannattamaan Suomen Emu-jäsenyyttä, tämä mahdollisuus valui hiekkaan. Aivan lopullisesti tämän varmisti Vihreiden samansisältöinen päätös tämän vuoden alussa.

Jälleen on käytetty samankaltaisia perusteluja kuin EU-jäsenyyttä ajettaessa: on väitetty, ettei rahaliiton ulkopuolelle kerta kaikkiaan voi jäädä. Nytkään tämä väite ei pidä paikkaansa.

Jos Suomi jäisi Emun ulkopuolelle, olisimme samassa asemassa kuin muut pohjoismaat ja Britannia. Tästä voisi tulla meille pitkäaikainen tai jopa pysyvä olotila. Jälleen olemme siinä asemassa, että voisimme antaa suuntaa koko Euroopan kehitykselle: jos pohjoismaat jäisivät Emun ulkopuolelle, unioni eriytyisi siten, että Emu-maat yhtyisivät liittovaltioksi, jonka ulkopuolella me muiden pohjoismaiden kanssa olisimme. Tämän ansiosta meillä säilyisi laaja itsenäisyys, ja voisimme paremmin ohjata oman taloutemme kehitystä.

Jälleen voimme vedota Kanadan esimerkkiin. Kanada ei ole halunnut liittyä ”Yhdysvaltain Emuun”, sen keskuspankkiin ja yhtenäisvaluuttaan, vaan sillä on oma keskuspankki ja valuutta. Kanadan talous on erilainen kuin Yhdysvaltain talous - siksi se on halunnut säilyttää talouspoliittisen itsenäisyytensä. Samasta syystä tulisi Suomen muiden pohjoismaiden kanssa jäädä Emun ulkopuolelle.

Viime vuoden lopulta lähtien on kuitenkin ollut varmaa, että Suomi viedään rahaliittoon ja että tämä päätös on lopullinen.

Tässä tilanteessa jouduin pohtimaan, mitä nyt voisin tehdä. Olin vastustanut Suomen liittämistä unioniin ja rahaliittoon, ja hävinnyt molemmat taistelut. Rahaliiton toteuduttua olisi kehitys kohti liittovaltiota väistämätön. Siksi olisikin viisainta tunnustaa tämä tosiasia ja ryhtyä pohtimaan, millaiseksi liittovaltioksi EU kehittyä.

Tämä ajatustyö tuotti yllättävän tuloksen: oikealla tavalla rakennettu liittovaltio olisi Suomen itsenäisyyttä ajatellen jopa parempi kuin nykyinen keskittynyt valtioliitto-EU.

* * *

Tärkeäksi virikkeeksi muodostui pankinjohtaja Matti Korhosen viime vuoden lopulla antama lehtihaastattelu. Siinä Korhonen sanoi olevan päivänselvä, että rahaliitto johtaa liittovaltioon, mutta hänen mielestään se ei olisi välttämättä huono asia. Federalismia, kuten kolesteroliakin, sanoi Korhonen, on kahdenlaista, hyvää ja huonoa. Hän kertoi kannattavansa hyvänlaatuista federalismia, sellaista, jossa Euroopan parlamentin valtaa ei lisätä.

Ensimmäinen reaktioni oli, ettei Korhonen näytä politiikkaa ymmärtävän: federalismihan tarkoittaa EU:ssa nimenomaan sitä, että parlamentin valtaa lisätään. Tarkemmin asiaa ajateltuani totesin, että Korhonen on aivan oikeassa. On olemassa erilaisia liittovaltion malleja, kuten amerikkalainen keskittynyt liittovaltio ja sveitsiläistyyppinen hajautettu liittovaltio. Sveitsin järjestelmästä käytetään usein jopa nimeä ”konfederaatio”.

Euroopan unioni on nykyisellään hyvin keskittynyt valtioliitto. Jos sitä kehitetään Maastrichtin sopimuksen mukaisesti, siitä tulee erittäin keskittynyt liittovaltio.

Unioni on kehittynyt nurinperoisessa järjestyksessä.

Nykyiset liittovaltiot ovat kasvaneet alhaalta ylöspäin. Itsenäiset valtiot tai kantonit ovat päättäneet muodostaa liiton, jolle ne ovat antaneet hoidettavaksi suuret yhteiset asiat. Muun päätöksenteon ne ovat pitäneet omissa käsissään.

Unioni taas on kehittynyt tulliliitosta ja vapaakauppa-alueesta siten, että se on alkanut ylhäältä päin puuttua yhä enemmän sellaisiin asioihin, jotka jäsenmaat voisivat hoitaa unionia paremmin. Nyt kun unionille rahaliiton toteutumisen jälkeen joudutaan antamaan uusia tehtäviä, siltä pitäisi hajauttaa takaisin jäsenmaille sellaista päätöksentekoa, joka voidaan hoitaa paremmin niiden tasolla.

Tätä edellyttää myös unionin laajeneminen itään päin. Nyt on hyväksytty periaatteessa jo kymmenen itäisen Keski-Euroopan valtion liittyminen unioniin. Vähitellen tulevat kaikki itäisen Euroopan maat täyttämään ne jäsenyyden ehdot, joiden nojalla jäsen ehdokkaita on nyt kelpuutettu mukaan. Unioni on kasvamassa paneurooppalaisiin mittoihin.

Voimakkaasti laajeneva unioni on toimintakykyinen vain siinä tapauksessa, että se on rakenteeltaan hajautettu ja että se hyväksyy jäsenmaiden erilaisuuden.

Niinpä olemme tilanteessa, jossa unioni joutuu sopeutumaan paineisiin, jotka pyrkivät viemään sitä vastakkaisiin suuntiin: rahaliiton toteuttaminen on omiaan viemään kehitystä kohti keskittynyttä ja yhdenmukaista liittovaltiota, laajeneminen edellyttää puolestaan unionin kehittymistä itsenäisten ja erilaisten kansakuntien muodostamaksi yhteenliittymäksi. Tämä ristiriita voidaan ratkaista vain yhdellä tavalla: unionista on kehitettävä hajautettu liittovaltio.

* * *

Kehitys kohti liittovaltiota vauhdittuu ennen muuta sitä kautta, että unionille on rahaliiton toteuduttua luotava yhteinen finanssipolitiikka. Sitä tarvitaan suhdanteiden tasoittamiseen ja voimavarojen siirtämiseen ydinalueilta niille maille ja alueille, jotka joutuvat joko rakenteellisista tai suhdannesyistä erityisiin taloudellisiin ja työllisyysvaikeuksiin.

Suomi kuuluu niihin maihin, jotka tällaista finanssitukea erityisesti tarvitsevat. Koko Suomi on alueellisesta keskittymisestä kärsivää reuna-alueita. Meidän suhdannekiertomme käy usein eri tahtiin kuin Keski-Euroopan, joten yhteisen keskuspankin raha- ja valuuttakurssipolitiikka saattaa jopa jyrkentää meidän taloutemme muutoinkin voimakkaita suhdannevaihteluja.

Ellei unionille luoda omaa finanssipolitiikkaa, se joutuu puuttumaan yhä enemmän jäsenmaiden budjetti- ja veropolitiikkaan niiden itsenäisyyttä kaventavalla tavalla. Tämä johtaisi hyvin keskittyneeseen järjestelmään. Siksi on parempi luoda unionille oma finanssipolitiikka, josta jäsenmaat tietysti yhdessä päättäisivät.

Jotta unionin budjettiin saataisiin finanssipoliittista liikkumavaraa, tulee siitä karsia sen nykyisiä menoja. Tämä avaa tien toiseen päätöksentekoa ja toimintaa hajauttavaan ratkaisuun: alue- ja maatalouspolitiikka tulee pääosin siirtää takaisin jäsenmaiden hoidettavaksi ja rahoitettavaksi. Tämä on kaikin puolin järkevää ja Suomelle edullista.

Unionin budjetissa Suomi on nettomaksaja, ja meidän maksuosuutemme vain lisääntyy tulevaisuudessa. Tämä merkitsee sitä, että kaikki se raha, jonka saamme unionilta maamme sisäisen aluepolitiikan tarpeisiin, on meidän omaa rahaamme. Me vain kierrätämme näitä varoja Brysselin kautta, ja unioni määrää, millä tavoin niitä on käytettävä.

Tähänastinen kokemuksemme osoittaa, että unionin aluepolitiikka on maakuntien ja maaseudun kannalta huonompaa kuin oma kansallinen politiikkamme oli, ja Agenda 2000 heikentää sitä ilmeisesti entisestään. Jos voisimme päättää aluepolitiikastamme itse, kykenisimme tasapainottamaan aluekehitystämme paremmin kuin nykyisessä järjestelmässä.

Maatalouden osalta tilanne on samankaltainen kuin aluepolitiikassa. Siirtymäkauden jälkeen olemme nettomaksaja myös EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa: maksamme itse omat maatalousmenomme ja osallistumme vielä meitä paremmassa asemassa olevien maiden maatalouden tukemiseen. Jos maatalouden tuki- ja rakennepolitiikka hoidettaisiin pääosin kansallisella tasolla, voittaisimme rahallisesti. Lisäksi vapautuisimme yhteisen maatalouspolitiikan raskaasta byrokratiasta, ja voisimme käyttää rahamme omien - EU:n politiikasta selvästi poikkeavien - maatalouspoliittisten periaatteittemme mukaisesti.

Tähän on sanottu, että voimme luottaa enemmän unioniin kuin oman maamme hallitukseen; jos maatalouspolitiikka pääosin kansallistettaisiin, joutuisimme Suomen hallituksen armoille. Miten niin ”joutuisimme”? Me olemme jo: ilman kotimaista tukea Suomessa ei maataloutta harjoitettaisi, ja sitä on kenenkään estämättä jo tuntuvasti leikattu.

Alue- ja maataloustukien ohella meidän tulisi tarkastella kaikkia muitakin EU:n budjetista maksettavia avustuksia, ja poistaa turha varojen kierrätys Brysselin kautta.

Hajauttamalla valtaa ja varainkäyttöä jäsenvaltioille voidaan välttää byrokratiaa, ja lisätä tuntuvasti päätösten ja toiminnan kansanvaltaisuutta. Lisäksi tällä tavoin voidaan vähentää varojen väärinkäyttöä. Jos kukin maa käyttää omia varojaan, on valvontakin tehokasta. EU:n varoihin suhtaudutaan usein leväperäisesti, eikä niihin liittyviä väärinkäytöksiä pidetä yhtä pahana asiana kuin kansalliseen varainkäyttöön liittyviä. Lisäksi niiden käyttöä on vaikea tehokkaasti valvoa.

Maatalous- ja aluepolitiikan pitkälle menevä hajauttaminen edesauttaisi myös laajenemisneuvotteluja. Uudet jäsenmaat vastaisivat pääosin itse oman maataloutensa ja aluepolitiikkansa rahoittamisesta. Unionin tuki tulisi sekä nykyisille että uusille koheesiomaille ensi sijassa yleisenä finanssitukena.

* * *

Tulevan liittovaltion rakenne ratkeaa ensi sijassa instituutioiden kehittämisen kautta. Avainasemassa ovat tässä suhteessa komissio ja ministerineuvosto - kaksi keskenään kilpailevaa ”liittohallitusta”.

Jos komission ja sitä tukevan Euroopan parlamentin valtaa lisätään, päädytään amerikkalaismalliseen keskittyneeseen liittovaltioon. Jos taas halutaan edetä kohti Sveitsin mallin mukaista hajautettua liittovaltiota, on ministerineuvoston asemaa vahvistettava.

Nyt kehityksen suuntana on komission aseman vahvistuminen; tähän suuntaan vei Maastrichtin sopimus ja samaan suuntaan vie Amsterdamin sopimus. Komissio koostuu päätoimisista poliitikoista, joilla on käytettävissään ylivertainen koneisto. Ministerineuvoston jäsenet puolestaan toimivat ensi sijassa oman maansa hallituksessa, eivätkä he voi siten täysipainoisesti paneutua unionin asioihin. Ministerineuvoston sihteeristö on hyvin heikko komissioon verrattuna.

Hajautettuun liittovaltioon päästään siten, että komissio itsenäisenä toimielimenä lakkautetaan. Sille kuuluvat lainsäädännön ja muun päätöksenteon valmistelutehtävät voidaan ja ne tulee siirtää

ministerineuvoston sihteeristölle. Toimeenpanotehtävät voidaan ja tulee puolestaan osoittaa ministerineuvoston alaisuudessa toimiville itsenäisille eurooppalaisille keskusvirastoille, kuten kilpailu- ja ympäristövirastolle.

Jo nykyisellään ministerineuvosto muistuttaa rakenteeltaan Sveitsin liittohallitusta: siinä on edustus jokaisesta ”kantonista”, jäsenmaasta, ja mukana ovat kaikkien merkittävien puolueiden edustajat.

Ministerineuvoston kokoonpanoa ja tehtäviä tulee uudistaa. Joskus tulevaisuudessa ministerineuvosto voitaisiin asettaa koko Euroopan parlamentin vaalikaudeksi. Se koostuisi eri maita edustavista jäsenistä, joilla kullakin olisi oma vastuualueensa. Nämä ”ministerit” voisivat olla samanaikaisesti oman maansa kansallisen hallituksen jäseniä, mikä ylläpitäisi kiinteää yhteyttä kansallisiin hallituksiin ja parlamentteihin.

Euroopan parlamentti olisi mukana säätämässä unionin tason lainsäädäntöä, ja se hyväksyisi osaltaan unionin budjetin. Parlamentin tehtävänä olisi toimia yhdentymisen veturina, mikä tehtävää on nykyään komissiolla ja parlamentilla yhteisesti.

Unionin muuttuessa keskittyneestä valtioliitosta hajautetuksi liittovaltioksi tulisi EU:n nykyinen lainsäädäntö käydä läpi ja jättää voimaan vain ne direktiivit ja asetukset, joita jäsenmaat yksimielisesti pitävät välttämättöminä tai hyödyllisinä.

Esittämäni institutionaalinen ratkaisu helpottaisi sekin laajenemista. Komission jäsenten lukumäärästä ja tehtävistä ei syntyisi kiistaa, kun tämä toimielin lakkaisi olemasta. Ministerineuvostossa jokaisella maalla on tietysti oma edustajansa.

* * *

Liittovaltio-ajatuksen vaikein osa liittyy ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Nykyisissä federaatioissa liitto hoitaa sen kokonaisuudessaan. Tähän pyrkivät federalistit myös Euroopan unionissa: täysin yhtenäiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, yhteiseen puolustuspolitiikkaan ja lopulta yhteiseen puolustukseen.

Hajautetun liittovaltion mallissa kuitenkin voidaan ja tulee tyytyä ratkaisuun, joka on yhteisen ja kansallisen politiikan yhdistelmä. Tehtävät on jaettava liiton ja jäsenmaiden välillä käytännönläheisesti ja jäsenmaiden erilaisuutta kunnioittaen.

Otan kolme esimerkkiä siitä, kuinka ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö voitaisiin eri aloilla järjestää. Yhdellä säilytettäisiin nykyinen tilanne, toisella yhteistyötä kehitettäisiin ja kolmannella palattaisiin askel taaksepäin.

Maastrichtin sopimuksen mukaan unionille tullaan kehittämään yhteinen puolustuspolitiikka ja puolustus. Amsterdamin sopimuksessa sanamuotoa terävöitetään, ja päätöksentekoa puolustusyhteistyön käynnistämiseksi helpotetaan.

Tällä alalla ei pitäisi edetä. Unionia ei tule muuttaa sotilasliitoksi eikä siitä tule pyrkiä kehittämään sotilaallista suurvaltaa. Tämä on federalistien ideologinen tavoite, johon pyrkiminen saattaa jopa horjuttaa Euroopan turvallisuutta.

Toinen esimerkkini koskee EU:n kriisinhallintajärjestelmän kehittämistä.

Tällä alalla unionin toimintakykyä on parannettava. Siksi meidän tulee olla valmiit hyväksymään sen, että kriisinhallintaan liittyvässä päätöksenteossa luovutaan yksimielisyyden vaatimuksesta. Jäsenmailla tulisi kuitenkin olla painavien kansallisten syiden perusteella oikeus jättäytyä tehtyjen päätösten toimeenpanemisen ulkopuolelle. Puolueettomilla jäsenmailla tulee lisäksi olla oikeus olla osallistumatta taistelutoimintaan oman maansa rajojen ulkopuolella.

Kriisinhallintajärjestelmän toimintakykyä voitaisiin merkittävästi parantaa luomalla yhteinen valmiusjoukko, jota voitaisiin tarvittaessa käyttää myös rauhan palauttamiseen eli taistelutehtäviin.

Kysymyksessä ei olisi jäsenmaiden lähettämistä yksiköistä koostuva joukko-osasto, vaan alun perin unionin tasolle muodostettava yksikkö, johon yksittäiset sotilaat suoraan pestautuisivat ja jonka kustannukset katettaisiin unionin budjetista. Tällainen valmiusjoukko olisi nopeasti sijoitettavissa kriisialueelle, eikä sen lähettämiseen liittyisi yksittäisen jäsenmaan päätöksentekoon kytkeytyviä poliittisia ongelmia.

Yhteisen valmiusjoukon perustaminen saattaisi vapauttaa Suomen siitä ristiriitaisesta tilanteesta, johon olemme joutuneet.

Suomeen perustettu valmiusjoukko on ilmiselvästi alun perin tarkoitettu käytettäväksi myös taistelutehtäviin: joukon kokoonpano, koulutus ja aseistuskin tämän selvästi osoittavat. Kun eduskunta ei ole tätä hyväksynyt, hallitus on toistaiseksi luopunut tästä pyrkimyksestään. Hallituksen tarkoituksena näyttää kuitenkin olevan, että se sopivan tulevaisuuden tullen pyrkii laajentamaan joukon käyttömahdollisuuksia.

Tämä ristiriita laukeaisi, jos Suomi olisi mukana perustamassa yhteistä - tarvittaessa myös taistelutehtäviin käytettävää - valmiusjoukkoa, johon myös suomalaiset voisivat niin halutessaan värväytyä. Tällöin Suomen omat joukot olisivat tulevaisuudessakin mukana vain operaatioissa, jotka kuuluvat selvästi perinteisen rauhanturvatoiminnan piiriin.

Yhdistyneissä Kansakunnissa tulisi ottaa askel taaksepäin. On ollut virhe, että EU on ryhtynyt puhumaan YK:ssa ”yhdellä äänellä”. Juuri tällä foorumilla tulisi jokaisen itsenäisen kansakunnan oman äänen kuulua.

Nykyinen tilanne on sitä paitsi nurinkurinen. Kaksi jäsenmaata - Britannia ja Ranska - kuuluvat pysyvänä jäsenenä YK:n turvallisuusneuvostoon. Siellä ne korostetusti edustavat vain itseään.

Jos YK:ssa harjoitetaan yhteistä toimintaa, tulee sen koskea myös tätä järjestön keskeisintä toimielintä. Mutta toisaalta on kysyttävä, suostuvatko Britannia ja Ranska tähän. Ja edelleen: haluaisivatko EU:n jäsenmaat ottaa kollektiivisen vastuun näiden kahden maan politiikasta turvallisuusneuvostossa?

YK:n puitteissa ja muillakin tärkeillä kansainvälisillä foorumeilla tulisi jäsenmaiden itsenäisyys siis palauttaa. Tiivistä keskinäistä yhteistyötä tulee tietysti harjoittaa kaikkialla.

Edellä hahmottelemani malli merkitsee sitä, että EU:lle luodaan yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, jonka rinnalla jäsenmailla on omaa kansallista politiikkaansa. Täysin yhtenäiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan meidän ei tule pyrkiä eikä suostua.

* * *

Kun olen viime kuukausina esitellyt ajatustani hajautetusta liittovaltiosta, olen saanut hyvin myönteisen vastaanoton.

Monet ovat kuitenkin kysyneet, eikö koko rahaliitto voisi vielä kariutua.

Olen vastannut: se voi kaatua joko Ranskassa tai Saksassa tai molemmissa näissä maissa syntyviin poliittisiin ongelmiin. Tämä ei ole kuitenkaan todennäköistä, eikä tämän toiveen varaan voida tulevaisuutta rakentaa.

Jos rahaliitosta luovuttaisiin, voisi unioni säilyä valtioliittona. Tällöin siitä tulisi pyrkiä kehittämään nykyistä hajautetumpi valtioliitto. Tämä olisi tietysti vielä parempi vaihtoehto kuin edellä hahmottelemani hajautettu liittovaltio, johon tulee pyrkiä vain siinä tapauksessa, että joudumme rahaliittoon ja liittovaltio-Eurooppaan.

Kukaan ei ole ainakaan toistaiseksi kyennyt esittämään merkittäviä sisällöllisiä vastaväitteitä sille ajattelutavalle, jolle hajautetun liittovaltion malli rakentuu.

Sen sijaan on kysytty, onko käsitteistö oikein valittu ja onko ajatus toteuttamiskelpoinen.

Käsitteistön suhteen on kysytty, onko yhtäältä oikein kutsua nykyistä unionia valtioliitoksi, ja onko toisaalta paikallaan määritellä rahaliiton jälkeen syntyvä unioni liittovaltioksi.

Puolustan tätä käsitevalintaa kahdella perusteella.

Ensiksikin tämä käsitteistö on sopusoinnussa sen kielen kanssa, jota muualla Euroopassa on jo pitkään käytetty. On tietysti määritelmäkysymys milloin unionin katsotaan muuttuvan liittovaltioksi. Itsestään selvää kuitenkin on se, että rahaliiton toteuttaminen on vedenjakaja, jonka ylittymisen jälkeen liittovaltiokehitys on väistämätön ja nopea. Siksi on välttämätöntä, että alamme välittömästi vaikuttaa siihen, millaiseksi tämä liittovaltio muotoutuu.

Toinen perusteluni on se, että tämä käsitteistö auttaa meitä tarkastelemaan unionia ja sen tulevaisuutta uusin silmin: se havainnollistaa unionin nykyistä ja tulevaa olemusta ja se auttaa meitä näkemään selvästi tulevaisuuden vaihtoehdot. Kun tarkastelemme unionia liittovaltion periaatteiden valossa, huomaamme, kuinka keskittynyt unioni nyt on. Jos etenemme Maastrichtin ja Amsterdamin sopimusten viitoittamalla tiellä, joudumme äärimmäisen keskittyneeseen liittovaltioon. Nyt kun unionille on ennen muuta talouspolitiikan alalla annettava uusia tehtäviä, tulee valtaa samalla hajauttaa jäsenvaltioille.

Ajatus hajautetusta liittovaltiosta on toteuttamiskelpoinen siinä uudessa tilanteessa, joka syntyy, kun rahaliitto toteutuu ja kun unioni laajenee. Rahaliitto johtaa siihen, että unioni kehittyy liittovaltioksi. Laajeneminen edellyttää, että unionia hajautetaan - että unionin jäsenmailla on laaja itsenäisyys ja että ne voivat olla varsin erilaisia keskenään. Tähän voidaan päästä vain siten, että unioni kehittyy hajautetuksi liittovaltioksi.

Euroopan parlamentin liberaaliryhmässä ajatus hajautusta liittovaltiosta on herättänyt vilkasta mielenkiintoa. Vuoden 1994 eurovaaleihin laaditussa liberaalipuolueen (ELDR-puolueen) vaaliohjelmassa tavoitteeksi on asetettu unionin kehittäminen hajautetun liittovaltion suuntaan. Tälle käsitteelle on nyt luotava sisältö. Tähän keskusteluun ajatuksemme hyvin niveltyy.

Mutta tällä ajatuksella on laajempaakin kantavuutta. Kaikissa jäsenmaissa on kyllästytty siihen, että EU sekaantuu liiaksi asioihin, jotka jäsenmaiden tulisi itse hoitaa. Samalla kun unionin valtaa haluttaisiin näissä asioissa rajoittaa, pidetään toisaalta perusteltuna sitä, että unionia joillakin aloilla vahvistetaan. Hajautetun liittovaltion malli tarjoaa mahdollisuuden sovittaa yhteen nämä kaksi pyrkimystä.

Kun Suomi nyt on joutunut EU:n jäseneksi, kun olemme joutumassa myös rahaliittoon ja sitä kautta liittovaltio-unioniin, meidän tulee vaikuttaa siihen, millaiseksi EU kehittyy ja mikä on meidän asemamme sen jäsenenä. Näiden ratkaisujen kautta ratkeaa, kuinka paljon me voimme itse päättää omista asioistamme ja millaisessa toimintaympäristössä voimme omaa hyvinvointiamme kehittää.

Eurooppa-politiikka ei ole mikään etäinen ja irrallinen politiikan osa-alue, vaan se tulee niveltää osaksi meidän yhteiskunnallisen toimintamme kokonaisuutta.

Keskusta-aatteen pohjalta meidän tulee asettaa itsellemme tavoitteet, ja pyrkiä vaikuttamaan siihen, että Suomi, Eurooppa ja koko maailma kehittyisivät niiden mukaisesti.

* * *

4. Sipuli – samankeskisten kehien Eurooppa

Paavo Väyrynen:

Yhtenäisyyttä ja voimaa erilaisuudesta

(ELDR-ryhmän käyttöön laadittu keskusteluasiakirja EU:n laajentumisesta ja sen institutionaalisista seurauksista 26.10.1999)

Euroopan unionin laajentuminen on saavuttamassa paneurooppalaiset mittasuhteet. Euroopan komissio on ehdottanut, että viralliset neuvottelut aloitettaisiin kuuden uuden maan kanssa. Edelleen se on ehdottanut, että Turkille annettaisiin virallisesti hakijamaan asema. Nämä päätökset rohkaisevat useita muita maita hakemaan jäsenyyttä unionissa. Niinpä näköpiirissä on jo yli 30 hakijamaata. Kaikkiaan Euroopassa on noin 50 valtiota. Kaikki ne ovat vähitellen täyttämässä Kööpenhaminan kriteerit.

Samaan aikaan unionia pyritään kehittämään liittovaltioksi, jolla on ylikansalliset päätöksenteon rakenteet, täysin yhteinen ulkopoliittikka ja puolustus sekä harmonisoitu lainsäädäntö.

Nämä kaksi pyrkimystä ovat selvästi toisilleen vastakkaiset. Voidaksemme tehdä kaikki tulevat laajentumiset mahdollisiksi meidän tulisi muuttaa unioni hajautetuksi liittovaltioksi tai valtioliitoksi, konfederaatioksi. Tämä ei tyydyttäisi alkuunkaan eräitä jäsenmaita, jotka haluaisivat jatkaa päinvastaiseen suuntaan kohti keskittyneempää ja ylikansallisempaa unionia.

Tämä ristiriita voidaan ratkaista vain joustavuudella ja eriytyemisellä. Tulevan HVK:n tulisi harkita sitä mahdollisuutta, että unioni jaettaisiin institutionaalisesti kahteen samankeskiseen osaan: liittovaltioon ja valtioliittoon.

Unioni kokonaisuudessaan jatkaisi kehittymistään valtioliittona. Sitä hajautettaisiin ja hallitusten välisyyttä sen päätöksenteossa vahvistettaisiin. Sillä olisi yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, mutta ei yhtä ja ainoaa, eikä sillä olisi yhteistä puolustusta. Unionin jäsenet eivät välttämättä kuuluisi yhteisen alue- ja maatalouspolitiikan piiriin; taloudellista ja sosiaalista koheesiota voitaisiin edistää muilla tavoin. Valtioliitto-EU:ssa olisi runsaasti sisäistä erilaisuutta.

Tämä ratkaisu antaisi edistyneimmille jäsenmaille mahdollisuuden edetä esteittä täydelliseen liittovaltioon. Tämä ”Euroopan federaatio” voitaisiin perustaa niiden maiden ympärille, jotka kuuluvat sekä Natoon että euroalueeseen. Niillä olisi täysin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, ja ne voisivat muodostaa puolustusyhteisön, joka toimisi vahvana eurooppalaisena pilarina Naton puitteissa. Ne voisivat muodostaa liittovaltion järjestelmän ja yhdenmukaistaa lainsäädäntönsä.

Jokaisella EU:n jäsenmaalla olisi oikeus liittyä federaatioon, jos se olisi valmis kantamaan kaikki siihen liittyvät velvoitteet.

Tulevaisuuden Euroopassa olisi siten kolme yhdentymisen tasoa.

Euroopan neuvosto muodostaisi eurooppalaisen yhteistyön ja yhdentymisen paneurooppalaisen kehyksen. Se on kansainvälinen järjestö, jonka toimialuetta laajennettaisiin. Tällä tavoin voisimme hyödyntää nykyistä paremmin EN:n olemassa olevan päätöksentekojärjestelmän.

Euroopan unioni olisi valtioliitto. Se ottaisi uusia jäseniä Kööpenhaminan kriteerien mukaisesti. Hyvin kaukaisessa tulevaisuudessa yhä laajentuva unioni ja Euroopan neuvosto voisivat sulautua yhteen.

Euroopan federaatio toimisi johtavana voimana sekä Euroopan unionissa että Euroopan neuvostossa. Myös federaatio laajentuisi vaiheittain, jos EU:n jäsenmaat olisivat halukkaita ja kykeneviä liittymään siihen.

Tällaisella realistisella lähestymistavalla voisimme menestyksellisesti kohdata ne haasteet, jotka nopea ja pitkälle menevä laajentuminen unionille aiheuttaa. Tällainen institutionaalinen selkeys auttaisi meitä parantamaan toimintamme hyväksyttävyyttä kansalaistemme keskuudessa. Tämän kaltainen erilaistuminen auttaisi meitä luomaan Eurooppaan aitoa yhtenäisyyttä, joka vahvistaisi meitä samalla maailmanlaajuisesti.

* * *

**Paavo Väyrynen:
Juhlan jälkeen
(Kolumni Länsi-Suomessa ja Suomenmaassa 17.12.1999)**

Suomen hallitus on saanut runsaasti kiitosta toiminnastaan Euroopan unionin puheenjohtajana. Tähän hymistelyyn yhtyi tällä viikolla myös Euroopan parlamentti. Kriittisiäkin ääniä täällä tosin kuultiin.

Tyytyväisyys perustuu paljolti siihen, että kutakin asiaryhmää tarkastellaan erikseen ottamatta huomioon niistä muodostuvaa kokonaisuutta. Yksittäisissä asiakysymyksissä yksimielisyyteen päästiin kirjoittamalla kannanotot yleiseen muotoon. Kun unioni ryhtyy seuraavien puheenjohtajamaiden johdolla toteuttamaan Helsingin päätöksiä, kohdataan melkoisia ongelmia.

Kauaskantoisin Helsingin huippukokouksen päätöksistä koskee unionin laajenemista. Neuvotteluissa mukana olevien maiden lisääminen kuudesta kahteentoista on valtava harppaus. Turkin hyväksyminen viralliseksi jäsenhokkaaksi on periaatteellisessa mielessä vielä tätäkin merkittävämpi päätös. Kun Turkki hyväksytään periaatteessa EU:n jäseneksi, ei ulkopuolelle voida sulkea myöskään Ukrainaa ja Venäjää. Näin on hyvä.

Hallitusten välisen konferenssin (HVK) toimeksiannosta päästiin yksimielisyyteen, kun pitäydettiin siihen, mistä oli jo aikaisemmin sovittu: asialistalla ovat varsinaisesti vain Amsterdamin sopimuksesta ”yli jääneet” asiat: komission kokoonpano, äänten painotus neuvostossa ja määräänemistöpäätösten mahdollinen lisääminen.

Laajentumista ja HVK:n toimeksiantoa koskevien päätösten välillä on sovittamaton ristiriita: asialistalle otetut institutionaaliset uudistukset eivät mitenkään riitä siihen, että paneurooppalaiseen mittoihin laajeneva unioni voisi säilyttää toimintakykynsä.

Euroopan parlamentti on vaatinut laajempaa toimeksiantoa, mutta silläkään ei ole ollut realistista näkemystä siitä, kuinka päätöksentekojärjestelmää olisi uudistettava.

EU:n piirissä on käyty 1990-luvulla vilkasta keskustelua siitä kuinka laajentuvan EU:n tulisi sisäisesti erilaistua ja eriytyä. On puhuttu mm. erilaisten nopeuksien ja samankeskisten kehien järjestelmistä – viime aikoina myös sipuli-mallista. Niitä HVK:ssa tulisi nyt vakavasti pohtia.

Seuraava puheenjohtajamaa Portugali voi Helsingin päätösten perusteella esittää laajennusta HVK:n toimeksiantoon. Tämä kysymys kiinnostaa tietysti kovasti myös Ranskaa, jonka puheenjohtajakaudella HVK tulisi voida saattaa onnelliseen päätökseen. Kun ranskalaiset ovat – saksalaisten ohella – erityisesti kunnostautuneet EU:n eriytyämisestä käydyssä keskustelussa, heidän uskoisi ottavan nyt aloitteen käsiinsä.

Myös veroasioissa syntynyt umpikuja osoittaa, kuinka tärkeää on nyt pohtia unionin sisäistä eriytymistä. Rahaliitto edellyttää kaiken talouspolitiikan pitkälle menevää harmonisoimista ainakin suurimpien siinä mukana olevien maiden kesken. Asetelma on outo, kun Emun ulkopuolella oleva Britannia estää vähäisenkin verotuksen yhtenäistämisen. Tuntuisi viisaalta, että Emu-maat voisivat vapaasti muodostaa sen talousliiton, jota rahaliiton muodostaminen välttämättä edellyttää.

Puolustusyhteistyön osalta Helsingin päätökset ovat tulkinnanvaraisia. Puolueettomat maat ovat tulkinneet niiden olevan sopusoinnussa oman asemansa kanssa. Muualla on tulkittu tehtyjen päätösten merkitsevän sitä, että muodostetaan 50000–60000 sotilaan suuruinen kriisinhallintajoukko, jota voidaan käyttää kaikkien Petersbergin tehtävien suorittamiseen – siis myös rauhaan pakottamiseen eli taistelutehtäviin. On siis tärkeää, että Suomen eduskunta jälleen kerran vahvistaa sen, ettei suomalaisia valmiusjoukkoja voida käyttää muuhun kuin varsinaiseen rauhanturvatoimintaan.

Pohjoisen ulottuvuuden kehittämisessä Suomen hallitus laiminlöi sen mahdollisuuden, jonka puheenjohtajamaan asema meille tarjosi. Helsingin ministerikokous ei vetänyt alkuunkaan veroja sille Barcelonan konferenssille, jonka avulla Espanja omalla puheenjohtajakaudellaan nosti voimakkaasti esiin Välimeri-yhteistyön eli EU:n eteläisen ulottuvuuden.

Helsingin huippukokouksessa päätettiin, että pohjoisen ulottuvuuden edistämiseksi laaditaan toimintaohjelma. Se on kuitenkin rajattu vain unionin ulkosuhteisiin ja raja-alueiden yhteistyöhön.

Nyt hallituksen on keskityttävä vaikuttamaan siihen, että toimintaohjelmasta tulee kunnollinen. Lisäksi sen on pohdittava, kuinka pohjoinen ulottuvuus saadaan tähänastista paremmin mukaan myös unionin sisäiseen kehittämiseen.

Juuri Helsingin kokouksen edellä maataloustuen 141-artiklasta syntynyt ratkaisu osoittaa, ettei

maamme pohjoisia oloja unionissa riittävästi ymmärretä. Mehän emme olleet edes pyytämässä itsellemme unionin rahaa, vaan kysymys oli siitä, kuinka paljon tukea voimme omasta pussistamme maksaa. Ja jotkut vielä kehtaavat väittää, että Suomi on nyt itsenäisempi kuin koskaan aikaisemmin!

Suomessakin on nyt paneuduttava siihen, kuinka paneurooppalaisiin mittoihin laajenevaa unionia olisi tulevaisuudessa eriytettävä. Tässä yhteydessä ratkeaa sekin, joudummeko me unionin liittovaltio-ytimeen vai voimmeko säilyttää itsellämme edes jonkinlaisen itsenäisyyden päättää omista asioistamme.

* * *

Paavo Väyrynen
Samankeskisten kehien Eurooppa
(Artikkeli Ulkopoliittika -lehdessä 1/2000)

Helsingissä joulukuussa 1999 kokoontunut Eurooppa-neuvosto teki kaksi päätöstä, joilla on hyvin kauaskantoinen vaikutus Euroopan unionin tulevaisuuteen. Meneillään oleviin laajentumisneuvotteluihin päätettiin ottaa nykyisten kuuden hakijamaan lisäksi kuusi muuta maata, ja Turkille päätettiin myöntää virallisesti hakijamaan asema. Toinen tärkeä ratkaisu oli hallitusten välisen konferenssin (HVK) koolle kutsuminen ja sen toimeksiannosta päättäminen. Nämä kaksi päätöstä kytkeytyivät toisiinsa: HVK katsottiin tarpeelliseksi ennen muuta sen vuoksi, että unionin päätöksentekojärjestelmää on laajenemisen vuoksi uudistettava. Unionin laajenemista koskevat ratkaisut merkitsevät sitä, että se on kehittymässä paneurooppalaisiin mittoihin.

EU:n laajentumisesta viime syksynä käyty keskustelu oli ristiriitaista. Niinpä komission laajentumisraporttiin¹ sisältyi luku, jossa käsiteltiin laajenevan unionin ”naapurimaita” ja jossa Ukraina, Venäjä ja Kaukasuksen alueen maat rinnastettiin Pohjois-Afrikan Maghreb-maihin. Raportista käydyssä keskustelussa komission puheenjohtaja Romano Prodi ja jotkut Euroopan parlamentin jäsenet virittelivät keskustelua siitä, että nyt meneillään olevan laajentumisen yhteydessä olisi määriteltävä ”Euroopan rajat”. Laajentumisen logiikka johtaa kuitenkin siihen, ettei sille voida enää asettaa muita rajoja kuin maanosamme maantieteelliset rajat. Sen jälkeen kun Bulgaria ja Romania ovat tulleet mukaan jäsenyysneuvotteluihin ja kun Turkin jäsenyys on periaatteessa hyväksytty, ei ole perusteita sulkea myöskään Ukrainaa, Venäjää eikä Kaukasuksen alueen maita jäsenyyden ulkopuolelle.

Hallitusten välisen konferenssin toimeksianto sisältää vain Amsterdamin sopimuksesta ”yli jääneet” asiat. Komission osalta kysymys on sen kokoonpanon muuttamisesta. Neuvoston osalta neuvotellaan äänen painotuksen muuttamisesta ja määräenemmistöpäätösten lisäämisestä. Kaksi ensin mainittua kysymystä voitaneen ratkaista ilman suurempia vaikeuksia. Määräenemmistöpäätösten lisääminen ja siihen liittyvä yhteispäätösmenettelyn laajentaminen on sen sijaan hankala kysymys, sillä se on periaatteellisesti merkittävä federalistinen askel. Tämä muutos merkitsisi unionin päätöksentekojärjestelmän muuttamista nykyistä ylikansalliseksi, kun taas hallitusten välisen yhteistyön merkitys jälleen vähenisi.

Hallitusten välisen konferenssin toimeksiannosta käydyssä keskustelussa väiteltiin lähinnä siitä, olisiko toimeksiannon oltava laaja-alainen vai tulisiko sen pitäytyä Amsterdamin sopimuksesta yli

¹ Regular Report from the Commission on Progress towards Accession by each of the candidate countries, http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_10_99/intro/index.htm

jääneisiin asioihin. Laaja-alaisempaa toimeksiantoa kannattaneet perustelivat kantaansa yleensä sillä, että ennen laajenemista tulisi toteuttaa mahdollisimman pitkälle meneviä federalistisia uudistuksia. Tämä oli myös Euroopan parlamentissa läpi viedyn päätöslauselman linja.

Aikaisemmin toteutettujen laajentumis- ja syvenemistratkaisujen yhteydessä on ollut esillä useita ajatuksia siitä, kuinka syveneminen ja laajeneminen - kaksi eri suuntiin käyvää pyrkimystä - voitaisiin sovittaa yhteen. Ennen ”kolmen viisaan miehen” raportin² julkaisemista oli kyllä liikkeellä huhuja, joiden mukaan he aikoisivat raportissaan ehdottaa Euroopan unionille ”sipulimallia”, jonkinlaista samankeskisten kehien järjestelmää, mutta heidän mietinnössään sipulia ei kuitenkaan ollut. Ainoa siihen suuntaan käyvä ehdotus liittyi joustavuusjärjestelmän kehittämiseen. Tämäkään ajatus ei päässyt HVK:n toimeksiantoon saakka.

Kohti Paneurooppaa

Jotta Euroopan unionin tulevaisuuteen liittyvät ongelmat voitaisiin onnistuneella tavalla ratkaista, sitä on tarkasteltava myös valtio-opillisesta ja historiallisesta näkökulmasta. Merkittävin nykyisten yhdentymispyrkimysten edeltäjästä oli 1920-luvulla syntynyt Paneurooppa-liike. Sen voidaan katsoa käynnistyneen Richard Coudenhove-Kalergin vuonna 1923 ilmestyneestä kirjasta Paneuropa.³ Paneurooppa-liikkeellä oli samankaltaiset tavoitteet kuin toisen maailmansodan jälkeen käynnistyneellä yhdentymisellä: rauhan turvaaminen ja Euroopan aseman vahvistaminen maailmanlaajuisesti.

Paneurooppa-liike syntyi tilanteessa, jossa Eurooppaan oli muodostunut joukko uusia valtioita. Ensimmäisen maailmansodan edellä ja sen yhteydessä monikansalliset monarkiat olivat hajonneet, ja niiden tilalle oli syntynyt joko puhtaita kansallisvaltioita tai pienempiä monikansallisia valtioita, jotka omaksuivat demokraattisen valtiojärjestelmän. Paneurooppa-liike kelpuutti yhteistyöhön kaikki demokraattiset eurooppalaiset valtiot. Siinä vaiheessa - 1920-luvun alkupuolella - Paneurooppaan katsottiin kuuluvan kaikki muut maantieteellisen Euroopan maat paitsi Britannia, Venäjä ja Turkki. Coudenhove-Kalergi kuitenkin piti mahdollisena, että joskus nämäkin maat voisivat olla mukana eurooppalaisessa yhteistyössä.

Britannian ei katsottu voivan kuulua Paneurooppaan sen vuoksi, että se johti maailmanlaajuista imperiumia, ja sen intressit olivat pääosin Euroopan ulkopuolella. Venäjän katsottiin luopuneen demokratiasta, kun se oli omaksunut sosialistisen järjestelmän. Turkki katsottiin tuolloin vielä aasialaiseksi maaksi, jolla oli vain siirtokunta Euroopassa - aivan kuten Britannialla Gibraltar. Jo 1930-luvun alkupuolella katsottiin Turkin kuitenkin eurooppalaistuneen, kun siellä oli Kemal Atatürkin johdolla toteutettu länsimaisia uudistuksia.

Toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen Paneuroopan rajat ovat voimakkaasti muuttuneet. Aluksi demokraattinen Eurooppa pienentyi, kun myös Baltian maat ja laajat osat Keski-Eurooppaa joutuivat sosialistisen järjestelmän piiriin. Viime vuosikymmenen alussa tapahtui dramaattinen muutos, kun koko Eurooppa siirtyi sosialistisen järjestelmän luhistuttua demokratian tielle. Siirtomaavallan murruttua Britannia eurooppalaistui ja 1970-luvun alussa se liittyi Euroopan talousyhteisön jäseneksi.

² Richard von Weizsäcker - Jean-Luc Dehaene - David Simon, ”The Institutional Implications of Enlargement”, Report to the European Commission (1999), <http://europa.eu.int/igc2000/offdoc/report99.en.htm>

³ Richard Coudenhove-Kalergi, Paneuropa (PanEuropa-Verlag: Wien, 192[3]). Suomeksi ilmestynyt WSOY:n kustantamana vuonna 1930 nimellä Paneurooppa.

Sosialistisen järjestelmän luomat raja-aidat vaikuttavat edelleen asenteisiimme ja ajatteluun. Emme tahdo muistaa, kuinka läheiset olivat suhteemme Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maihin aina siihen saakka, kun ne jäivät sosialistisen rautaesiripun taakse. Unohdamme helposti senkin, että Venäjä oli ennen vuoden 1917 vallankumousta tiiviissä vuorovaikutuksessa muun Euroopan kanssa. Nyt kun raja-aidat ovat kaatuneet, tulee kyetä läheiseen yhteistyöhön kaikkien Euroopan kansojen kanssa. Nyt on olemassa edellytykset luoda todellinen Paneurooppa.

Yhdentymisen ja liittovaltiokehitys

Kun Euroopan neuvosto 1940-luvun lopulla perustettiin, sen säännöt kirjoitettiin paneurooppalaisten periaatteiden mukaisiksi: järjestön peruskirjan mukaan sen jäseneksi saattoi päästä jokainen ihmisoikeuksia kunnioittava ja demokraattinen eurooppalainen valtio. Euroopan neuvoston peruskirja kirjoitettiin yleiseen muotoon myös järjestön tehtävien osalta: neuvosto oli toimivaltainen kaikilla aloilla - se saattoi edistää myös taloudellista yhteistyötä.

Euroopan neuvosto on luokiteltava lähinnä kansainväliseksi järjestöksi, vaikka sillä on myös valtioliiton piirteitä. Neuvostolla on parlamentaarinen yleiskokous ja ministerineuvosto. Sen puitteissa laaditaan yleissopimuksia ja suosituksia. Yleissopimukset tulevat voimaan jäsenmaissa vasta sen jälkeen, kun ne on niissä asianmukaisesti vahvistettu.

Alusta alkaen EN:n toimintaa vaikeutti se, että jäsenmailta oli erilaisia näkemyksiä yhteistyön tavoitteista ja vauhdista: useimmat halusivat säilyttää neuvoston kansainvälisenä järjestönä tai löyhänä valtioiden liittona, kun taas toiset halusivat edetä kohti liittovaltiota. Tämä ristiriita ratkesi siten, että kuusi Euroopan neuvoston jäsenmaata - Italia, Ranska, Saksa ja Benelux-maat - päätti muodostaa Euroopan hiili- ja teräsyhteisön. Heti tämän jälkeen ne solmivat keskenään kaksi muutakin sopimusta: sopimuksen Euroopan poliittisen yhteisön ja Euroopan puolustusyhteisön muodostamisesta. Jos nämä sopimukset olisivat astuneet voimaan, Eurooppaan olisi jo 1950-luvun puolivälissä syntynyt kuuden maan muodostama liittovaltio. Ranskan parlamentti hylkäsi kuitenkin vuonna 1954 nämä sopimukset, ja liittovaltiohanke raukesi siihen.

Kun suora tie liittovaltioon oli katkennut, lähdettiin etenemään toista kautta: taloudellista yhteistyötä kehittäen. Taloudellisella yhteistyöllä oli tietysti itsessäänkin tärkeä merkitys, mutta lisäksi sen uskottiin tasoittavan tietä poliittiselle yhdentymiselle kohti liittovaltiota. Euroopan talousyhteisön syntyminen merkitsi sitä, että Euroopan neuvosto jakautui kahtia myös toiminnallisesti. Kun neuvoston keskeiset jäsenmaat ryhtyivät toteuttamaan pitkälle menevää taloudellista yhteistyötä ja yhdentymistä talousyhteisön puitteissa, ei Euroopan neuvostolle jäänyt tällä alalla mitään merkittävää roolia, vaan siitä alkoi kehittyä lähinnä ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestö. EEC:n, ”kuutosten”, ulkopuolelle jääneet maat eli ”ulkoseitsikko” muodostivat Euroopan vapaakauppaliiton (Efta), jonka puitteissa ne alkoivat poistaa keskinäisen kauppansa esteitä.

EEC:llä oli valtioliiton rakenne, mutta alusta pitäen sen päätöksentekojärjestelmässä oli myös ylikansallisia piirteitä. Kun EEC sittemmin kehittyi Euroopan yhteisöiksi ja lopulta Euroopan unioniksi, siitä tuli valtioliiton ja liittovaltion yhdistelmä, jossa ylikansalliset liittovaltiopiirteet ovat kaiken aikaa korostuneet. Tähän suuntaan edettiin myös Amsterdamin sopimuksella, ja samaan pyritään vuoden 2000 HVK:ssa. Euroopan unionin institutionaaliset ongelmat johtuvat ennen muuta siitä, ettei unionin päätöksenteossa ole selkeitä periaatteita eikä valta- ja vastuusuhteita. Tämä epäkohta on pyrittävä korjaamaan nyt kun perussopimuksia ryhdytään jälleen uudistamaan.

Eriytyminen ratkaisuna

Laajentumisen ja syvenemisen välinen ristiriita on hallinnut Euroopan yhdentymistä koskenutta keskustelua viimeksi kuluneen vuosikymmenen ajan. Syvempää yhdentymistä tavoittelevat federalistit ovat nähneet laajentumisen uhkaksi omille pyrkimyksilleen. Liittovaltiokehityksen vastustajat ovat taas tukeneet laajentumista myös siitä syystä, ettei paneurooppalaisiin mittoihin kasvava unioni voi kehittyä liittovaltioksi, vaan sen on pakko kehittyä itsenäisten kansakuntien yhteenliittymänä, valtioliittona.

Ristiriitaa on pyritty ratkaisemaan eriytymisen avulla. Federalistien ensimmäinen ajatus oli torjua laajentuminen luomalla sille vaihtoehto, Euroopan talousalue. EY olisi säilynyt kahdentoista maan yhteisönä, joka olisi jatkanut syvenemistään ja kehittymistään liittovaltioksi. Efta-maille tarjottiin ratkaisuksi Eta-sopimusta, jonka avulla ne pääsisivät osaksi sisämarkkinoita. Itäisen Keski-Euroopan maat olisivat saaneet myöhemmin oman ”Etansa”. Yhdentymisen samankeskkiset kehät olisivat tällöin syntyneet ytimeksi tiivistyvän EU:n ympärille.

Toinen eriyttämisyritys liittyi rahaliiton toteuttamiseen. Alkuvaiheessa Emuun olisi tullut mukaan vain viisi valtiota, jotka olisivat muodostaneet EU:n kovan hittovaltioytimeen. Tällä tavoin olisi myös edesautettu unionin itälaajentumista.

Seuraavaksi federalistit pyrkivät eriytyvään yhdentymiseen hillitsemällä unionin laajentumista ja rajaamalla se aluksi vain kolmeen Keski-Euroopan maahan. Tällekin laajentumiselle haluttiin asettaa institutionaalisia ennakkoehtoja, joilla varmistettaisiin eteneminen kohti liittovaltiota.

Nämä yritykset ovat rauenneet siihen, ettei laajentumispainetta ole kyetty patoamaan. Vireillä olevan laajentumisen ensimmäiseen ”aaltoon” otettiin toki mukaan vain kuusi maata, mutta ne valittiin siten, että jatko tuli varmistetuksi. Nyt jäsenyysneuvotteluissa ovat mukana jo kaikki Kööpenhaminan kriteerit täyttävät hakijamaat. Federalistit eivät ole tietenkään luopuneet laajentumiselle astetuista institutionaalisista ehdoista, mutta toisaalta niiden toteutuminen alkaa näyttää yhä vähemmän realistiselta. Lähes - ja tulevaisuudessa yli - kolmenkymmenen jäsenmaan unionia ei kerta kaikkiaan voida kehittää sellaiseksi liittovaltioksi, johon federalistit ovat pyrkineet.

Niinpä eriytyminen on noussut jälleen esille. Jacques Delors ja monet muut johtavat federalistit ovat alkaneet puhua siitä, että yhdentymisen kärkimaiden, *avant-garde*-maidien, tulisi voida edetä muita nopeammin. Delors on puhunut siitä, että niillä tulisi selvyuden vuoksi olla omat instituutiot. Hän on ottanut myös esille Ranskan aikanaan tekemän ehdotuksen Euroopan konfederaation muodostamisesta. Nyt alkaa olla vallalla laaja yksimielisyys siitä, että HVK:n asialistalle on otettava ainakin unionin sisäinen joustavuus.

Joustavuus on saanut kielenkäytössä rajatun merkityksen: monet tarkoittavat sillä vain Amsterdamin sopimuksessa avattua mahdollisuutta tiiviimpään yhteistyöhön. Tästä syystä joustavuuskeskustelu helposti rajautuu vain siihen, kuinka Amsterdamissa sovittua mekanismia voitaisiin kehittää. Tämä ei kuitenkaan nyt riitä. Jacques Delors on ilmeisen oikeassa, kun hän sanoo, että *avant-garde*-maista koostuvalla unionin ytimenä tulisi olla omat instituutiot.

Jo nyt unionin päätöksentekojärjestelmä on monimutkainen, sekava ja epädemokraattinen. Perussyyn tähän on se, että unioni on omituinen valtioliiton ja liittovaltion ristisiitos, jossa ei ole toteutettu kummankaan valta- ja vastuusuhteita eikä kummankaan kansanvaltaisia periaatteita.

Nykyisen joustavuusjärjestelmän kannattajat katsovat, että kaiken tulisi tapahtua yhteisen perussopimusjärjestelmän ja yhden institutionaalisen kehyksen puitteissa. Jos tästä periaatteesta pidetään tulevaisuudessakin kiinni, joudutaan umpikujaan. Ellei laajenemisen ja syvenemisen välistä ristiriitaa kyetä luovalla tavalla ratkaisemaan, ovat vaarassa sekä yhdentymisen tähänastiset saavutukset ja tavoitteet että unionin laajentuminen. Nykyisen joustavuusjärjestelmän laajentuminen johtaisi siihen, päätöksentekojärjestelmä olisi entistäkin sekavampi.

EU:n ydinmaat eivät voi tyytyä yhdentymisen nykyiseen tasoon. Rahaliiton rinnalle tarvitaan välttämättä talousliitto. Paineet yhteisen puolustuksen rakentamiseen ovat voimakkaat. Käytännön tarpeet edellyttävät nykyistä syvempää yhteistyötä ja yhdentymistä niiden kesken useilla elämänaloilla. Jotta tämä olisi mahdollista, on luotava nykyistä ylikansallisempi päätöksentekojärjestelmä, liittovaltion rakenteet. Tätä kaikkea useat nykyisistä jäsenmaista eivät pidä tarpeellisena eivätkä ne ole tähän valmiit. Federalististen ydinmaiden vetäminä ne kuitenkin ajautuvat vähitellen kohti liittovaltiota. Tämä aiheuttaa jatkuvia kiistoja, kun yleinen mielipide ei hyväksy sitä, mitä päättäjät tekevät. Monessa EU-maassa on paha demokratiavaje: kansalle ei kerrota, mitä EU:n piirissä tehtävät ratkaisut merkitsevät. Jos syvenemisessä toisaalta edetään nopeasti, kynnys uusille jäsenmaille kohoaa ja laajentuminen hidastuu.

Poliittiset paineet unionin nopeaan laajentumiseen ovat voimakkaat. Jos niille annetaan myöten, yhdentymisen saavutukset uhkaavat ainakin osittain vesittyä, ja syventyminen hidastuu. Toisaalta laajentuva unioni ei olisi toimintakykyinen, vaikka kaikki HVK:n asialistalle otetut uudistukset toteutettaisiin.

Euroopan federaatio ja Euroopan unioni

Olen edelleen konfederalisti myös koko Eurooppaa ajatellen. Paras ratkaisu olisi mielestäni se, jonka esitin pääministeri Paavo Lipposelle runsaat kaksi vuotta sitten lähettämässäni avoimessa kirjeessä: koko Euroopan unionin kehittäminen hajautetuksi liittovaltioksi, jonka päätöksenteossa noudatettaisiin valtioliiton perusperiaatteita.⁴ Kun tämä malli ei liene toteuttamiskelpoinen, jää jäljelle vain yksi mahdollisuus: unionin tulee eriytyä myös institutionaalisesti.

Olisi johdonmukaista, että EU:n liittovaltioytimen, Euroopan federaation, muodostaisivat ne valtiot, jotka kuuluvat sekä Emuun että Natoon ja jotka ovat valmiit etenemään varauksettomasti ja ilman poikkeuksia Maastrichtin ja Amsterdamin sopimuksissa viitoitetulla tiellä. Ydin muodostaisi talousliiton ja puolustusyhteisön. Euroopan federaatiolla olisi omat instituutionsa, joissa noudatettaisiin ylikansallisen liittovaltion periaatteita. Siirtymävaiheessa federaatiomaiden edustajat EU:n toimielimissä voisivat muodostaa sen päätöksentekoelimet. Aivan samoin on toimittu WEU:ssa: sen parlamentti on koostunut niistä parlamentaarikoista, jotka ovat toimineet jäsenmaiden edustajina Euroopan neuvoston parlamentaarisessa yleiskokouksessa.

Liittovaltio olisi avoin kaikille EU:n jäsenmaille, jotka olisivat halukkaita ja kykeneviä siihen liittymään. Euroopan unionia taas kehitettäisiin valtioliiton periaatteita noudattaen, konfederaliona. Unioni muodostaisi yhtenäisen institutionaalisen kehyksen, mutta siihen kuuluvat maat voisivat olla yhdentymisessään eri tasoilla.

Ministerineuvostolla olisi unionissa johtava asema. Sitä kehitettäisiin hallitustenvälisenä instituutiona, ja sen päätöksenteossa noudatettaisiin pääsääntöisesti yksimielisyyden periaatetta. Tehokkuuden lisäämiseksi neuvostoa tulisi uudistaa. Komissio toimisi neuvoston alaisuudessa.

⁴ Paavo Väyrynen, ”Millaisen liittovaltion Suomi haluaa?”, Pohjantähti (1:4, 1998, 38-42).

Koska neuvosto olisi unionin tärkein toimielin ja koska jokainen jäsenmaa on siinä edustettuna, ei kaikista jäsenmaista olisi tarpeen olla komissaaria.

Unionin sisällä olisi useita integraatiokehiä. Federaatiota lähimpänä oleva sisin kehä muodostuisi näistä nykyisistä jäsenmaista, jotka eivät haluaisi kuulua tai kykenisi kuulumaan liittovaltioon - ainakaan aluksi. Hakijamaat muodostaisivat ulompia kehiä integraationsa asteen mukaisesti. Subregionaalinen yhteistyö täydentäisi samankeskisten kehien järjestelmää esimerkiksi Baltiassa, Balkanilla ja Pohjolassa. Vähimmäistasona olisi jäsenyys, joka perustuisi lähinnä kauppaa ja turvallisuutta koskevaan yhteistyöhön. Kaikkien ei olisi tarpeen olla mukana muun muassa yhteisessä maatalous-, alue- ja kalastuspolitiikassa. Tämä nopeuttaisi laajentumista ja tekisi jäsenyyden mahdolliseksi myös sellaisille maille kuin Islanti ja Norja.

Euroopan unionin sisäinen eriytyminen federaatioksi ja konfederaatioksi antaisi mahdollisuuden sekä syventyvään yhdentymiseen että unionin nopeaan laajentumiseen. Samalla saisimme aikaan nykyistä selkeämmän, avoimemman ja kansanvaltaisemman päätöksentekojärjestelmän, kun ytimessä noudatettaisiin järjestelmällisesti liittovaltion periaatteita ja kun koko unionissa taas noudatettaisiin hallitusten välisen yhteistyön, valtioliiton, periaatteita.

Paneurooppalaiset foorumit

Euroopan unionin tulee kehittää itselleen laajentumisen ja yhteistyön paneurooppalainen strategia, jossa laajentumisprosessi yhdistyy unionin kahdenvälisiin ja monenkeskisiin ulkosuhteisiin. Unioni käyttää jo nyt kahdenvälisiä ulkosuhteitaan hakijamaiden ja mahdollisten hakijamaiden valmistamisessa jäsenyyteen. Unionin ja sen jäsenmaiden tulisi kuitenkin hyödyntää tässä tarkoituksessa myös olemassa olevia monenkeskisiä järjestöjä, ennen muuta Euroopan neuvostoa ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöä. Nämä paneurooppalaiset foorumit tulee nähdä integraation ja yhteistyön ulompina kehinä. Niitä tulee käyttää hyväksi integraation päämäärien edistämiseksi koko Euroopassa ja jopa maanosamme rajat ylittävällä transeurooppalaisella tasolla.

Nyt Euroopan unionin on aika ryhtyä käyttämään Euroopan neuvostoa politiikkansa tärkeänä paneurooppalaisena välineenä. Euroopan neuvostolla on hyvin toimiva organisaatio - parlamentaarinen yleiskokous, ministerineuvosto ja sihteeristö - jota tulee hyödyntää antamalla sille uusia tehtäviä. Paneurooppalaiselle yhteistyölle on polttava tarve muun muassa kuljetus-, energia- ja ydinturvallisuusaloilla sekä ympäristönsuojelussa ja kamppailussa rikollisuutta vastaan.

Luomalla monenkeskistä yhteistyötä Euroopan neuvoston puitteisiin voidaan edistää nopeasti laajentumisprosessin tavoitteita koko maanosan alueella. Toisaalta, tällä tavoin voidaan auttaa hakijamaita niiden valmistautumisessa jäsenyyteen. Joissakin tapauksissa tämä yhteistyö voisi vähentää poliittisia paineita liian varhaiseen jäsenyyteen.

Ety-järjestö luotiin ylläpitämään vakautta ja tuomaan turvallisuutta kylmän sodan aikaiseen Eurooppaan. Se myös edesauttoi muutosta edistämällä ihmisoikeuksia, demokratiaa, kulttuurien vuorovaikutusta sekä taloudellista yhteistyötä. Muutosvaiheen aikana Etyj tarjosi välineen vallankumouksellisten kehityskulkujen hallitsemiselle.

Euroopan unionin tulisi käyttää hyväkseen Ety-järjestöä rauhan ja turvallisuuden ylläpitämisessä sekä paneurooppalaisen yhteistyön edistämässä tietyillä aloilla, erityisesti niillä tehtäväkentillä, joilla voidaan hyödyntää tämän järjestön transeurooppalaista luonnetta. Nyt ja tulevaisuudessa Etyjin tulisi keskittyä turvallisuuskysymyksiin. Siitä tulisi kehittää YK:n peruskirjan mukainen kollektiivinen alueellinen turvallisuusjärjestely. Etyjillä tulisi olla turvallisuusneuvosto, joka antaisi

tarvittaessa valtuudet käyttää pakotteita ja sotilaallista voimaa. Kriisinhallinnassa Etyjin tulisi käyttää Naton, EU:n ja IVY:n sekä yksittäisten jäsenmaidensa voimavaroja.

Etyjin tulee jatkaa toimintaansa demokratian, ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen oikeuksien edistäjänä. Näillä tehtäväkentillä tulee aikaansaada selvä tehtäväjako ja läheinen yhteistyö Etyjin ja Euroopan neuvoston välillä. ”Toisen korin” yhteistyön edistämiseksi tulisi harkita sitä mahdollisuutta, että YK:n Euroopan talouskomission (ECE) toiminnot sulautettaisiin Etyjin toimintaan tai ainakin luotaisiin tiivis yhteistyö näiden kahden järjestön välille.

Etyjin transatlanttisesta luonteesta johtuen tulisi harkita, voitaisiinko sitä hyödyntää monenkeskisenä foorumina unionin eteläisen ja pohjoisen ulottuvuuden edistämiseksi. Pohjoinen ulottuvuus ei rajoitu ainoastaan Itämeren alueeseen, vaan se kattaa myös Barentsin alueen ja koko Arktiksen. Pohjoinen Jäämeri on Etyjin jäsenvaltioiden ympäröimä ”välimeri”. Se tulisikin nähdä yhdistävänä tekijänä ja tärkeänä yhteistyöalueena Euroopan ja Amerikan välillä.

Samoin tulisi harkita Etyjin käyttämistä Barcelonan prosessin tavoitteiden edistämiseksi Välimeren alueella. Naapurimaat Välimeren alueella ovat jo osallistuneet Etyjin toimintaan. Järjestön transeurooppalaisen luonteen vuoksi niistä voisi tulla jopa sen jäseniä. Välimeren alueella voidaan hyödyntää myös Etyjin transatlanttista luonnetta; tällä alueella Euroopan ja Yhdysvaltain on työskenneltävä yhdessä.

Lopuksi

Samankeskisten kehien Eurooppa muotoutuisi siten, että kaksi institutionaalista kehää muodostettaisiin EU:n sisälle, kaksi toimisi sen ulkopuolella. Järjestelmä olisi asteittain kehittyvä. Unionin liittovaltioidin olisi avoin uusille jäsenille, ja unioni jatkaisi laajentumistaan. Kullakin kehällä olisi kannustimia, jotka rohkaisivat etenemään integraatiossa pitemmälle ja tavoittelemaan korkeampaa yhdentymisen tasoa. Tässä mielessä samankeskisten kehien malli muistuttaisi erilaisten nopeuksien järjestelmää. En usko, että Suomessa tai muuallakaan EU:n jäsenmaissa syntyisi erimielisyyksiä siitä, kuinka samankeskisten kehien ajatusta voitaisiin soveltaa paneurooppalaisen yhteistyön kehittämiseen. Euroopan unionin institutionaalinen eriytyminen herättää sen sijaan ristiriitaisia ajatuksia.

Institutionaalista eriytymistä kannattanevat lähinnä ydin-Euroopan federalistit ja sen ulkopuolisten maiden konfederalistit. Ranskan, Saksan ja muiden ydinmaiden federalistit nähnevät eriytymisessä mahdollisuuden edetä nopeasti kohti liittovaltiota. Muiden maiden konfederalistit taas ajattelivat, että eriytyminen turvaisi koko unionin kehittymisen valtioliittona ja pysäyttäisi ”hiipivän federalismin”, liukumisen osaksi liittovaltiota.

Eriytymistä vastustanevat taas ennen muuta ydinmaiden konfederalistit ja muiden maiden federalistit. Ranskassa, Saksassa ja muissa ydin-Euroopan maissa on federalismin vastustajia, jotka ovat pitäneet hyvänä sitä, että Iso-Britannia, Tanska ja eräät muut jäsenmaat ovat jarruttaneet kehitystä kohti liittovaltiota; eriytyminen poistaisi tämän pidäkkeen. Ytimen ulkopuolisten maiden - erityisesti Iso-Britannian ja Pohjoismaiden - federalistit taas haluanevat oman maansa sulautumista osaksi liittovaltiota; eriytyminen nostaisi esteitä tälle tielle.

Suomessa EU:n sisäisestä eriytymisestä ei ole vielä kovin paljon keskusteltu, mutta täälläkin nämä rintamalinjat ovat tulleet esille. Jos eriytyminen toteutuu, pyrkivät federalistit viemään meidät ytimeen, federaation jäseneksi.

Tässä keskustelussa kuullaan taas se väite, että Suomen on oltava ytimessä, koska muutoin toiset päättävät siellä meidän asioistamme. Näin ei tietenkään olisi. Institutionaalinen eriytyminen merkitsisi sitä, että liittovaltion jäsenmaat päättäisivät vain keskinäiseen yhteistyöhönsä liittyvistä asioista, kun taas unionin jäsenmaat päättäisivät valtioliiton sääntöjen mukaan tasavertaisesti niistä asioista, jotka kuuluvat sen toimivaltaan.

* * *

5. Laajentuvan EU:n tulee hajautua tai eriytyä

Jacques Delors:

**Euroopan uudelleenyhdistäminen - historiallinen tehtävämme
(Puhe Aspen –instituutissa 14.11.1999)**

Neuvostoimperiumin romahtamisen myötä historia tekee jälleen tuloaan Euroopassa. Mutta vaikka Berliinin muurin kaatuminen tasoitti toden teolla tietä Euroopan jälleenyhdistymiselle, voidaan sen jälkeen kuluneen vuosikymmenen aikaa kutsua vain siirtymävaiheeksi kohti markkinataloutta ja demokratiaa. Monille näistä maista tulevaisuus on edelleen epävarma.

Nykyään emme enää puhu ”toisesta Euroopasta” kuten aikaisemmin oli tapana, vaan KIE-maista - Keski- ja Itä-Euroopan maista. Pelkään, että tämä sanontatapa paljastaa meidän piilevän tunteemme, etteivät nämä maat vielääkään oikein ole osa omaa maailmaamme. Paljon on vielä tehtävä. Me emme saa pettää itseämme. Kysymys ei ole vain siitä, että laajentaisimme Eurooppaa samaan tapaan kuin teimme läntisessä Euroopassa, kun kasvatimme yhteisön jäsenmaiden määrän kuudesta yhdeksään ja sen jälkeen kymmeneen, kahteentoista ja lopulta viiteentoista. Historiallinen tehtävämme on jälleenyhdistää Eurooppa sen yhteisten arvojen pohjalta kunnioittaen samalla sen monimuotoisuutta.

Kun historia alkoi uudelleen Berliinissä, se tapahtui sattumavaraisesti. Meidän tehtävämme on antaa sille tarkoitus. Ellemme tässä onnistu, me joudumme vain sen pelinappuloiksi ja - mitä todennäköisimmin - sen uhreiksi.

Siksi meidän tulee olla täysin tietoisia jokaisen maan yksilöllisistä luonteenpiirteistä ja myös siitä, millaiset jäljet niihin on jättänyt neljän vuosikymmenen totalitarismin kausi - taloudellinen ja yhteiskuntajärjestelmä, joka oli samalla kertaa keskittynyt, holhoava ja tehoton. Tässä suhteessa meidän tulee puhua laajentumisen kulttuurisesta ulottuvuudesta.

Kaikilla noilla mailla - kooltaan vaihtelevilla - on muistoja ja kulttuurinen perimä, joka koostuu kokonaisesta virheiden ja murhenäytelmien historiasta. Tämä geopoliittinen ulottuvuus meidän tulisi pitää mielessä, kun pohdimme suurta rauhan ajatusta, joka on Euroopan rakentamisen ydin.

Korostamalla muutosta yhdentymishaasteiden mittakaavassa haluan painottaa perinnöksi saamamme taakaan suuruutta, sillä voidaksemme onnistua meidän on päästävä kaikkien päättyvän vuosisadan traagisten tapahtumien yli. Meidän on muistettava, että olemme rakentamassa noin kolmenkymmenen jäsenmaan Eurooppaa, jonka itäraja tulee varsin pitkään pysymään epävarmana.

Meidän on päästävä sen loputtoman eurooppalaisen sisällissodan yli, joka on kahdesti muuttunut maailmasodaksi ja sen jälkeen ruokkinut kylmää sotaa kahden supervallan välillä. Kysymys on siitä, voimmeko päästä yli kahden sodan välisen diplomatian ja Versaillesin rauhansopimuksen epäonnistumisesta, Espanjan sisällissodasta, Münchenin häpeästä ja saksalais-venäläisen liiton

aiheuttamasta järkytyksestä.

Kysymys on siitä, voimmeko voittaa suurten ja pienten Euroopan maiden voimattomuuden - sekä niiden joiden piti olla voittajia että niiden jotka olivat häviäjien puolella -, ja luoda niiden välille koko maanosan kattava rauha ja järjestys.

Millainen poliittinen hanke - tai sanoisinko avioliittosopimus - on hyväksyttävä, tai pikemminkin haluttava, hakijamaille? Ja - tätä kysymystä emme voi väistää -, millaisilla institutionaalisilla järjestelyillä voimme parhaimmin kehittää tämän laajemman Euroopan tehokkaaksi, läpinäkyväksi ja demokraattiseksi kokonaisuudeksi?

1. Kulttuurinen ulottuvuus

Kun nostamme esille kysymyksen Euroopan kulttuurisesta ulottuvuudesta, meidän on nostettava esiin myös Euroopan identiteetti - tai pikemminkin identiteetit, sillä emme saa surkastuttaa kulttuurin kaleidoskooppia, jota ravistelemalla saamme esiin voimakkaita ja usein toisistaan jyrkästi poikkeavia kuvioita.

Onko ylipäätään mahdollista jälleenyhdistää Eurooppaa pohtimatta maanosamme identiteettiä ja yrittämättä hahmottaa sitä käsitystä, joka eurooppalaisilla tulisi olla itsestään? Suoraan sanoen, en usko että olisi, vaikkakin tämä yritys saattaa osoittautua uskaliaaksi ja vaikeaksi.

Euroopan erityislaatuisuus on epäilemättä sen monimuotoisuudessa, sen erilaisuuksissa ja sen vastakohtaisuuksissa - ajattelemme sitten sen kieliä, uskontoja, filosofisia suuntauksia, yhteiskuntia tai, maanläheisempiin asioihin mennäksemme, sen ilmastoja, maatalouden tuotantomuotoja, perinneruokia ja elämäntyyliä. Tämän kaiken vuoksi meidän ei tule kuitenkaan olla tarttumatta tähän tehtävään.

Uskossaan horjuville haluan mainita muutamia tosiasioita. Kaikki eurooppalaiset lentävät samoilla lentokoneilla, ajavat samoja autoja samoilla moottoriteillä, pysähtyvät samoihin hotelleihin ja viettävät lomaa samoilla rannoilla. Lisäksi he syövät yhä enemmän samaa ruokaa, katsovat samoja televisio- ohjelmia, jakavat keskenään yhteiset pelot, ryntäävät katsomaan samoja filmejä, ovat kiintyneitä samoihin urheilulajeihin, käyttävät samanlaisia vaatteita ja lukevat samankaltaisia kirjoja. He saavat tietonsa samoista lähteistä ja innostuvat samoista asioista, ja heillä on ainakin yksi yhteinen kieli, vaikkakin se on eräänlaista pidginkieltä, jolla on vain etäinen yhteys Shakespearen tai kuningatar Victorian kieleen.

Mutta voidaan väittää, että tässä on kysymys enemmänkin kasvavasta globalisoitumisesta kuin elämäntyylien yhdenmukaistumisesta, joka olisi eräänlaisen eurooppalaisen ihmeen ilmentymä. Samalla kun auliisti myönnän tämän, ehdotan, että jatkamme Euroopan identiteetin etsimistä.

Senkin uhalla, että saatan ärsyttää jotakuta, en voi vastustaa houkutusta viitata yhteiseen perintöömme: juutalais-kristilliseen sivistykseemme ja demokratiaamme, joka on saanut virikkeitä muinaisesta Kreikasta, Rooman laista ja valistuksesta. Emme saa unohtaa myöskään Eurooppaan tunkeutuneita ja maanosaamme miehittäneitä, kuten muslimeja, jotka ovat jättäneet tänne kauniit jäljet keksinnöistään ja uskonnoistaan. Ja nykyään elämme jälleen yhdessä heidän kanssaan, kun maanosaamme on viimeisten viiden vuosikymmenen aikana suuntautunut maahanmuuttajien virta.

Mutta menkäämme eteenpäin. Minusta näyttää, että Euroopan sielu syntyi kuuluisassa vuoden 1948 Haagin kongressissa, jonne poliittiset johtajat ja älymystön edustajat kokoontuivat toimimaan

yhdistyneen Euroopan puolesta. Otan tässä esille vain muutamia siellä esiin nousseen eurooppalaisen hengen perustavanlaatuisista piirteistä.

Hendrik Brugmans, josta tuli sittemmin Brüggen Eurooppa-yliopiston ensimmäinen rehtori, sanoi, että ”Eurooppa on sellaisten ihmisten maa, jotka jatkuvasti taistelevat toisiaan vastaan”. Hän sanoi, että ”Eurooppa on paikka, missä mitään varmaa ei pidetä totena, ellei sitä jatkuvasti todisteta oikeaksi. Muut maanosat ylpeilevät tehokkuudellaan, mutta nimenomaan Euroopan ilmasto tekee elämän vaaralliseksi, seikkailulliseksi, mahtavaksi ja traagiseksi - siis elämisen arvoiseksi”.

Etsiessämme identiteettiämme meidän tulee katsoa sekä taaksepäin että eteenpäin, tulevaisuuteen. Minusta näyttää, että kykymme epäillä kaikkea ja asettaa jatkuvasti kaikki kyseenalaiseksi on meille eurooppalaisille poikkeuksellinen voimavara, jota voimme käyttää kohdatessamme edessämme olevat haasteet. Nyt meidän olisi kyettävä sopeuttamaan kohtaamiimme uusiin realiteetteihin ne periaatteet ja mallit, jotka olemme kehittäneet löytääksemme tasapainon yhteiskunnan ja yksilön välillä tai – kuten itse mieluummin asian muotoilisin - yhteisöjen ja yksilöiden välillä.

Mutta onko olemassa eurooppalaista maailmankuvaa? Kohdatessamme laajemman Euroopan emme voi pitää tätä kysymystä minään ylellisyytenä, sillä jokaisen laajentumisen yhteydessä on käynyt yhä epäselvemmäksi, mitä yhteisiä tavoitteita Euroopalla on.

Työnteässään rajojaan itään ja kaakkoon - vaikkakaan se ei pyrkisi aivan Uralille saakka - Eurooppa on avannut ovensa kansakunnille, usein pienille, jotka ovat syntyneet - kuten monet läntisetkin kansakunnat - viimeksi kuluneen vuosituhannen aikana. Valtioina nämä kansakunnat ovat kohdanneet monenlaisia koettelemuksia, joista viimeisin - neuvostovallan alaisuudessa koettu - ei ollut vähäisin.

Kylmän sodan perintö on raskas. Tämä voidaan nähdä Saksassa, missä keskinäisen ymmärtämyksen puute on edelleen vallalla maan itä- ja länsiosien ihmisten välillä, vaikka se koostuu yhdestä kansasta, jolla on yhteinen kieli ja historia. Euroopan tasolla ei pidä aliarvioida sitä tosiasiaa, että viiden vuosikymmenen ajan keinotekoisesti toisistaan erotetut Euroopan puolikkaat olivat vähemmän keinotekoisesti erossa toisistaan niitä edeltäneiden vuosisatojen ajan maantieteen ja historian oikkujen vuoksi: ensin syntyi skisma itäisten kirkkojen erotessa Rooman kirkosta, sitten jakolinjan sai aikaan ottomaanien valloitus ja lopulta syntyivät erot taloudellisessa kehityksessä. Niinpä meidän tulee Eurooppaa yhdistäessämme poistaa poliittisten ja tullirajojen lisäksi myös henkisiä ja psykologisia raja-aitoja.

Euroopan unionin tulee ottaa jäsenikseen vanhoja kansakuntia, mutta nuoria valtioita. Niille on leimallista jatkuvuuden puute eivätkä niiden etniset ja poliittiset rajat eivät aina käy yksiin. Näillä kansoilla on polttava tarve korostaa itsenäisyyttään ja vapauttaan, kun ne ovat vasta äskettäin päässeet eroon Neuvostoliiton ikeen alta.

Vaikka näiden maiden halu muutokseen on suuri, niiden kapasiteetti sen toteuttamiseen on vähäinen. Ne joutuvat yhä valitsemaan kahden yhdentymisvaihtoehdon välillä, eurooppalaisen ja transatlanttisen. Aluksi Yhdysvaltain taloudellisen dynamiikan aikaansaama vetovoima oli usein vastustamaton, kun taas Länsi-Euroopan demokraattisten yhteiskuntien kriisi ei rohkaissut jäljittelemään näitä suurten vaikeuksien rasittamia järjestelmiä. Mutta toisaalta itäisen Euroopan maat ovat kiintyneet hyvinvointivaltioon - ehkä voimakkaammin kuin me. Meidän molempien tehtävänä on keksiä, kuinka sitä olisi uudistettava.

Mitä meihin tulee, meidän tulisi myöntää, ettemme ole juurikaan yrittäneet kehittää kykyämme ymmärtää - ja vielä vähemmän ottaa huomioon - ajatustapoja, jotka poikkeavat omistamme. Meidän ei pitäisi hämmästellä sitä, että väärinkäsityksiä esiintyy hakijamaiden ja Euroopan unionin nykyisten jäsenmaiden välillä. Yrittäkäämme sen sijaan - tshekinmaalaisen senaattorin Josef Jarabin sanoja käyttäen ”tunnustaa erilaisuutemme voidaksemme kunnioittaa niitä ja oppia niistä”.

Olemme nykyään epäilemättä liian tyytyväisiä oloihimme uskoaksemme ”eurooppalaiseen unelmaan” kuten teimme heti sodan jälkeen. Kuitenkin Euroopalla pitää olla unelma, sillä ilman sitä Euroopan uusi nousu ja yhdistyminen jäisi haaveeksi. Itä- ja keskieuropalaiset ovat avoimempia ”eurooppalaiselle unelmalle”, sillä he ovat meitä huonommassa asemassa eivätkä he ole siten huolissaan sellaisten etujen menettämisestä, joita heillä ei vielä ole. Mutta he haluavat antaa tämän unelman toteuttamiseen oman panoksensa. He eivät halua olla vain läntisten neuvosten ja ylhäältä annettujen ohjeiden vastaanottajana. He pitävät kiinni siitä, että heillä on jotakin annettavaa yhteisen kotimme rakentamiseen, ja tässä he ovat aivan oikeassa.

Lopuksi totean, haluamatta järkyttää saksalaisten ystäviemme mieltä, että länsisaksalaiset eivät päässeet toivomaansa yhteistyöhön itäisten maanmiestensä kanssa kaikesta taloudellisesta tuesta ja kaikista uhrauksista huolimatta juuri siitä syystä, että he jättivät ottamatta huomioon tämän tarpeen ja pyrkimyksen.

2. Geopoliittinen ulottuvuus

Kun kuusi perustajajäsentä loi hiili- ja teräsyhteisön, yhteismarkkinat ja Euroopan yhteisön, niiden tärkein tavoite oli rauhan turvaaminen. Tämä oli vastaus heti sodan jälkeen esitettyihin huutoihin ”ei enää koskaan” ja päättäväisyyteen karkottaa kahden maailmansodan kauhut ikuisiksi ajoiksi.

Murhenäytelmät sekä Bosniassa ja Kosovossa että myös Tshetsheniassa muistuttavat meitä - vaikka emme muistutusta tarvitsekaan - etteivät Saksan ja Ranskan välinen sovinto ja Saksan päätös tunnustaa itäraja Puolan kanssa Oder-Neisse - linjalla - niin tärkeitä kuin ne olivatkin - riittä turvaamaan rauhaa kaikkialla Euroopassa. Koko maanosaa ajatellen rauhan ylläpitäminen on siten edelleen Unionin tärkein tavoite ja ”ei enää koskaan” on nyt yhtä hyvin sovellettavissa Balkanille kuin se oli äskettäin eräissä muissa Euroopan osissa.

Tarverauhaan ja turvallisuuteen on hyvin vahva Euroopan unioniin pyrkivissä maissa - senkin vuoksi, että monet niistä eivät ole koskaan tunteneet voivansa itse määrätä omasta kohtalostaan. Niinpä ovat syntyneet sekä edellä mainittu vetovoima jonkinlaiseen atlanttiseen yhdentymiseen että kilpailu Naton ja Euroopan unionin välillä. Nato näyttää olevan ainoa organisaatio, joka kykenee lähitulevaisuudessa vastaamaan niiden maiden turvallisuustarpeisiin, jotka eivät ole unohtaneet sotien välisten vuosien opetuksia eivätkä Ranskan ja Iso-Britannian silloisten toimenpiteiden tehottomuutta.

Liittymällä Natoon puolalaiset, tshekit ja unkarilaiset tunsivat saaneensa ainakin osan siitä, mitä he tavoittelivat hakiessaan jäsenyyttä Euroopan unionissa.

Nyt meidän on keskusteltava ja sitten neuvoteltava maiden kanssa, jotka ovat pieniä ja keskisuuria - väestömäärältään suuria Puolaa ja Romaniaa lukuun ottamatta. Niiden mentaliteetti ja niiden muistikuvat menneestä poikkeavat omistamme, kuten mm. Milan Kundera on osoittanut.

Hän sanoi: ”Minusta näyttää usein, että Euroopan tunnettu kulttuuri kätkee alleen toisen tuntemattoman, pienten maiden, kulttuurin....Me kuvittelemme, että pienet maat ovat sidotut

jäljittelemään suurempia maita. Tämä on harhakuva. Ne todellakin voivat olla hyvin erilaisia.... Pienten maiden Eurooppa on erilainen Eurooppa, se näyttää erilaiselta ja sen mielipiteet muodostavat usein todellisen vastapainon suurten maiden muodostamalle Euroopalle”. ”Kansakunnat tietävät, että niiden olemassaolo voidaan asettaa kyseenalaiseksi milloin tahansa ja että ne saattavat kadota...”, hän jatkoi.

Tämä analyysi vahvistaa meidän päättäväisyyttämme poliittiseen projektiimme, joka tähtää rauhan ja rajojen turvaamiseen ja kansojen välisen yhteisymmärryksen vahvistamiseen.

Kun geopoliittista ulottuvuutta harkitaan, nousee väistämättä esille kysymys Euroopan itäisestä rajasta ja sen institutionaalisista suhteista niihin maihin, jotka vastedes jakavat ne. Tämä kysymys kohtaa meidät myös sen identiteettipulman muodossa, josta edellä oli puhetta - sikäli kuin nyt on mahdollista kysyä mikä on tarkkaan ottaen sellaisen Euroopan identiteetti, joka ei ole tietoinen maantieteellisistä rajoistaan ja joka on kykenemätön erottautumaan maista joiden kanssa sillä on satojen ja tuhansien kilometrien mittainen yhteinen raja.

Onko Venäjä osa Eurooppaa? Tämä kysymys on esitetty vuosisatojen ajan – sekä Moskovassa että muualla Euroopassa. Mutta onko tähän ikivanhaan kysymykseen vastattava, jotta voisimme vakuuttautua siitä, että Euroopan unionilla tulee olla hyvin läheiset suhteet Venäjään ja Ukrainaan? Ei minun mielestäni. Sellaisen suurvallan kuin Venäjän, jonka strateginen merkitys tuli selväksi jälleen äskettäin Kosovossa, tulee voida tuntea olevansa kotonaan suurella Euroopan niemimaalla. Mutta tähän päästöksemme ei Venäjän välttämättä tarvitse olla elimellinen osa Euroopan unionia. Toisaalta meidän tulee solmia Venäjän kanssa huomattavasti nykyistä merkittävämpiä yhteistyösopimuksia.

Historia ja siitä saamamme kokemukset kertovat meille tämän. Tämän kertoo meille tahtomme ylläpitää rauhaa ja turvallisuutta. Tämän kertovat meille kovat realiteetit. Kolmenkymmenen tai yli kolmenkymmenen maan muodostamassa laajemmassa Euroopassa ei ole kestäväää rauhaa, ellei Venäjä tunne, että sen mukanaolo on keskeinen tavoite. Sen on myös kyettävä jakamaan meidän kanssamme velvollisuutemme luoda kaikille hyväksyttävä maailmanyhteisö, jossa ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja jossa on nykyistä enemmän solidaarisuutta. Jättäen sivuun kaikki erimielisyydet ja kotoiset riidat voidaan todeta, että kaikki tapaamani Venäjän johtajat ovat painottaneet, että Venäjä on suurvalta ja sellaisena sillä tulee olla sanansa sanottavana.

Ei ole ollut helppo eikä ole aina helppoa tulevaisuudessakaan edetä tähän suuntaan - tätä osoittavat Venäjän talousvaikeudet ja Tshetsheniassa juuri paljastuneet traagiset tapahtumat.

Älkäämme unohtako, että olemme veitsen terällä omien arvojemme kunnioittamisen ja poliittisten realiteettien huomioonottamisen välillä. Sitä paitsi emme saisi unohtaa muita naapureitamme laajemmassa Euroopassa, jotka myös tahtovat päästä osallisiksi poliittisen vakauden ja taloudellisen nykyaikaistumisen siunauksellisesta vuorovaikutuksesta. Ensimmäisten joukossa on Ukraina, joka on meitä hyvin lähellä sekä kulttuurinsa puolesta että historiallisesti. Antakaamme tälle maalle se huomio, jonka se ansaitsee.

Entä Turkki, saatatte kysyä. Senkin vuoksi mitä olemme jo Turkin suhteen tehneet, en näe muuta mahdollisuutta kuin sen, että avaamme rajamme sille. Turkin jäsenyys tietysti edellyttää sitä, että se täyttää kaikille hakijamaille asetetut yleiset ehdot, ennen muuta sillä tulee olla täysin moniarvoinen demokratia ja sen tulee täydellisesti kunnioittaa ihmisoikeuksia. Välttääksemme jännitteitä ja turhautumista meidän tulee täyttää kaikki tähän mennessä Turkin suuntaan tehdyt sitoumukset.

3. Poliittinen projekti

Tästä aihepiiristä ei ole mahdollista keskustella olematta selkeä ja suora. Kolmenkymmenen jäsenmaan unionissa ei voida säilyttää Maastrichtin sopimuksessa asetettuja tavoitteita ja päämääriä. Kun pöydän ympärillä istuvien kumppaneiden määrä kasvaa, tekevät jäsenmaiden väliset näkemuserot yhteisistä toimista sopimisen hyvin vaikeaksi - tämä koskee sekä tavoitteita että keinoja. Tämän osoittavat ne vaikeudet, joita viidentoista jäsenmaan unionissa on syntynyt Maastrichtin sopimuksen määräysten toimeenpanemisessa.

Tämä on ilmeistä niillä kahdella alueella, joilla yhdistyneen Euroopan on saatava aikaan uutta kehitystä - yhtäältä ulkopoliitikassa ja puolustusyhteistyössä sekä toisaalta oikeus- ja poliisiasioissa. Näillä kahdella alueella meneillään olevat keskustelut ovat tehneet tämän riittävän selväksi.

Viiiveistä näiden politiikan lohkojen kehityksessä ei voida syyttää instituutioiden soveltumattomuutta, kuten on joskus väitetty. Tämä on johtunut siitä, että jopa viidentoista jäsenmaan Euroopassa on ollut erilaisia poliittisia ja filosofisia visioita eli käsityksiä, joita meillä itse kullakin on oman maansa kansainvälisestä roolista ja kansallisesta itsemääräämisoikeudesta.

Jäsenmaiden välisissä päivittäisessä kanssakäymisessä on tärkeintä antaa vastauksia tiettyihin peruskysymyksiin. Esimerkiksi: kuka haluaa ryhtyä panemaan täytäntöön niin sanottuja Petersbergin tehtäviä, osallistumaan rauhanturvaoperaatioihin, pakolaisten palauttamiseen, humanitaarisen avun antamiseen ja - jos tarvetta on - siihen, että kriisiin puututaan sotilaallisesti rauhan palauttamiseksi?

Entä kuinka olisi mitoitettava ja suhteutettava Euroopan sotilaalliset ponnistukset Naton vastaaviin ja voimmeko sopia taakan jakamisesta, jos todella tahdomme Eurooppalaisen pilarin Atlantin liittoon? Johtaisiko tämä siihen - tämä on pidettävä aina mielessä - että Euroopan unionin nimenomaiseksi tehtäväksi tulisi Petersbergin tehtävien toteuttaminen? Ja edelleen, olemmeko valmiit sopimaan oikeusasioissa perussopimuksen yhteistoiminnasta, jonka puitteissa esimerkiksi asetettaisiin ylikansallisia poliisiyksiköitä tai estettäisiin rahanpesua?

Sen sijaan että pyrittäisiin ennalta määrittelemään institutionaaliset kehykset, minusta näyttää tärkeältä, että tulevaisuudesta huolta kantavat sopisivat ”yhteisömenetelmästä” eli siitä, että käyttäisimme niin sanoakseni ”institutionaalista kolmiota” - neuvostoa, komissiota ja Euroopan parlamenttia. Sen tulisi toimia Eurooppa-neuvoston johdolla ja Euroopan tuomioistuimen valvomana. Kokemus on osoittanut, että kun unionissa poiketaan tästä menetelmästä, Eurooppa ei etene mihinkään.

Nähtäväksi jää, säilyykö yhteisömenetelmä toimivana, kun pöydän ympärillä ovat kahdenkymmenenviiden tai kolmenkymmenen jäsenmaan edustajat. Minulla on hyvät syyt epäillä sitä: viidentoista maan näkemysten esittäminen ministerineuvostossa vie jo ikuisuuden ja osanottajilla on taipumus nousta ja poistua heti puhuttuaan tapaamaan lehdistöä odottamatta keskustelun päättymistä. Voidaan vain kuvitella, kuinka käy kolmenkymmenen maan unionissa!... Tosiasiassa ministerineuvoston koko toiminta on ajateltava uudelleen, jos haluamme kansalaisten voivan seurata päätöksentekoa, joka häipyä nykyään labyrinttiin, jossa se viipyy kuukausia, ellei vuosia. Luonnokset kiertävät valiokunnasta ja komiteasta toiseen ennen kuin ne tulevat parlamentin asianomaisten elinten tutkittaviksi ja lopulta palaavat neuvostoon.

En usko myöskään siihen teoriaan, että poliittinen yhdentyminen seuraisi ikään kuin taianomaisesti taloudellista yhdentymistä. Siksi en ole koskaan uskonut, että talous- ja rahaliitto- jonka puolesta

kovasti ponnistelin – toimisi ponnauslautana poliittiselle unionille, kuten jotkut ovat väittäneet.

Ei, olemme saavuttaneet Euroopassa kehitysvaiheen, jossa emme voi välttää suoraa poliittista lähestymistapaa asioihin. Siksi teen yhä uudelleen saman kysymyksen: ”Mitä me haluamme tehdä yhdessä? Kuinka kauaksi olemme valmiit menemään saavuttaaksemme yhdessä sen, mitä pidämme tärkeänä ja mitä emme voi tai emme voi enää saavuttaa toimien yksinämme?”.

Esitin saman kysymyksen komission puheenjohtajan ominaisuudessa ennen viimeistä laajentumista, koska katsoin - ja aivan aiheellisesti, että tähän kysymykseen oli vastattava ennen kuin silloiset hakijamaat - Itävalta, Ruotsi ja Suomi - liittyivät. Noiden kolmen maan tavoitteet eivät aina käyneet yksiin silloisten kahdentoista jäsenmaan kanssa, erityisesti niiden puolueettomuusasemaa ajatellen. Pelkään, että saarnasin kuuroille korville. Oli kuin kysymys olisi ollut tabu, koska sen esittämisellä saattoi loukata yhtä tai toista tahoja tai heikentää sitä auvoisaa optimismia, joka oli pyrittävä säilyttämään.

Omalta osaltani ajattelen yhä, että on parempi tehdä oikeita kysymyksiä kuin lakaista ne maton alle ja että on riskittömämpää paljastaa mahdolliset erimielisyydet ennen kuin uudet kumppanit toivotetaan tervetulleiksi kuin tehdä se jälkikäteen. Sen vuoksi ei pitäisi olla yllättävää, että olin jatkuvasti kysynyt - sekä julkisesti että yksityisesti - Itä- ja Keski-Euroopan miehiltä ja naisilta, sekä poliittisilta johtajilta että kansalaisyhteiskunnan ja älymystön edustajilta, mitä tavoitteita he uskovat yhteisöön liittyessään saavuttavansa.

Kaukana on minusta se, että yrittäisin suostutella heitä. Olen vakuuttunut siitä, että historiallinen tehtävämme on yhdistää eurooppalaiset yhteen ainoaan poliittiseen kokonaisuuteen, mutta haluaisin meidän sopivan avioliittosopimuksen sisällöstä ennen kuin valitsemme sen yleisen muodon. Toisin sanoen: projekti on määriteltävä riittävän tarkasti ennen kuin ryhdymme päättämään niistä instituutioista, joiden avulla voimme työskennellä yhdessä; vain tällä tavoin toimien voivat instituutiomme auttaa meitä viemään yhteisen projektimme menestykselliseen lopputulokseen.

Tämä koskee myös unionissa jo olevia maita ainakin yhtä paljon kuin niitä maita, jotka koputtavat ovellamme. Olemmeko uskollisia sille eurooppalaiselle sopimukselle, jonka tiivistäisin seuraavasti: kilpailu joka antaa virikkeitä, yhteistyö joka vahvistaa ja solidaarisuus joka yhdistää? Olemmeko valmiit antamaan Euroopan unionille keinot näiden sitoumusten täyttämiseen? Jos niin on, sanon vähääkään epäröimättä, että unionin on ylitettävä ne budjettirajat, joista viisitoista jäsenmaata Saksan johdolla viime keväänä sopi.

Haluaisin nähdä sen, että voisimme tehdä kaikki johtopäätökset siitä Hans-Dietrich Genscherin aikanaan esittämästä periaatteesta, jonka mukaan mitään jäsenmaata ei voida pakottaa etenemään pitemmälle kuin se kykenee tai haluaa, eikä toisaalta mikään maa, joka on itse haluton, saa estää toisia etenemästä.

4. Ei realistista projektia ilman toimivia instituutioita

Jos pääsemme yksimielisyyteen ensimmäisestä esittämästäni kysymyksestä, on vielä tarpeen tehdä selvä ero kolmen sitä täydentävän lähestymistavan välillä.

Ensiksikin, on mahdollista parantaa unionin nykyistä toimintaa muuttamatta perussopimuksia. Institutionaalinen kolmio on taas saatava toimimaan.

Tämän ohella on avattava keskustelu siitä, millainen voisi olla meidän avioliittosopimuksemme

kolmenkymmenen maan unionin luomiseksi.

Ja lopulta: on täytettävä ne poliittiset ja institutionaaliset ehdot, joiden toteutuminen on edellytyksenä sille, että jäsenmaiden etujoukko voisi liikkua eteenpäin kohti poliittista yhdentymistä.

Mutta ennen sitä - olosuhteet kun usein määräävät toimintaamme - meidän on yhdessä asianosaisten maiden kanssa ratkaistava Kaakkois- Euroopan kriisit. Kosovon jälkeen meidän kiireellinen ja tärkeä tehtävämme on löytää tie, joka johtaa vaiheittain kohti sovintoa, vakaita rajoja ja rauhaa. Tarvitsemme selvän suunnitelman pikemminkin kuin lukuisia uusia tai vanhoja organisaatioita, jotka törmäilevät toisiinsa ja ovat toistensa tiellä.

Samankaltaisesta tilanteesta meillä on ennakkotapaus: Robert Schumanin idea vuodelta 1950, kun hän ehdotti eilispäivän vihollisille, että niiden tulisi yhdistää ne tekijät, jotka olivat silloin sodan jätteet: hiili ja teräs.

Samanlainen inspiraatio voi johtaa meidät lähestymistapaan, jonka mukaan rohkaisemme alueen kansoja ja maita työskentelemään yhdessä, kehittämään tavaroiden ja palvelusten kauppaa ja pääomien liikkuvuutta ja omaksumaan se vähimmäissäännöt ja toimielimet, jotka ovat tarpeen tämän kehityksen edistämiseksi.

Taloudellinen ja tekninen apumme voisi olla ehdollista, jolloin voisimme kaikkien alueen valtioiden - Bulgaria ja Romania mukaan lukien - avulla edetä kohti tällaista joustavaa organisaatiomuotoa. Näille maille tulisi lisäksi antaa varmuus siitä, ettei niiden mukanaolo ”Balkanin liitossa” mitenkään viivästyttäisi niiden pääsyä Euroopan unionin jäseneksi. Voimme olla varmoja siitä, että historia arvioi meitä sen mukaan, kykenemmekö luomaan tälle alueelle ensimmäistä kertaa vakaat rajat, vähemmistöjen suojan ja ihmisoikeuksien kunnioituksen, kun nämä maat samaan aikaan panevat liikkeelle tehokkaan toiminnan taloutensa ja yhteiskuntansa uudistamiseksi.

Palatakseni institutionaaliseen kolmioon, haluan ohimennen huomauttaa, että Amsterdamin sopimuksella uusia valtaoikeuksia saaneen Euroopan parlamentin täytyy käyttää niitä järkevästi ja pitää huolta siitä, että kansalaiset saadaan lähemmäksi Euroopan yhteistä seikkailua. Euroopan komissio puolestaan voi palauttaa itselleen aikaisemman roolinsa motivoivana voimana vain siitä tapauksessa, että se käyttää täysin hyväkseen jäsentensä yksituumaisuuden tarjoamat mahdollisuudet ja että se osoittaa hallitusten päämiehille oman hyödyllisyytensä, kun he pyrkivät löytämään Euroopan rakentamista edesauttavia dynaamisia kompromisseja. Jos se toimii näin, se voi ehdottaa edistysaskeleita ja osoittaa aloiteoikeuttaan käyttäen, mikä Euroopan yhteisen edun tulisi olla.

Ministerineuvoston tehtäväksi jää toteuttaa työssään tarvittavat uudistukset. Nyt sitä ylikuormittavat moninaiset tehtävät, mikä puolestaan kasvattaa Eurooppa-neuvoston työtaakkaa, joka ei siten voi johtaa kunnollisesti unionia. Tästä syystä olen ehdottanut, että Eurooppa-asioista vastaavat ministerit kokoontuisivat Brysselissä kahden viikon välein hallituksensa antamin täysin valtuuksin. Yhteistyössä komission kanssa he voisivat selkiinnyttää asialistaa, asettaa asioita tärkeysjärjestykseen, soveltaa subsidiariteettia ja tiedottaa yleisölle, mitä Euroopan unionissa pyritään saamaan aikaan. Läpinäkyvyys ja yksinkertaisuus ovat elintärkeitä tekijöitä, jotta demokratiaa ja kansalaisten osallistumista voitaisiin edistää.

Sitten kun Euroopan rakentaminen on saatu tällä tavoin vauhtiin, on lähestyttävä kysymystä siitä, kuinka laajemman Euroopan projekti olisi määriteltävä: mitä haluamme ja mitä voimme tehdä

yhdessä.

Jos olemme vakuuttuneet siitä, että on hyödyllistä kehittää laaja alue, jolla voidaan harjoittaa kaupankäyntiä ja kulttuurivaihtoa, silloin meillä on realistinen suunnitelma, joka voisi muodostaa kestäväin inhimillisen perustan rauhan ja ihmisten välisen keskinäisen ymmärtämyksen edistämiseksi sekä talouksien sopeuttamiseksi meneillään oleviin suuriin muutoksiin. Euroopan unionin nimi on tähän täysin sopiva, sillä kysymys on kansojen yhdistämisestä kansallisvaltioita kunnioittaen, vapaakaupan ja yhteistyön satoa niittäen sekä toinen toistensa ponnistuksia tukien – yhteisen politiikan etuja hyödyntäen.

Rooman sopimuksella luotuja instituutioita uudistaen tämä suuri voimien kokoaminen voitaisiin toteuttaa.

Tämä mittava ja kunnianhimoinen suunnitelma ei kuitenkaan todennäköisesti tyydytä niitä, jotka pysyvät uskollisina Euroopan perustajien – Monnetin, Schumanin, Adenauerin, de Gasperin, Spaakin ja muiden - ihanteille ja poliittiselle filosofialle.

Uusien perussopimusten tulisi antaa jäsenmaiden etujoukolle mahdollisuus edetä pitemmälle ja nopeammin. Etujoukon tulisi olla aina avoin niille, jotka saattaisivat joskus haluta liittyä siihen. Ajatuksena on jatkaa aikaisemmin avatulla tiellä kohti talous- ja rahaliittoa, sosiaalista ja ympäristöyhteistyötä, Petersbergin tehtävät toteuttavan eurooppalaisen joukon luomista, yhteisiin toimiin ulkopoliitikassa ja turvallisuusvyöhykkeen luomista.

Etujoukolla täytyy olla sekaannusten välttämiseksi omat instituutiot. Tästä syystä Amsterdamin sopimuksessa luotu tiiviimmän yhteistyön järjestelmä ei pysty minun mielestäni tarjoamaan hyviä ratkaisuja.

Nämä institutionaaliset pohdinnat eivät kuitenkaan saa viedä meitä sivuun pääkysymyksestä. Näemme hakijamaiden turhautumisen, kun ne pyrkivät saamaan otteen valtavan laajasta EU:n perussäännöstöstä, jotka niiden tulee meidän vaatimuksestamme sisällyttää omaan lainsäädäntöönsä. Tämä on valtava taakka maille, jotka ovat eläneet aivan erilaisessa äärimmäisen keskittyneiden talouksien järjestelmässä.

Tämä tuo mieleeni vuonna 1990 tehdyn ehdotuksen muodostaa viipymättä ja sen enemmittä puheitta Euroopan maiden konfederaatio. Francois Mitterrand oli hahmotellut tämän projektin, mutta siitä ei tullut mitään - ehkä sen vuoksi, että se oli huonosti muotoiltu ja kehnosti esitetty.

Ajatus oli hurmaavan yksinkertainen: osoittaa uusille demokratioille, että ne kuuluivat laajan Euroopan kansojen perheeseen ja että vaikka ne eivät voineetkaan liittyä yhtenäismarkkinoihin, ne saattoivat tehdä säännöllistä yhteistyötä EU:n jäsenmaiden kanssa niissä tärkeissä asioissa, jotka liittyvät niiden sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen.

Palaamatta taaksepäin siihen, mitä olisi voinut tapahtua, totean, että tällainen poliittinen ele olisi tervetullut myös nyt. Ei olisi tarpeen luoda uusia instituutioita eikä puuttua Euroopan neuvoston tai Ety-järjestön tehtäviin tai oikeuksiin. Kysymys olisi vain siitä, että avaisimme käsivartemme itä- ja keskieuropalaisille veljillemme, jotka ovat alkaneet epäillä meidän poliittista tahtoamme.

Lopetan toistamalla, että Euroopan jälleenyhdistäminen on tärkein historiallinen tehtävämme.

* * *

**Paavo Väyrynen:
EU:n tulee hajautua tai eriytyä
(Kolumni Helsingin Sanomissa 26.1.2000)**

Noin kymmenen vuotta sitten käytiin vilkasta keskustelua siitä, kuinka Euroopan yhteisön syvenemisen ja laajentumisen välinen ristiriita voitaisiin ratkaista.

Tuolloin voitolle pääsi ajatus, jonka mukaan EY ei olisi laajentunut, vaan se olisi jatkanut syventymistään liittovaltioksi, federaatioksi. Muu Eurooppa olisi järjestäytynyt EY-ydintä ympäröiviksi samankeskisiksi kehiksi.

1990-luvun puolivälin Eurooppa-keskustelussa oli jälleen esillä samankeskisten kehien järjestelmä, jossa laajentunut ja edelleen laajeneva EU olisi jakautunut talous- ja rahaliiton (Emu) jäsenistä koostuvaan ”ytimeen” ja ulompaan kehään. Keskustelu johti siihen, että Amsterdamin sopimuksessa omaksuttiin joustavuusperiaate, jonka mukaan jotkut jäsenmaat voivat edetä keskinäisessä yhdentymisessään muita nopeammin.

Suomalaisessa keskustelussa EU:n laajenemisen ja syvenemisen välinen ristiriita on yleensä joko kielletty tai kierretty. Omalta osaltani olen pyrkinyt keskustelua virittämään.

Jo kysymys Suomen jäsenyydestä Euroopan unionissa kytkeytyi laajempaan eurooppalaiseen yhteyteen. Katsoin, että meidän olisi ollut viisaampaa jättäytyä osaksi Euroopan talousaluetta ja Pohjolan yhteisöä, jolloin EY:n alkuperäinen ajatus samankeskisistä kehistä olisi toteutunut.

Jäsenyytemme alkuvuosina keskusteltiin talous- ja rahaliitosta ja Suomen jäsenyydestä siinä. Asetuin sille kannalle, ettei rahaliittoa tulisi toteuttaa, koska se johtaisi unionin kehittymiseen liittovaltioksi. Suomen tuli mielestäni jäädä muiden pohjoismaiden kanssa sen ulkopuolelle.

Vuoden 1997 lopulla kuitenkin varmistui sekä rahaliiton toteutuminen että Suomen mukanaolo siinä. Tuolloin kehitin ajatuksen ”hajautetusta liittovaltiosta”, joka perusolemukseltaan muistuttaisi valtioliittoa, konfederaatiota.

Pääministeri Paavo Lipposelle lähettämässäni avoimessa kirjeessä ehdotin, että Suomen hallitus pyrkisi kehittämään unionia hajautetuksi liittovaltioksi. Sen johtavana toimielimenä, ”liittohallituksena”, toimisi uudistettu ministerineuvosto, ja komissio siirrettäisiin sen alaisuuteen. EU:n lait säädettäisiin neuvostossa.

Seuraavan hallitusten välisen konferenssin (HVK) tuloksena syntyi Amsterdamin sopimus, jossa unionia päätettiin kehittää edelleen ylikansallisen ja keskittyneen liittovaltion suuntaan eli päinvastaisella tavalla kuin olin esittänyt.

Nyt Lipponen näkyy havahtuneen huomaamaan, mitä Amsterdamin sopimus merkitsee. Lehtihaastattelussa (HS 31.12.1999) hän harmittelee sitä, että parlamentti on saanut lisää valtaa ja että komissio nojautuu entistä enemmän sen tukeen. Jäsenmaita edustavan ministerineuvoston asema on vastaavasti heikentynyt.

Tähän federalistit ovat pyrkineet ja tähän he pyrkivät myös seuraavassa HVK:ssa: parlamentti saa lisää valtaa, komissiota kehitetään Euroopan poliittiseksi liittohallitukseksi ja neuvosto surkastuu vähitellen parlamentin toiseksi kamariksi.

Kun koko EU:n hajauttaminen näyttää olevan perin vaikeaa, on pohdittava erilaisia eriytyvän yhdentymisen malleja.

Huhujen mukaan komission puheenjohtajan Romano Prodin asettama ja Belgian entisen pääministerin Jean-Luc Dehaenen johtama työryhmä olisi aikonut ehdottaa Euroopalle ”sipulimallia” eli jonkinlaista samankeskisten kehien järjestelmää. Heidän mietinnössään sipulia ei kuitenkaan ollut, vaan siinä tyydyttiin esittämään joustavuusperiaatteen kehittämistä. Tämäkään ei edennyt HVK:n toimeksiantoon saakka.

Kun työryhmä ei ehdottanut sipulia, päätin kehitellä oman mallini samankeskisten kehien järjestelmäksi.

Lokakuussa 1999 laadin Euroopan parlamentin liberaaliryhmän käyttöön muistion, jossa ehdotin, että unioni jakautuisi institutionaalisesti kahteen samankeskiseen osaan: liittovaltioon ja valtioliittoon. Uloimpana yhdentymisen kehänä olisi Euroopan neuvosto, joka voisi saada uusia tehtäviä.

Marraskuussa ryhmä hyväksyi kannanoton, jonka mukaan HVK:n tulisi pyrkiä luomaan ”asteittain kehittyvä samankeskinen unioni, jossa on liittovaltioidin ja löyhemmin integroitunut ulkokehä”. Uloimmiksi yhteistyön ja yhdentymisen kehiksi esitettiin Euroopan neuvostoa ja turvallisuusasioissa myös Ety-järjestöä.

Liittovaltiotytimeen tulisivat mukaan vain ne maat, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä etenemään ilman varauksia ja poikkeuksia Maastrichtin ja Amsterdamin sopimusten viitoittamalla tiellä. Ydin olisi avoin unionin kaikille jäsenmaille.

Federaation ja konfедераation raja määräytyisi EU:n jäsenmaiden vapaiden valintojen perusteella. On ilmeistä, että osa nykyisistä jäsenmaista jättäytyisi ainakin aluksi federaation ulkopuolelle.

Koko unioni kehittyisi nykyistä selkeämmin valtioliittona, jonka jäsenmaille voitaisiin hyväksyä pitkälle menevä erilaisuus. Kynnys EU-jäsenyyteen voisi olla nykyistä matalampi. Tällöin Baltian ja itäisen Euroopan maiden jäsenyys voisi toteutua varsin nopeasti. Tällöin jäseneksi saattaisivat liittyä myös Islanti ja Norja.

Samansuuntaisia ajatuksia esitti komission entinen puheenjohtaja Jacques Delors viime marraskuussa Aspen-instituutissa. Hän esitti paluuta vuosikymmenen takaiseen Ranskan ajatukseen Euroopan valtioliitosta. Toisaalta hän totesi, että johtavilla ”avantgarde”-mailla tulisi selvyiden vuoksi olla omat instituutiot.

* * *

**Valéry Giscard d’Estaing ja Helmut Schmidt:
Eurooppa juoksee ennen kuin se osaa kävellä
(Artikkeli Le Figarossa 10.4.2000)**

Juuri ennen viime vuosisadan päättymistä 15 hallitusten ja valtioiden päämiestä laati suunnitelmansa Euroopan unionin tulevaisuudelle. Mutta he hyppäsivät liian nopeasti ja liian pitkälle - ja vain toisella jalallaan, kun toinen raahasi hyvin varovaisesti perässä. He päättivät lisätä EU-jäsenyyttä hakeneiden ja jo jäsenyysneuvotteluja käyvien maiden - Puolan, Unkarin, Tshekin

maan, Slovenian, Viron ja Kyproksen joukkoon Slovakian, Latvian, Liettuan, Romanian, Bulgarian ja Maltaan.

Komissio meni niin pitkälle, että se julisti asettavansa vuoden 2000 loppuun mennessä liittymisaikataulun ja siirtymäajat seitsemälle tai kahdeksalle hakijamaalle. Kuitenkaan Euroopan johtajat eivät pystyneet edistymään toimenpiteissä, joilla Euroopan unionin kykyä ottaa vastaan tämä valtava määrä uusia jäseniä saataisiin parannetuksi.

Päätöksentekojärjestelmän uudistamiseen on polttava tarve. Nytkään - vaikka jäseniä on vain viisitoista - toimielimet eivät toimi tyydyttävästi. Ellei niitä muuteta, ne eivät ole toiminta kykyisiä sitten kun jäsenmäärä kasvaa. Ja toisaalta: toimielinten uudistaminen käy yhä vaikeammaksi, kun jäsenmäärä suurenee.

Into ja kiire laajentaa unionia ja samanaikaiset laiminlyönnit päätöksentekojärjestelmän uudistamisessa saattavat johtaa unionin useisiin vakaviin kriiseihin 21. vuosisadan ensimmäisenä vuosi kymmenenä. Se voi johtaa myös siihen, että unioni väljähtyy pelkäksi vapaakauppa-alueeksi, jolla on kylkiäisenään joitakin instituutioita.

Euroopan unionin luonteen ja historiallisesti ainutlaatuisten tavoitteiden tämänkaltainen vääristyminen saattaisi ilahduttaa monia nationalisteja useissa maissa. Mutta ennen muuta se tyydyttäisi Washingtonissa niitä, jotka halusivat kontrolloida Eurooppaa edistääkseen Yhdysvaltain maailmanlaajuisia geopoliittisia tavoitteita - tai toisinaan illuusioita.

Jotkut niistä poliitikoista, jotka pitävät korkealentoisia puheita Euroopan tulevaisuudesta, tuntevat historiaa vain Hitleriin, Staliniin ja kylmään sotaan saakka. He eivät useinkaan ymmärrä riittävästi 1700- ja 1800 -lukujen, eivätkä varsinkaan Balkanin kansojen historiaa.

Viimeiset pari vuosisataa ovat olleet Euroopan historiassa aika kausi, jolloin kansallisvaltiot - omine kansallisine kielineen ja historioineen - ovat kilpailleet ja taistelleet keskenään. Mikään näistä kansakunnista ei ole valmis helposti uhraamaan omia perinteitään eikä luopumaan itsemääräämisoikeudestaan. Siksi tarvitaan monia yksittäisiä askeleita, jotta ihmiset saadaan vähitellen luovuttamaan osan kansallisesta suvereniteetistaan heidän oman tulevan etunsa hyväksi.

Tämä pienten askelten politiikka - alkaen vuoden 1950 Schuman suunnitelmasta - on johtanut uskomattomaan menestykseen nykyisen Euroopan unionin kehittämisessä. Jos nykyiset EU:n johtajat uskovat jäsenmäärän kaksinkertaistamiseen vain lisäämällä ministerineuvostojen ja niitä avustavien byrokraattisten elinten kokoa, he saattavat joutua melko pian vakavaan kriisiin, joka koskettaisi myös heidän omaa kansallista valitsijakuntaansa.

Ranskalaiset keksivät yhdentymisprosessin. Alusta alkaen saksalaiset suostuivat sitoutumaan unioniin. Viimeistään 1970-luvusta lähtien ranskalaiset ovat hyväksyneet sen tosiasian, ettei Saksan integroitumista voida saattaa menestyksellisesti päätökseen, elleivät ranskalaiset sitoudu samalla tavalla. Juuri tämä Saksan ja Ranskan molemminpuolinen syvälinen näkemys on tehnyt mahdolliseksi yhdentymisprosessin etenemisen ja sen tiellä olleiden useiden kriisien ratkaisemisen.

Viimeisin kriisi syntyi Maastrichtin sopimuksen ympärillä, mutta siitä huolimatta saatiin aikaan euro, jota oli edistetty ja valmisteltu sopimusta edeltäneiden kahden vuosikymmenen ajan. Jälleen on todettava: mikä menestys!

Ellei meillä olisi nyt Euroopan keskuspankkijärjestelmää, jotkut entiset kansalliset keskuspankit ja valuutat olisivat saattaneet ajautua kriisiin, jossa ne olisivat joutuneet markkinavoimien ja Kansainvälisen valuuttarahaston määräysten armoille. Euroopan yhtenäismarkkinat olisivat kohdanneet siten uhkaavia jännitteitä. (Euroon liittyen, toteamme, ettemme hyväksy sitä, että Euroopan keskuspankki on hyväuskoisesti laiminlyönyt sen arvosta huolehtimisen ja että poliittiset instituutiot eivät ole sitä mitenkään tukeneet. Niiden eurooppalaisten, jotka ovat arvostelleet Yhdysvaltoja dollarin hyväuskoisesta laiminlyömisestä, tulisi pyrkiä välttämään joutumasta saman kritiikin kohteeksi.)

Halusta ylläpitää merkittävää itsemääräämisoikeutta suhteessa maailmanlaajuisiin voimiin tulee tärkeä strateginen lisäperuste Euroopan integraatiolle. Mikään Euroopan kansallisvaltio ei ole yksinään riittävän painava ja vahva vastustaakseen maailmanlaajuisia voimia, joilla on varmasti juuri alkaneena vuosisatana suuri houkutus ratkoa omia ongelmiaan ottamatta asianmukaisella tavalla huomioon muiden etuja.

Vain toimimalla yhdessä saattaakseen loppuun EU:n rakentamisen täysin toimintakykyiseksi kokonaisuudeksi voivat Euroopan kansat odottaa voivansa säilyttää vaikutusvaltansa maailman asioihin. Kuinka voisimme muutoin saada äänemme kuuluville, kun on kysymys kansainvälisen oikeuden kehittämisestä, aseistuksen rajoittamisesta, reagoimisesta muualla maailmassa syttyviin sotiin, maailmankaupan kehittämisestä, ilmaston lämpenemisen vaikutuksista, väestöräjähdyksen rajoittamisesta - ja kaikkein kiireellisimmästä tehtävästämme - nyt niin kaoottisten rahoitusmarkkinoiden kehittämisestä vakaaksi ja kestäväksi maailmanlaajuisiksi järjestelmäksi.

Tämän vuosisadan kuluessa, viimeistään sen toisella puoliskolla, nykyinen Yhdysvaltain asema ainoana supervaltana vähitellen murtuu. Silloin maailmanvaltoja tulee olemaan enemmän kuin yksi.

Euroopan unioni on vielä kaukana siitä tilanteesta, että se voisi toteuttaa vahvaa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja siten kaukana siitä, että se olisi maailmanvalta. Tarvitaan melkoisia ponnistuksia, jotta Euroopan vanhat kansakunnat saataisiin vakuuttuneiksi siitä, että vanhentuvien yhteiskuntiemme tuleva painoarvo ja mahdollisuutemme puolustaa niiden etuja riippuu tahdostamme viedä yhdentymiskehitystä eteenpäin.

Nähtäväksi jää, liittyykö Yhdistynyt Kuningaskunta joskus täysin Euroopan unioniin. Niin kauan kun englantilaiset istuvat mieluummin aidalla, puoliksi unionin sisällä ja puoliksi sen ulkopuolella, edistys riippuu ensi sijassa Ranskan ja Saksan läheisestä yhteistyöstä ja johtajuudesta. Britit haluavat tulevaisuudessakin kyllä säilyttää globaalin turvallisuusliiton amerikkalaisten kanssa, mutta samaan aikaan he pyrkivät säilyttämään kansallisen itsemääräämisoikeutensa.

Parhaillaan Puolan, Tshekinmaan ja Unkarin - kaikkiaan 60 miljoonan ihmisen - liittymisellä Euroopan unioniin on tärkeä prioriteetti. Mutta vielä tärkeämpää on instituutioiden uudistaminen. (Tämä tarjoaa Euroopan parlamentin jäsenille loistavan mahdollisuuden poliittisten aloitteiden tekemiseen!) Turkin liittyminen unioniin ja tulevan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ulottaminen siten Syyrian, Irakin, Iranin ja Kaukasuksen alueen rajoille ei ole - lievästi sanoen - prioriteetti ollenkaan.

Joissakin tapauksissa olisi taloudellisen liittosuhteen luominen parempi ratkaisu. Ei olisi viisasta altistaa yhtäkkiä joitakin hauraita Euroopan valtioita täydelliseen markkinakilpailuun pitkälle kehittyneiden eurooppalaisten yritysten kanssa - aikaisemman Itä-Saksan teollisuuden kohtalo ei rohkaise toistamaan samaa virhettä. Ei olisi myöskään viisasta houkuttaa miljoonia työntekijöitä muuttamaan läntiseen Eurooppaan, missä heitä houkuttelisi oleskelemaan se, että he voisivat ansaita

10 kertaa enemmän kuin kotimaassaan. Euroopan johtajien tulisi ottaa huomioon sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat ennen kuin laajentumista viedään ennen asianmukaista valmistelua eteenpäin.

EU:n laajentaminen siten, että mukaan tulee 27 maata ja noin 530 miljoonaa ihmistä, poikkeaa oleellisesti alkuperäisestä yhdentymisprosessista, eikä se voi johtaa yhteen ainoaan yhdentymisjärjestelmään. Unionin eriyttämiseksi on ehdotettu useita mahdollisia vaihtoehtoja: erilaisten nopeuksien Eurooppa, samankeskisten kehien Eurooppa, kahden kerroksen Eurooppa.

Nyt kun laajentumisprosessi on pantu liikkeelle, on selvää, että näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa - seuraavien 20 tai 50 vuoden kuluessa - Eurooppa kehittyi kolmea erilaista linjaa noudattaen:

1. Laajentuvan unionin organisoituminen yhteiseksi eurooppalaiseksi ”tilaksi”.

Tämä organisaatio käsittelee talouteen ja vapaakauppaan liittyviä asioita, ja niihin liittyen toteutettaisiin rajattua poliittista yhdentymistä - korkeintaan nykyisen tasoista.

Tärkeintä on uudistaa toimielimiä niiden toimintakyvyn turvaamiseksi, sillä muutoin järjestelmä romahtaa, kuten kävi komissiolle viime vuonna. Huonoin ratkaisu olisi se, että kyvyttömyys uudistuksiin kätkettäisiin huonojen kompromissien pilven taakse!

Tässä ”Euroopan tilassa”, jokainen kansakunta - Saksa ja Ranska mukaan lukien - hyväksyy sen, minkä se ymmärtää olevan omien etujensa mukaista – täydennettynä sopivalla määrällä yhteisvastuun tunnetta.

Kansakunnat pitävät omassa määräysvallassaan ne kysymykset ja asiat, joissa ei tarvita yhteisiä ratkaisuja tai määräyksiä. Läheisyysperiaate täytyy lopultakin ottaa käyttöön.

2. Euroopan yhteisen puolustuksen luominen.

Tämä prosessi on nyt hyvässä vauhdissa - nyt kun Britannia sitä aktiivisesti tukee. Jotta yhteinen puolustus olisi toimiva, sen tulee perustua maihin, joilla on merkittävä sotilaallinen voima ja jotka ovat valmiit julkisesti sitoutumaan nopean ja tehokkaan päätöksenteon edellyttämään mekanismiin.

3. Yhdentymisen alkuperäisten tavoitteiden toteuttaminen.

On myös selvää, ettei yhdentymiseen voida vetää mukaan mitään maata, joka ei halua olla siinä mukana. Ainoa realistinen mahdollisuus on siten se, että yhdentymistä vievät eteenpäin ne maat, joilla on siihen tarvittava poliittinen tahto ja joiden taloudelliset ja yhteiskunnalliset olosuhteet ovat lähes identtiset.

Tällä hetkellä kaikki tällaiset maat kuuluvat euroalueeseen, jonka väkiluku jo ylittää Yhdysvaltain väkimäärän. Olisivatko jotkut näistä maista valmiit astumaan uudelle tielle, joka tähtäisi siihen, että ne yhdistäisivät osan poliittisessa toimivallassaan olevasta päätöksenteosta liittovaltio-ajattelun pohjalta?

Tällaisen lähestymistavan aikaansaaminen edellyttäisi tietysti sitä, että perustajajäsenet - Ranska, Saksa, Italia ja Benelux-maat - sekä jotkut muut ajatusta kannattavat ja päättäväiset maat ottaisivat aloitteen käsiinsä.

Jotta tämä prosessi olisi tehokas, tarvitaan uusia instituutioita: neuvosto, parlamentaarinen rakenne, jolla voisi olla operationaaliset yhteydet kansallisiin parlamentteihin, mutta todennäköisesti ei komissiota. Itse asiassa nämä olisivat instituutioita, jotka toimisivat olemassa oleviin EU:n toimielinten sisällä.

Ainoa rajoitus, jonka tähän uuteen ryhmään - kutsukaamme sitä alustavasti vaikka euroeurooppalaisiksi - kuulumattomat maat voisivat asettaa sille olisi, että sen olisi kunnioitettava kaikkia laajan Euroopan unionin puitteissa tehtyjä sitoumuksia, eivätkä uudet instituutiot saisi asettua ristiriitaan olemassa olevien eurooppalaisten instituutioiden toimivallan kanssa.

Ottaen huomioon analogioihin liittyvät rajoitukset toteamme, että tämä uusi ryhmittymä muodostaa laajassa maanosassamme Euroopassa erillisen poliittisen kokonaisuuden aivan samalla tavalla kuin Amerikan Yhdysvallat muodostaa erillisen poliittisen kokonaisuuden omassa maanosassaan Pohjois-Amerikassa.

Poliittiset johtajamme erehtyvät, jos he uskovat, että nopealla laajentumisella voitaisiin tapetoida näkymättömiin ne ongelmat, jotka jäivät ratkaisematta Maastrichtissa ja Amsterdamissa. He ovat erehtyneet myös siinä tapauksessa, että he jättävät nämä jäljelle jääneet asiat hallitusten väliselle konferenssille asettamatta diplomaateilleen yhdessä selkeitä poliittisia suunta viivoja.

Eurooppa tarvitsee johtajuutta niiltä vastuunkantajilta, joilla on tukenaan äänestäjiensä tuki ja luottamus, halu ilmaista selkeästi tavoitteensa ja päättäväisyyttä ryhtyä jälleen muovaamaan historiaa.

* * *

**Paavo Väyrynen:
Vahvaa tukea ”sipuli”-mallille
(Kolumni Ilkassa, Lapin Kansassa ja Karjalaisessa 16.4.2000)**

Viime tiistain International Herald Tribune julkaisi Ranskan entisen presidentin Valéry Giscard d'Estaingin ja Saksan entisen liittokanslerin Helmut Schmidin yhteisartikkelin, jossa he ottavat kantaa laajentuvan Euroopan unionin sisäiseen kehitykseen. Nämä kaksi miestä muodostivat kaksi vuosikymmentä sitten samankaltaisen voimakaksikon kuin François Mitterrand ja Helmut Kohl heidän jälkeensä.

Giscardin ja Schmidin arvion mukaan voimakkaasti laajentuva Euroopan unioni kehittyä tulevaisuudessa kolmella tavalla:

Uloimpana kehänä olisi laajentuva unioni, ”organization of the European space”, jonka puitteissa hoidettaisiin taloudellisia ja vapaakauppaan liittyviä kysymyksiä. Ensisijaista tällä kehällä olisi käytännön toimivuus. Jäsenvaltiot pitäisivät omissa käsissään ne asiat, joissa ei vaadita yhteisiä ratkaisuja eikä sääntelyä. Läheisyysperiaatetta ryhdyttäisiin vihdoinkin toteuttamaan.

Euroopan puolustusyhteisön (organization of European common defence) muodostaisivat ne maat, joilla on merkittävä sotilaallinen suorituskyky ja jotka sitoutuvat hyväksymään mekanismin, jolla voidaan saada aikaan nopeita ja tehokkaita päätöksiä.

Kolmas suuntaus perustuisi yhdentymisen alkuperäisille kunnianhimoisille tavoitteille. Laajentuvan unionin puitteissa siihen ei voida päästä, vaan mukana tulisi olla vain niiden maiden, joiden taloudelliset ja yhteiskunnalliset olot ovat lähes identtiset. Kirjoittajat kysyvät, voisivatko perustajavaltiot - Ranska, Saksa, Italia ja Benelux-maat - ja muutamat muut halukkaat ja päättäväiset maat ottaa aloitteen käsiinsä.

Nämä maat muodostaisivat keskinäistä yhteistyötään varten omat toimielimet nykyisten instituutioiden puitteisiin. Tämä uusi ryhmittymä muodostaisi Eurooppaan samankaltaisen poliittisen yksikön kuin Yhdysvallat on Amerikan mantereella.

Giscard d'Estaing ja Schmidt esittävät siis Euroopalle ”sipulia”, samankeskisten kehien järjestelmää. Heidän ajatuksensa ovat hyvin lähellä sitä, mitä komission entinen puheenjohtaja Jacques Delors ja allekirjoittanut ovat viime vuoden lopulla esittäneet.

Nämä kaikki ovat olleet visioita, jotka eivät voi toteutua kovin nopeasti. Tähän suuntaan on kuitenkin edettävä: paneurooppalaisiin mittoihin laajentuvan unionin on pakko eriytyä.

Euroopan parlamentin tasolla erilaistuminen on saanut kannatusta. Liberaaliryhmä on hyväksynyt tavoitteekseen asteittain kehittyvän samankeskisen unionin, jossa on liittovaltioidin ja vähemmän yhdentynyt ulkokehä.

Tällä viikolla hyväksytyssä HVK-mietinnössä parlamentti ehdottaa Amsterdamin sopimuksessa luodun joustavuusjärjestelmän kehittämistä siten, että tiiviimmän yhteistyön (closer cooperation) käynnistämistä helpotetaan.

Liberaaliryhmä ehdotti, että joustavuusjärjestelmää sovellettaisiin myös väljemmän yhteistyön (looser cooperation) muodossa, jota tarjottaisiin niille maille, jotka eivät halua tai eivät voi hyväksyä EU:n koko perussäännöstöä. Tämä madaltaisi jäsenyyden kynnystä. Tämä ehdotus ei saanut kovin laajaa kannatusta, kun enemmistönä olevat federalistit halusivat kehittää koko nykyistä unionia yhtenäiseksi ja ylikansalliseksi liittovaltioksi.

Joustavuus ja eriytyminen ovat välttämättömiä, jotta EU voisi päätetyllä tavalla laajentua. Siksi ”sipuli”-malli väistämättä tavalla tai toisella toteutuu. Suomelle tämä on hyvä malli, sillä sen avulla voimme ehkä vielä välttyä joutumasta osaksi ylikansallista liittovaltiota.

* * *

Joschka Fischer:

**Valtioliitosta liittovaltioon - ajatuksia Euroopan yhdentymisen päämäärästä
(Puhe Humboldt-yliopistolla Berliinissä 12.5.2000)**

Lähes päivälleen 50 vuotta sitten esitti Robert Schuman näkemyksensä ”Euroopan liittovaltiosta”, joka turvaisi rauhan. Näin sai alkunsa kokonaan uusi aikakausi Euroopan historiassa. Euroopan yhdentymisen oli ratkaisu maanosan vuosisataiseen valtatasapainotteluun, joka oli johtanut yhä uudelleen valta-asemaa koskeviin sotiin, joiden huipentumaa vuosien 1914 ja 1945 välillä käydyt maailmansodat edustavat. Vuoden 1945 jälkeisen Eurooppa-ajattelun ydin on tästä johtuen ollut ja on yhä irtisanoutuminen ”voimatasapainon” periaatteesta, yksittäisten valtioiden välisestä hegemoniakamppailusta, joka sellaisenaan oli vallinnut aina vuoden 1648 Westfalenin rauhansopimuksesta saakka. Tästä pyrittiin pääsemään eroon valtioiden elintärkeiden etujen tiiviillä

yhteen sitomisella ja luovuttamalla kansallisvaltiollisia itsemääräämisoikeuksia ylikansallisten eurooppalaisten instituutioiden käyttöön.

Viisikymmentä vuotta myöhemmin Eurooppa ja Euroopan yhdentymisprosessi ovat kaikille siihen lukeutuville valtioille ja kansoille kenties merkittävin poliittinen hanke, sillä niiden menestyminen tai epäonnistuminen on meidän kaikkien, ennen kaikkea nuoren sukupolven tulevaisuuden kannalta kohtalokkaan ratkaisevaa. Ja samaan aikaan juuri tämä yhdentymisprosessi kuitenkin näyttäytyy monien ihmisten mielissä kyseenalaisena: byrokraattisena, sieluttoman ja kasvottoman Brysselin eurokratian hahmona, järjestelynä, joka parhaimmillaankin koetaan pitkästyttäväksi, mutta pahimmillaan jopa vaaralliseksi.

Siksi tahdonkin kiittää tästä mahdollisuudesta esittää näin julkisesti joitakin perusteellisempia ja käsitteellisempiä pohdintoja tulevaisuuden Euroopan muodosta. Toivon, että sallitte minun tämän puheen ajaksi kuvitteellisesti jättää harteiltani julkista pohdintaa rajoittavan Saksan liittohallituksen jäsenen ja ulkoministerin tehtävän - vaikka tiedämmekin, ettei se tosiasiallisesti mahdollista olekaan. Enkuitenkaan puhu teille lähikuukausien Eurooppa-politiikan operatiivisista haasteista - en meneillään olevasta hallitusten välisestä konferenssista, itälaajentumisesta tai muistakaan tämän päivän tai lähimmän tulevaisuuden aikana ratkaistavista tärkeistä asioista - vaan Euroopan yhdentymisen strategisista ulottuvuuksista käynnissä olevaa hallitusten välistä konferenssia ja lähintä vuosikymmentä pidemmällä aikavälillä.

Korostan siis, että kyseessä ei ole Saksan liittohallituksen kanta, vaan puheenvuoro jo kauan käynnissä olleeseen keskusteluun Euroopan yhdentymisen ”lopullisesta päämäärästä”. Esitän mielipiteeni vakaumuksellisena eurooppalaisena ja saksalaisena parlamentaarikkona. Sitä paitsi olen iloinen siitä, että viimeisessä puheenjohtajamaa Portugalin aloitteesta Azoreilla järjestetyssä epävirallisessa EU:n ulkoministeritapaamisessa käytiin tästä Euroopan yhdentymisen lopullisen päämäärän aihepiiristä perusteellinen ja rakentava keskustelu, jolla varmasti ajan myötä on omat seurauksensa.

Nyt kun kymmenen vuotta on kulunut kylmän sodan päättymisestä ja olemme globalisaation aikakauden kynnyksellä, voi kouriintuntuvasti todeta, että Euroopan ongelmat ja haasteet ovat kietoutuneet solmuun, jonka avaaminen vallitsevien järjestelyjen puitteissa on hyvin vaikeaa: yhtenäisvaluuttaan siirtyminen, alkava itälaajentuminen, edellisen EU-komission kriisi, Euroopan parlamentin ja eurovaalien heikko hyväksyntä, Balkanin sodat ja yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan luominen... Tämä luettelo ei kerro siitä mitä olemme saavuttaneet, vaan pikemminkin siitä, mitä haasteita meillä on edessämme.

Quo Vadis Europa? - kysymys, jonka maanosamme historia esittää meille yhä uudelleen. Useistakin syistä saattaa omaa ja jälkeläistensä parasta ajattelevan eurooppalaisen vastaus olla ainoastaan: eteenpäin, kohti Euroopan yhdentymisen loppuunsaattamista. Sillä perääntyminen tai pysähtyminen tyytyen jo saavutettuun ovat asioita, joista kaikki EU:hun nyt kuuluvat jäsenmaat, samoin kuin kaikki jäseneksi haluavat valtiot - ja tietysti Euroopan kansat - joutuisivat maksamaan kalliisti. Erityisesti tämä pätee Saksaan ja saksalaisiin.

Edessämme oleva tehtävä ei ole ensinkään helppo. Se tulee vaatimaan kaiken voimamme. Lähimmän vuosikymmenen aikana EU tulee laajentumaan Itä- ja Kaakkois-Eurooppaan. Tämä tulee lopulta tosiasiasa johtamaan unionin jäsenmäärän kaksinkertaistumiseen. Jotta kykenisimme tämän historiallisen haasteenunionin toimintakykyä vaarantamatta toteuttamaan, on meidän ryhdyttävä muuraamaan paikalleen Euroopan yhdentymisen viimeistä rakennuskiveä: poliittista yhdentymistä.

Näiden kahden haasteen kohtaamisen yhtäaikaisuuden välttämättömyys on kerta kaikkiaan suurin haaste, joka unionille on sen perustamisen jälkeen tullut vastattavaksi. Mikään sukupolvi ei voi itse valita haasteita, jotka historia sille asettaa - emme mekään. Kylmän sodan ja Euroopan pakotetun kahtiajaon historiallinen päättymisen asettaa tämän tehtävän unionille ja meille kaikille. Siksi me tarvitsemme samanlaista näkemyksen voimaa ja kykyä käytännön ratkaisujen läpivientiin, kuin mitä Jean Monnet ja Robert Schuman toisen maailmansodan päättymisen jälkeen osoittivat. Kuten tuolloin Euroopan viimeisen suursodan jälkeenkin - joka, kuten tavallista, oli Saksan ja Ranskan välinen sota - rakentuu nyt Euroopan yhdentymisen viimeinen vaihe, sen itälaajeneminen ja poliittisen yhdentymisen loppuunsaattaminen Ranskan ja Saksan varaan.

Kaksi 1900-luvun puolivälin ratkaisua muuttivat Euroopan kohtaloa perusteellisella tavalla parempaan suuntaan: ensinnäkin USA:n päätös olla läsnä Euroopassa; ja toiseksi Ranskan ja Saksan yhdentymisperiaate, joka alkoi taloudellisten etujen yhdistymisestä.

Euroopan yhdentymisen ja sen toimeenpanon myötä ei pelkästään syntynyt uutta Euroopan (tai tarkemmin uutta Länsi-Euroopan) järjestystä, vaan itse asiassa Eurooppa käänsi 1900-luvun alkupuoliskon historian ylösalaisin. Verratkaapa vain 1900-luvun alun historiaa siihen, mitä vuosisadan jälkipuoliskolla tapahtui, niin ymmärrätte tarkoitukseni. Tässä varsinkin Saksan historia on hyvin opettavainen, koska siitä huomaamme miten paljon me saksalaiset olemme velkaa Euroopan yhdentymiselle ja sen käytännön toimeenpanolle.

Tämä vallankumouksellinen eurooppalaisen valtiojärjestelmän periaate nousi esiin Ranskan valtion ja sen merkittävien valtiomiesten, Robert Schumanin ja Jean Monnetin toimesta. Tämän periaatteen toteutuminen asteittaisesti, alkaen hiili- ja teräsyhteisöstä ja edeten yhteismarkkinoihin sekä yhtenäisvaluuttaan, on ollut kaiken aikaa ja joka askelmalla sidottu olennaisesti Saksan ja Ranskan yhteisiin etuihin. Tämä liitto ei kuitenkaan ole missään nimessä ollut koskaan poissulkeva liitto, vaan aina avoin myös muille Euroopan valtioille. Niin sen tulee olla yhä edelleen aina yhdentymisen loppuunsaattamiseen saakka.

Euroopan yhdentymisen on ainakin näyttänyt onnistuneelta. Kokonaisuutena siinä on kuitenkin ollut ratkaiseva puute: yhdentymisen ei koskenut koko Eurooppaa, vaan ainoastaan sen vapaata länsiosaa. Euroopan jakolinja kulki viisikymmentä vuotta Saksan ja Berliinin halki. Muurin ja piikkilangan takana odotti omaa mahdollisuuttaan yhdentymiseen erottamaton osa Eurooppaa, jota ilman maanosan yhdentymisen ei voinut tulla täydelliseksi. Tämä tuli mahdolliseksi Saksan ja Euroopan kahtiajaon päättyessä 1989-90.

Robert Schuman oli nähnyt tämän jo vuonna 1963 mitä selvimmin: ”Emme voi rakentaa yhdistynyttä Eurooppaa vain vapaiden kansakuntien edun mukaan, vaan meidän tulee ottaa huomioon myös itäisen Euroopan kansojen mahdollisuus osallistua yhdentymiseen, jos he vapautuessaan pakkovallasta, jonka alaisina elävät, haluavat kerran liittyä meihin ja hakea moraalista tukeamme. Meidän tulee tarjota heille esimerkki yhdistyneestä veljeyden Euroopasta. Jokainen askel valitsemallamme tiellä merkitsee myös heille uuden mahdollisuuden avautumista. He tarvitsevat apuamme muutoksessa jonka he joutuvat kohtaamaan, ja meidän velvollisuutemme on valmistautua tähän tilanteeseen.”

Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen Euroopan unionin täytyi avautua itään. Muuten koko Euroopan yhdentymisen idea olisi aliarvioitu ja tuhottu. Miksi? Pelkästään silmäys entisen Jugoslavian tilanteeseen osoittaa meille muunlaisen mahdollisuuden seuraukset, olkoonkin, etteivät ne kaikkialla olisikaan johtaneet samanlaisiin äärimmäisyyksiin. Länsi-Eurooppaan rajoittuessaan

olisi unioni joutunut toimimaan jatkuvan kahtiajaon olosuhteissa: Länsi-Euroopan periaatteena olisi ollut yhdentymisen kun taas Itä-Euroopassa olisi vallinnut vanha voimatasapainon periaate, joka olisi rajoittunut kansallisiin intresseihin ja niiden eturistiriitojen jatkuvan kärjistymisen vaaraan. Vailla laajaa yhteistä järjestymisperiaatetta Eurooppa olisi jakautunut ja alati epävarmuuden tilassa. Ajan myötä Itä-Euroopan vanhanmalliset jännitteet olisivat alkaneet vaikuttaa myös Euroopan unioniin. Ja juuri Saksa olisi ollut tässä asetelmassa suuri häviöjä. Vuoden 1989 jälkeinen geopoliittinen tilanne sulki pois kaikki muut vaihtoehdot - Euroopan unionin laajentuminen itään tuli välttämättömäksi, ja globalisoitumisen myötä tämä totuus on käynyt yhä selkeämmäksi.

Omana vastauksenaan tähän historian täyskäännökseen on Euroopan unioni aloittanut syvälleikävän uudistusprosessin:

- Maastrichtissa kolmesta modernin kansallisvaltion keskeisestä suvereniteetista - valuutasta ja sekä sisäisestä että ulkoisesta turvallisuudesta - luovutettiin ensimmäinen kokonaan Euroopan unionin vastuulle. Euron syntyminen ei merkinnyt ainoastaan taloudellisen integraation huipentumaa, vaan oli mitä perustavin poliittinen toimenpide, koska valuutta ei ole vain taloudellinen suure, vaan se symbolisoi myös sen suvereenin valtion valtaa, joka on tuon valuutan takuuna. Talouden ja rahan yhdentymisen ja tämän yhdentymisen poliittisen ja demokraattisen tuen puutteen välille on syntynyt jännite, joka saattaa johtaa sisäiseen kriisiin, elleemme kykene voittamaan rakentavalla tavalla poliittisen integraation vajavaisuuksia ja täydellistämään yhdentymisen prosessia.

- Tampereen Eurooppa-neuvoston kokous merkitsi astumista uuden, pitkälle ulottuvan yhdentymisen suuntaan, yhteisen oikeusalueen ja yhteisen sisäisen turvallisuuden rakentamiseen. Sen myötä ”kansalaisten Eurooppa” on käden ulottuvilla. Tässä hankkeessa avautuu uusi merkitysulottuvuus: yhteinen lainsäädäntö voi toimia myös tärkeänä yhdentymisen voimana.

- Euroopan valtiot ovat Kosovon sodan suorana seurauksena ryhtyneet rivakampiin toimenpiteisiin vahvistaakseen yhteistä ulkopoliittista toimintakykyään sopien Helsingissä ja Kölnissä uudesta päämäärästä: yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämistä. Unioni on siis ottanut Euron jälkeen jo seuraavan askeleen. Sillä miten oikeastaan voitaisiin pidemmällä tähtäimellä perustella kestävästi, etteivät valtiot, joiden talouspoliittisen olemassaolon ehdot rahaliitto sitoo peruuttamattomasti toisiinsa, yhdistyisi myös ulkoisia uhkia vastaan ja huolehtisi yhteisesti turvallisuudestaan?

- Samoin Helsingissä saatiin aikaan konkreettinen suunnitelma unionin laajentumisesta. Tämän päätöksen jälkeen alkavat unionin tulevat ulkorajat jo hahmottua. On jo nähtävissä, että unionissa on jäsenmaita laajentumisprosessin lopussa 27, 30 tai jopa vielä enemmän - lähes yhtä paljon kuin Ety-järjestössä sen perustamisaikaan.

Näin ollen me eurooppalaiset olemme valtaisan tehtävän edessä - meidän on samanaikaisesti läpivietävä kaksi suurhanketta:

1. Laajentuminen niin pian kuin suinkin mahdollista. Tämä tuo eteen vaikeita sopeutumispulmia niin hakijamaille kuin unionillekin. Samalla se herättää pelkoa ja ahdistuneisuutta kansalaistemme mielissä: joutuvatko heidän työpaikkansa uhatuksi? Tuleeko Euroopasta laajentumisen myötä kansalaisten kannalta yhä läpinäkymättömämpi ja yhä hankalammin ymmärrettävä? Niin vakavasti kuin meidän pitääkin näitä kysymyksiä pohtia, emme saa kuitenkaan kääntää katsettamme pois itälaajenemisen historiallisesta merkityksestä. Sillä nyt on käsillä ainutlaatuinen mahdollisuus yhdistää sodista vuosisatojen ajan kärsinyt maanosa rauhaan, turvallisuuteen, demokratiaan ja hyvinvointiin.

Laajentumiseen liittyy Saksan kannalta erityisen tärkeä kansallinen etu. Laajentumisen ja samanaikaisen unionin syventämisen kautta syntyisi ratkaisu niihin riskeihin ja houkutuksiin, jotka liittyvät Saksan asemaan ja ulottuvuuksiin. Lisäksi laajentuminen - kun ajatellaan myös unionin laajentumista etelään - on paneurooppalainen kasvuohjelma. Juuri Saksan taloudelle tulee koitumaan siitä suuri hyöty niin yritysten menestyksenä kuin työllisyydenkin osalta. Siksi Saksan tulee toimia nopean itälaajentumisen asianajajana. Yhtä lailla on kuitenkin huolehdittava siitä, että laajentumisessa noudatetaan huolellisesti Helsingin päätösten mukaisia mittapuita.

2. Euroopan toimintakyky. EU:n toimielimet luotiin kuudelle perustajajäsenelle. Niiden toiminta on vaivalloista jo nyt viidentoista jäsenmaan unionissa. Niin tärkeää kuin hallitusten välisessä konferenssissa onkin uudistaa päätöksentekoa lisäämällä enemmistöpäätöksien alaa, se ei tule riittämään pidemmän päälle ja laajentumista ajatellen. On vaarana, että unionin vanhat instituutiot ja toimintatavat eivät suoriudu 27-30 jäsenmaan paineesta, mikä saattaa johtaa vakaviin kriiseihin. Mutta tämä vaara ei suinkaan asetu perusteeksi nopeaa laajentumista vastaan, vaan päinvastoin puhuu riittävän ja olennaisen toimielinuudistuksen puolesta, jotta voisimme säilyttää toimintakykymme myös laajentumisen yhteydessä. Peruuttamattoman laajentumisen seurauksena tulee siis olemaan joko eroosio tai yhdentyminen.

Näiden kahden tehtävän täyttäminen on keskeistä meneillään olevassa hallitusten välisessä konferenssissa. EU on asettanut tavoitteekseen olla valmiina uusien jäsenten mukaantuloon 1.1.2003 alkaen. Agenda 2000-päätöksen mukaisesti on nyt tarkoituksena luoda institutionaaliset puitteet seuraavalle laajentumiskierrokselle. Kolmen ydinkysymyksen ratkaiseminen - komission kokonpano, äänten painotus neuvostossa ja enemmistöpäätösten alan laajentaminen - on välttämätöntä laajentumisen sujuvalle toteutumiselle. Käytännössä näiden kysymysten ratkaiseminen on ensisijaista.

Vaikka hallitusten välinen konferenssi onkin ratkaiseva askel EU:n tulevaisuudelle, on meidän otettava Euroopan nykyinen tilanne huomioon ja ryhdyttävä jo ajattelemaan laajentumisen jälkeistä aikaa - sitä kuinka tuleva, ”laaja” unioni voi toimia niin kuin sen pitäisi ja millainen rakenne sille tulee luoda. Esitän nyt oman näkemykseni tästä.

* * *

Sallikaa minun jälleen astua ulos ulkoministerin roolista voidakseni esittää muutaman mielipiteen ”Euroopan yhdentymisen lopullisesta päämäärästä” ja siitä, kuinka sitä lähestymme ja lopulta sen saavutamme. Kehotan kaikkia euroskeptikkoja kanaalin molemmin puolin pidättymään ”suurista otsikoista” kahdesta syystä: ensiksikin siksi, että tämä on henkilökohtainen tulevaisuuden näkemykseni. Toiseksi muistutan, että puhumme nyt pitkällä tähtäimellä, kauas nyt käynnissä olevan hallitusten välistä konferenssia pidemmälle. Kenenkään ei siis tule sen vuoksi näistä ajatuksista huolestua.

Laajentuminen tulee välttämättä aiheuttamaan perustavanlaatuisen uudistuksen Euroopan toimielimissä. Millaiseksi kuvittelemme kolmenkymmenen pääministerin tai valtionpäämiehen Eurooppa-neuvoston? Kuinka kauan neuvoston istunnot tulevat kestämaan? Päiviäkö vai jopa viikkoja? Miten kuvitellaan nykyisenkaltaisen toimielinjärjestelmän voivan ottaa kolmenkymmenen jäsenmaan tarpeet huomioon, tekevän päätöksiä ja vieläpä toimivankin? Miten estetään unionin muuttuminen läpinäkymättömäksi, kompromissien muuttuminen yhä omituisemmiksi ja käsittämättömämmiksi, ja miten estetään kansalaisten luottamuksen unionia kohtaan laskevan nollan alapuolelle?

Kysymyksiä toisensa jälkeen - joihin kaikkiin on yksi selkeä vastaus: siirtyminen valtioliitosta täydelleen parlamentaariseen Euroopan liittovaltioon, mitä Robert Schuman jo 50 vuotta sitten vaati. Tämä merkitsee sellaisten todellisten Euroopan parlamentin ja Euroopan hallituksen muodostamista, jotka käyttävät lainsäädäntö- ja toimeenpanovaltaa unionissa. Tämän liittovaltion muodostaminen edellyttää unionille perustuslakia.

Olen syvästi tietoinen siitä, millaisia sisältö- ja menettelytapaongelmia meidän on ratkaistava tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Mielestäni on kuitenkin selvää, että Eurooppa voi säilyttää sille kuuluvan aseman talouden ja politiikan globaalissa kilpailuympäristössä vain etenemällä rohkeasti. 1800- ja 1900-luvun huolenaiheet ja toimintamallit eivät tarjoa ratkaisuja 2000-luvun ongelmiin.

Esittämäni mallia vastaan tullaan tietenkin sanomaan, ettei se ole toteuttamiskelpoinen: Eurooppa ei ole uusi maanosa, vaan täynnään erilaisia kansoja, kulttuureja, kieliä ja historioita. Kansallisvaltiot ovat realiteetteja, joita ei noin vain voi pyyhkiä pois, ja mitä enemmän globalisaatio ja eurooppalaistuminen etenevät synnyttäen mahtirakenteita ja kasvottomia toimijoita, sitä enemmän ihmiset etsivät turvallisuutta ja elämänlaatua kansallisvaltion puitteissa.

Voin yhtyä näihin vastalauseisiin, sillä ne ovat aivan todellisia. Juuri sen vuoksi olisikin vahingollinen virhe ryhtyä poliittisen yhdentymisen ”loppuunsaattamiseen” asettamalla se vastakkain olemassa olevien kansallisten instituutioiden ja traditioiden kanssa sen asemesta, että ne pyrittäisiin säilyttämään mukana yhdentymisen edetessäkin. Euroopan kulttuurisessa ja historiallisessa ympäristössä tällainen yritys on tuomittu epäonnistumaan. Yhdentymisen loppuunsaattaminen voi onnistua vain ottamalla kansallisvaltiot mukaan sellaiseen liittovaltioon, jossa niiden kansallisten toimielinten asemaa ei heikennetä. Sellainen käsitys Euroopan liittovaltiosta, jossa liittovaltio häivyttää vanhojen kansallisvaltioiden suverenisuuden ja tulee niiden sijaan uudeksi suvereniteetiksi, osoittautuu keinoiteeksi rakennelmaksi, eikä sovi eurooppalaisiin realiteetteihin. Euroopan yhdentymisen loppuunsaattamisen voidaan ajatella onnistuvan vain siten, että se tapahtuu Euroopan ja kansallisvaltioiden väliseen suvereniteetin jakamisen periaatteeseen perustuen. Juuri tämä on se asia, jota on yritetty esittää ”subsidiariteetin” käsitteellä, josta nykyään kaikki puhuvat, mutta jota tuskin kukaan ymmärtää.

Mitä ”suvereniteetin jaolla” oikein tarkoitetaan. Kuten äsken totesin, Eurooppa ei ole syntymässä mihinkään poliittiseen tyhjiöön. Poliittisiin realiteetteihin Euroopassa kuuluvat erilaiset kansalliset poliittiset kulttuurit ja niiden demokraattiset julkisuudet sekä vielä yhtenä erona vallitsevat kielelliset rajat. Euroopan parlamentin tulee siis aina edustaa kahta asiaa: kansallisvaltioiden Eurooppaa ja kansalaisten Eurooppaa. Tämä onnistuu vain siten, että Euroopan parlamentti todella yhdistää kansalliset poliittiset eliitit ja toisaalta kansalliset poliittiset julkisuudet.

Mielestäni viimeksi mainittu onnistuisi, jos Euroopan parlamentissa olisi kaksi kamaria. Toisen muodostaisivat vaaleilla valitut jäsenet, jotka olisivat myös kansallisten parlamenttien jäseniä. Näin ollen kansallisten parlamenttien ja Euroopan parlamentin vastakohtaisuutta ei olisi. Toisen kamarin muodostaisi joko senaatti, jonka jäsenet valittaisiin jäsenmaissa vaaleilla, tai sitten Saksan liittoneuvostoa vastaava ”ylähuone”. USA:n senaattiin valitsee jokainen jäsenvaltio kaksi senaattoria, kun taas Saksan liittoneuvostossa jäsenvaltioilla on erilaiset äänimäärät.

Samoin myös Euroopan toimeenpanovallan, Euroopan hallituksen muodostamiseksi on kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäinen vaihtoehto on kehittää se Eurooppa-neuvostosta, jolloin Euroopan hallitus muodostuisi jäsenvaltioiden hallitusten edustajista. Toinen vaihto on ottaa lähtökohdaksi nykyinen komissiomalli, johon lisättäisiin suoralla vaalilla valitun puheenjohtajan laaja-alainen

toimeenpanovalta. Tietysti voidaan ajatella myös näiden erilaisia välimuotoja.

Nyt tietenkin joku esittää sen vastalauseen, että Eurooppa on jo nykyisellään liian läpinäkymätön ja monimutkainen kansalaisten kannalta - ja nytkö siitä sitten pitäisi tehdä vielä monimutkaisempi! Mutta tarkoitan sanomallani juuri päinvastaista. Suvereniteetin jako Euroopan liittovaltion ja kansallisvaltioiden välillä edellyttää perustuslaista solmittavaa sopimusta, jossa määritellään, mitkä asiat hoidetaan eurooppalaisella ja mitkä kansallisella tasolla. Valtaosa tämän hetken EU-säädöksistä on seurausta ns. Monnet-metodin vähittäisestä yleistymisestä ja kompromisseista valtioliitto EU:ssa. Tarvitaan selkeä toimivallanjako liittovaltion ja kansallisvaltioiden välillä perustuslakisopimuksessa. Välttämättömät suvereenisuuden osat ja vain sellaiset asiat, joiden hoitaminen eurooppalaisella tasolla on ehdottoman välttämätöntä, kuuluisivat liittovaltiolle. Muut asiat säilyisivät kansallisvaltioiden omassa määräysvallassa. Tällainen Euroopan liittovaltio olisi myös toimintakykyinen. Se olisi suvereeni, mutta itsetietoisten kansallisvaltioiden jäsenyyden varaan rakentuva. Lisäksi tämä liittovaltio olisi läpinäkyvä ja kansalaisten ymmärrettävissä, koska se poistaisi vallitsevan demokratiavajeen.

Tämä ei merkitsisi kansallisvaltioiden katoamista. Sillä myös lopullisessa liittovaltiossa kansallisvaltio ja sen omat kulttuuriset ja demokraattiset perinteet olisivat erottamaton osa kansalaisista alkunsa saavaa kansalais- ja valtiunionin legitimaatioprosessia. Tämän sanon erityisesti ystävillemme Iso-Britanniassa, koska tiedän ”liittovaltion” käsitteen siellä herättävän monissa ihmisissä ärtymystä. En kuitenkaan osaa löytää mitään toistakaan ajatustani vastaavaa käsitettä, eikä tarkoitukseni ole sen käytöllä ketään ärsyttää.

Euroopan yhdentymisen viimeisessäkin vaiheessa me olisimme edelleen brittejä ja saksalaisia, ranskalaisia ja puolalaisia. Kansallisvaltioiden olemassaolo jatkuisi ja niillä olisi eurooppalaisella tasolla oleellisesti vahvempi rooli kuin vaikkapa Saksan liittotasavallan osavaltioilla Saksassa on. Tällaisessa liittovaltiossa subsidiariteettiperiaate saisi perustuslaillisen takuun.

Nämä kolme uudistusta: demokratiaongelman ratkaiseminen ja perustavanlaatuinen toimivallan uudelleenjärjestäminen niin horisontaalisesti - eli eurooppalaisten instituutioiden välillä - kuin myös vertikaalisesti Euroopan, kansallisvaltioiden ja alueiden välillä, saavutettaisiin onnistuneesti perustuslailla, joka ikään kuin perustaisi Euroopan uudelleen. Kyse on siis Euroopan perustuslakihankkeesta, jossa keskeisiä olisivat perus-, ihmis- ja kansalaisoikeudet, tasapainoinen vallanjako Euroopan toimielinten välillä ja tarkka rajanveto Euroopan ja kansallisvaltioiden tasojen välillä. Tällaisen perustuslain pääakseli rakentuisi liittovaltion ja kansallisvaltioiden suhteesta. Totean myös selvyuden vuoksi, ettei tässä ole kyse uudelleenkansallistamisesta, vaan aivan muusta.

Keskinen kysymys, joka käy yhä ajankohtaisemmaksi, on se, voidaanko tällainen näkemys liittovaltiosta toteuttaa tähän saakka harjoitetun yhdentymismetodin mukaisesti, vai täytyykö itse tämä metodi, tähänastisen yhdentymisen keskeinen tekijä, asettaa kyseenalaiseksi?

Yhdentymisen on alusta saakka perustunut ”Monnet-metodille” ja sen Eurooppaa instituutioiden ja politiikan tasolla yhteisöllistävälle lähestymistavalle. Tämä asteittainen yhdentymisperiaate ilman sovittua yhdentymisen lopputavoitetta muotoiltiin 1950-luvulla pienen jäsenryhmän taloudellista integraatiota varten. Vaikka se onkin ollut menestyksekkäs, on se osoittautunut liian rajoittuneeksi tarkasteltaessa poliittista yhdentymistä ja Euroopan demokratisoitumista. Niissä asioissa, joissa kaikkien jäsenmaiden on ollut mahdotonta mennä eteenpäin, ovat sen sijaan erilaiset jäsenvaltioiden ryhmät edenneet pidemmälle, kuten on tapahtunut talous- ja rahaliiton ja Schengen-sopimuksen osalta.

Onko tällainen eriytyminen eli osa-alueittainen tiiviimpi yhteistyö sitten vastaus yhdentymisen ja laajentumisen kaksoishaasteeseen? Juuri laajentuvassa ja väistämättä heterogeenisemmassa unionissa tulee eriytyminen olemaan välttämättömyys. Sen helpottaminen on siksi myöskin hallitusten välisen konferenssin keskeinen tavoite.

Voimakkaampi eriytyminen tulee kuitenkin aiheuttamaan myös uusia ongelmia: eurooppalaisen identiteetin ja sisäisen yhtenäisyyden menettäminen, sekä EU:n sisäisen eroosion vaara eriytymisen vallatessa lisää osa-alueita. Mutta jo nyt on turhaa vähätellä ”Monnet-metodin” kriisiä, koska sen avulla ei voida ratkaista ongelmia, joita sen oma logiikka tuottaa.

Tästä johtuen Jacques Delors, Helmut Schmidt ja Valéry Giscard d'Estaing ovat aivan hiljattain koettaneet löytää uusia ratkaisuja ongelmaan. Delorsin mielipiteen mukaan tulisi kuudesta Euroopan yhteisön perustajajäsenestä koostuvan ”kansallisvaltioiden liittovaltion” solmia ”sopimus perussopimusten sisällä”, johon liittyisi mittava eurooppalaisten instituutioiden uudistaminen. Samaan suuntaan kulkevat myös Schmidtin ja Giscardin ajatukset, joskin he kaavailevat keskuksen muodostumista yhdentoista euromaan varaan. Jo 1994 Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble esittivät ”ydin-Euroopan” muodostamista, mutta tämä hanke ei toteutunut sen vuoksi, että ”ydin” olisi ollut poissulkeva - perustajajäsen Italia olisi jäänyt sen ulkopuolelle - eikä se olisi toiminut yhdentymisen muillekin avoimena ”magneettina”.

Jos välttämättömän itälaajenemisen asettamaa haastetta katsottaessa vaihtoehtoina ovat joko unionin eroosio tai yhdentymisen, ja jos pitäytyminen valtioliitto-unioniin merkitsee pysähtymistä kaikkine negatiivisine seurauksineen, on unioni jo vuosikymmenen kuluessa seuraavien kahden vaihtoehtojen edessä: Eteneekö jäsenmaiden enemmistö perustuslakisopimukseen perustaakseen Euroopan liittovaltion? Ja ellei niin tapahtuisi, muodostuuko pienemmän jäsenvaltioiden ryhmän ”avantgarde”, eli yhdentymisen ”gravitaatiokeskus” joistakin valtioista, joiden vakaumuksena on syvempi eurooppalainen yhteistyö, ja jotka ovat valmiita astumaan poliittisen integraation vaiheeseen? Tuolloin tullaan enää kysymään: mikä on oikea ajankohta? Ketkä lähtevät mukaan? Ja tuleeko tämä yhdentymisen ”gravitaatiokeskus” muodostaa perussopimusten puitteisiin vai niiden ulkopuolelle. Joka tapauksessa yksi asia on päivänselvä: mikään tulevaisuuden Eurooppa-hanke ei tule onnistumaan ilman Saksan ja Ranskan tiivistä yhteistyötä.

Tällaisessa tilanteessa voitaisiin myöskin kuvitella Euroopan tulevaisuus kahdessa tai kolmessa vaiheessa paljon lähintä vuosikymmentä pidemmälle:

Ensin tapahtuu vahvemman yhteistyön rakentaminen niiden valtioiden välillä, jotka tiiviimpää yhteistyötä tahtovat, aivan kuin jo talous- ja rahaliitossa sekä Schengen-sopimuksessa on tapahtunut. Näin voitaisiin edetä monella osa-alueella: 11 Emu-maata voisivat edetä talouspoliittiseen unioniin, sekä unioniin ympäristönsuojelussa ja kamppailussa rikollisuutta vastaan, samoin kuin yhteiseen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan ja luonnollisesti yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Tässä yhteydessä on äärimmäisen tärkeää ymmärtää, että tiiviimpi yhteistyö ei saa merkitä yhdentymisen päätepistettä.

Mahdollinen seuraava askel poliittisen unionin rakentamisessa voisi olla ”gravitaatiokeskuksen” muodostaminen. Sen muodostava valtioryhmä voisi solmia uuden Euroopan perustavan puitesopimuksen, liittovaltion perustuslain ytimen. Ja tämän puitesopimuksen perustalle ne loisivat omat toimielimensä, perustaisivat hallituksen, joka mahdollisimman monissa asioissa edustaisi kyseistä valtioryhmää yhteisellä äänivallalla EU:n sisällä. Samoin tällä ryhmällä olisi vahva parlamentti ja suoralla vaalilla valittu presidentti. Tällaisen gravitaatiokeskuksen tulisi olla etujoukko, poliittisen yhdentymisen loppuunsaattamisen käyttövoima, jossa olisivat jo mukana

kaikki tulevan liittovaltion elementit.

Olen täysin tietoinen siitä, millaisia ongelmia tuollainen ydinryhmä toisi mukanaan nykyisen unionin näkökulmasta. Siksi onkin ratkaisevan tärkeää varmistaa, että unionissa jo saavutettu ei vaarannu, ja että sitä yhdistävä side tulee kestäväksi niin poliittisesti kuin oikeudellisestikin. On luotava mekanismeja, jotka varmistavat ”gravitaatioytimen” jäsenten saumattoman yhteistyön laajemman EU:n kanssa.

Muodostaisivatko kuvaamani ytimen kuusi perustajajäsentä, 11 Emu-jäsentä, vai jokin muu mahdollinen ryhmä, on kysymys, johon vastaaminen on tänään mahdotonta. Yksi asia tällaisen ”gravitaatiokeskuksen” muodostamisen suhteen on kuitenkin päivänselvä: tämä etujoukko ei saa olla missään nimessä poissulkeva, vaan sen on pysyttävä kaikille jäsen- ja hakijamaille avoimena jos niistä joku haluaa määrättyä ajankohtana siihen liittyä. Niille, jotka haluaisivat liittyä, mutta eivät täytä liittymisen vaatimuksia, on luotava lähentymismahdollisuus. Läpinäkyvyys ja kaikkien EU-maiden ja jäsenyyttä hakevien maiden mahdollisuus liittyä ytimeen ovat olennaisia tekijöitä hankkeen onnistumisen kannalta. Tämä koskee ennen kaikkea hakijamaita. Olisi historiallisesti järjetöntä ja täydellistä tyhmyyttä, jos Eurooppa juuri sillä hetkellä kun se lopultakin olisi jälleen yhdentymässä, jakautuisikin uudelleen.

Kuvaamani kaltaisella ytimellä tulisi olla aktiivinen laajentumisintressi, ja sen tulisi olla houkutteleva vaihtoehto niille jäsenmaille, jotka ovat sen ulkopuolella. Jos seurataan Hans Dietrich Genscherin periaatetta, jonka mukaan mitään jäsenmaata ei voida pakottaa etenemään pidemmälle kuin se haluaa tai kykenee, ja toisaalta ne, jotka eivät halua edetä pidemmälle, eivät voi estää muita niin tekemästä, voitaisiin ”gravitaatiokeskus” muodostaa perussopimusten puitteissa - muussa tapauksessa se tulee syntymään niiden ulkopuolelle.

Viimeinen askel olisi Euroopan yhdentymisen loppuunsaattaminen Euroopan liittovaltioksi. Ettemme väärinymmärtäisi toisiamme, on syytä korostaa seuraavaa: mikään automaattinen mekanismi ei johda eriytyvästä tiiviimmästä yhteistyöstä liittovaltioon - ei ”ytimen” kautta eikä siinäkään tapauksessa, että tiiviimpään yhteistyöhön ryhtyisi jäsenmaiden enemmistö. Tiiviimpi yhteistyö merkitsee lähinnä vain vahvempaa hallitustenvälisyyttä niiden tosiasioiden ja puutteiden asettamassa paineessa, joihin ”Monnet-metodi” on johtanut. Eteneminen tiiviimmästä yhteistyöstä sopimukseen perustuslaista - joka puolestaan on täydellisen poliittisen yhdentymisen edellytys - vaatii tietoista ja harkittua Euroopan uudelleen perustamista.

Tämä, hyvät kuulijat, on näkemykseni tulevaisuudesta: tiiviimmästä yhteistyöstä kohti sopimusta Euroopan perustuslaista, jotta voisimme loppuunsaattaa Robert Schumanin johtoajatuksen, Euroopan liittovaltion. Tämä tie on meille tarjolla.

* * *

Paavo Väyrynen:
Laajenevan EU:n saatava uusi kehityssuunta
(Kolumni Helsingin Sanomissa 24.5.2000)

Saksan ulkoministeri Joschka Fischer piti 12. toukokuuta Berliinissä puheen otsikolla ”Valtioliitosta liittovaltioksi - ajatuksia Euroopan yhdentymisen lopullisesta päämäärästä”. Puheen saama julkisuus on ollut osittain harhaanjohtavaa. Suomen hallituksenkin - sekä tasavallan presidentti Tarja Halosen että ulkoministeri Erkki Tuomiojan - siitä esittämät lausunnot ovat perustuneet virheelliseen tulkintaan puheen sisällöstä.

Ulkoministeri Fischer tuki hallitusten välisessä konferenssissa esillä olevien toimielinuudistusten toteuttamista. Toisaalta hän totesi, etteivät ne riitä turvaamaan unionin toimintakykyä, kun siinä on 27 tai 30 jäsenmaata. Siksi on tarpeen tarkastella unionin tulevaisuutta pitemmällä tähtäyksellä ja ottaa esille myös yhdentymisen lopulliset tavoitteet.

Fischer hylkää vallalla olevan ajatuksen keskittyneestä Euroopan liittovaltiosta, joka korvaisi vanhat kansallisvaltiot. Hänen mielestään tulisi pyrkiä rakentamaan kansallisvaltioiden varaan rakentuva järjestelmä, joka on hajautetumpi ja vähemmän ylikansallinen kuin se unioni, jota nyt ollaan rakentamassa. Tämän toteuttamiseksi unionille tulee hänen mielestään luoda perustuslaki.

Euroopan parlamentissa olisi kaksi kamaria. Yksi niistä koostuisi kansan valitsemista jäsenistä, jotka olisivat myös kansallisen parlamentin jäseniä. Toisen kamarin - Yhdysvaltain senaattia tai Saksan liittoneuvostoa vastaavan - muodostaisivat vaaleilla valitut senaattorit.

Toimeenpanovallan osalta Fischer esittää kaksi vaihtoehtoa. Yhtäältä voitaisiin Euroopan hallitus kehittää ministerineuvostosta, jolloin se siis koostuisi kansallisten hallitusten jäsenistä. Toinen mahdollisuus olisi nykyisenkaltainen komissio, jota voisi täydentää suorilla vaaleilla valitun puheenjohtajan pitkälle viety toimeenpanovalta. Näiden ääripäiden välillä hän toteaa olevan muitakin vaihtoehtoja.

Sen lisäksi, että Joschka Fischer hylkäsi puheessaan ylikansallisen liittovaltion mallin, hän esitti luovuttavaksi myös siitä yhteisömenetelmästä, ”Monnet-metodista”, jota on sovellettu 1950-luvulta alkaen. Sen mukaan toimittaessa on edetty vaiheittain kohti syvenevää yhdentymistä ilman yhteisesti sovittua lopullista tavoitetta.

Fischerin mielestä tämä menetelmä ei ole enää käyttökelpoinen, kun on edetty poliittiseen yhdentymiseen.

Kun kaikki jäsenmaat eivät ole voineet edetä samaan tahtiin, jotkut ovat yhdentyneet muita nopeammin, kuten tapahtui Emun ja Schengen-sopimuksen osalta. Fischer katsoo, että laajentuvassa ja pakostakin erilaistuvassa unionissa on välttämätöntä ryhtyä toteuttamaan pitkälle vietyä eriyttämistä.

Hän viittaa Jacques Delorsin, Valéry Giscard d’Estaingin, Helmut Schmidin, Karl Lamersin ja Wolfgang Schäublen esittämiin malleihin, joissa jotkut jäsenmaat etenisivät muita nopeammin ja muodostaisivat unionin ytimen omine instituutioineen.

Fischerin mielestä on syntymässä sovittamaton ristiriita laajentumisen ja vallalla olevan liittovaltioajattelun välillä. Lähivuosina unioni joutuu hänen mielestään valitsemaan kahdesta vaihtoehdosta: joko jäsenmaat siirtyvät täydelliseen yhdentymiseen ja sopivat unionin perustuslaista tai osan jäsenmaista on otettava itselleen johtoasema ja synnytettävä unionille liittovaltioydin.

Liittovaltioydin syntyisi kahdessa vaiheessa. Aluksi kehitettäisiin tiiviimpää yhteistyötä muun muassa luomalla talousliitto sekä syventämällä ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä.

Seuraavassa vaiheessa jotkut jäsenmaat loisivat unionille ytimen puitesopimuksella, josta kehittyisi myöhemmin federaation, liittovaltion perustuslaki. Liittovaltiolle luotaisiin omat instituutiot. Sillä olisi oma hallitus, vahva parlamentti ja suorilla vaaleilla valittu presidentti.

Liittovaltioyttimeen voisivat Fischerin mukaan tulla aluksi joko kuusi perustajajäsentä, yksitoista Emu-maata tai jokin kolmas jäsenmaiden ryhmittymä. Ydin olisi kuitenkin avoin: muut jäsenmaat voisivat liittyä siihen myöhemmin, jos ne niin tahtoisivat.

Joschka Fischerin puhe on osittain tulkinnanvarainen, eikä hän ole ottanut kantaa moniin yksityiskohtiin. Avoimeksi jää esimerkiksi kysymys, miten kehitettäisiin valtioliitto-EU:n päätöksentekoa sitten kun liittovaltioydin on muodostunut.

Fischerin mielessä näyttää olevan kaksi vaihtoehtoa, jotka käyvät yksiin eräiden Suomessa esitettyjen ajatusten kanssa.

Fischer kannattaa ensisijaisesti koko unionin muuttamista kansallisvaltioista rakentuvaksi federaatioksi, joka voisi olla lähellä sitä ”hajautetun liittovaltion” mallia, jota ehdotin pääministeri Paavo Lipposelle vuoden 1997 lopulla lähettämässäni avoimessa kirjeessä.

Fischerin toinen vaihtoehto - unionin sisäinen eriytyminen - on puolestaan suorastaan identtinen sen ”sipuli”-mallin kanssa, jota olen viime lokakuusta lähtien esittänyt ja jonka peruseriaatteen Euroopan parlamentin liberaaliryhmä on hyväksynyt.

Suomen hallituksen edustajat ovat torjuneet Fischerin ehdotukset sanoen, ettemme hyväksy liittovaltiota vaan kannatamme valtioiden tiivistä liittoa. Tämä suhtautumistapa on lyhytnäköinen. Jos nykyinen kehityssuunta jatkuu, unioni tiivistyy vähitellen keskittyneeksi ja ylikansalliseksi liittovaltioksi, jonka osaksi Suomikin on joutumassa.

Tämän torjumiseksi on kaksi Fischerin esittämää periaatteellista mahdollisuutta, joita molempia tulee ennakkoluulottomasti harkita. Ellei koko unionin kehityksen suuntaa saada muutetuksi, on viisasta tukea sen eriytymistä ja pitää Suomi liittovaltioytimen ulkopuolella.

* * *

Paavo Lipponen:

Tiiviimpi unioni on Suomen etu

(Kolumni Savon Sanomissa ja Turun Sanomissa 29.5.2000)

Saksan ulkoministeri Joschka Fischer onnistui liittovaltiopuheellaan panemaan liikkeelle Euroopan unionissa seisovan ideaveden. Monet ovat tarttuneet hänen esityksiinsä kuin pelastusrenkaaseen, toiset taas suhtautuneet ikään kuin tietynlaisten visioiden esittäminen pitäisi kieltää. Fischerin avoin keskustelutarjous ansaitsee kuitenkin kiitoksen riippumatta siitä, mitä mieltä asiasta ollaan.

EU:n tulevaisuudesta on keskusteltava nyt, kun meneillään on hallitusten välinen konferenssi unionin perussopimusten muuttamisesta. Tuleva laajentuminen vain lisää keskustelun tarpeellisuutta. Tampereen huippukokouksessa komission puheenjohtaja Romano Prodi peräänkuulutti aiheellisesti Eurooppa-neuvoston syventymistä arvioimaan muun muassa unionin maantieteellisen laajentumisen rajoja.

Fischerin ideat ovat radikaaleja, mutta niihin ei vastata rakentavasti vain sanomalla ei-ei-ja-jälleenkerran-ei. EU ei ole paikallaan pysyvä instituutio, jossa Suomen kaltaisen pienen maan etuna olisi vain takertua olemassa olevaan. EU kehittyä jatkuvasti, integraatio syvenee ja ei-ei-linjalla ilmoittaudumme vain syrjästäkatsojiksi.

HVK:ssa esiin joustavuus?

Tulevaisuuskysymykset ovat jo esillä hallitusten välisessä konferenssissa. Siellä pitäisi ottaa kantaa niin sanottuun joustavuuteen eli mahdollisuuteen, että osa jäsenmaista etenee jollakin yhteistyön alalla muita pitemmälle.

Joustavuudesta on esimerkkinä 11 jäsenmaan Emu ja 13 maan Schengen-yhteistyö, joka koskee yhteistä tulli- ja rajavalvontaukorajaa. Kummallekin on ominaista, että yhteistyön piiriin pääsee mukaan mikä tahansa jäsenvaltio, joka täyttää selkeästi määritellyt vaatimukset. Emussa nämä kriteerit koskevat muun muassa julkista taloutta, Schengenissä rajavalvonnan pitävyyttä.

Suomi oli jo Amsterdamin Eurooppa-neuvostossa vuonna 1997 valmis keskustelemaan joustavuudesta, niin nytkin. Olemme avoimella mielellä, mutta ottamalla joustavuus HVK:n asialistalle Helsingissä sovittujen kolmen pääkohdan lisäksi, ei pidä vaarantaa HVK:n viemistä päätökseen määräajassa tämän vuoden loppuun mennessä. Komission kokoonpano, äänten painotus neuvostossa ja määränemmistö päätöksenteon lisääminen tuottavat runsaasti päänvaivaa neuvotteluissa.

Mikäli joustavuus tulee esille, on pidettävä tiukasti kiinni selkeiden pelisääntöjen ja avoimuuden periaatteista. Joustavuudesta ei pidä tietoisesti tehdä poliittis-hegemonististen sisäpiiripyrkimysten välikappaletta. Fischerin tapa kaavailla valmiiksi sisäpiiriin kuuluvia maita riippumatta siitä, täyttävätkö ne edes EU:n jäsenyyden kriteerejä, kertoo kapea-alaisesta Eurooppa-näkemyksestä.

Suomi on täyttänyt sekä Emun että Schengenin ehdot. Jos pitemmälle menevän yhteistyön - coopération renforcée - piiriin ryhdytään ottamaan maita vain maantieteellis-poliittisin perustein, nakerretaan unionin uskottavuutta sekä sisäisesti että ulospäin.

Suurin riski sisäpiirijoustavuudessa liittyy enemmän tai vähemmän peiteltyyn pyrkimykseen saavuttaa etuja muiden jäsenmaiden kustannuksella. Vanhoissa jäsenmaissa esiintyy protektionismia, omien etujen suojelua, joka heikentää unionin kilpailukykyä juuri kun mahtipontisesti puhutaan USA:n etumatkan saavuttamisesta. Jos suuret jäsenmaat laahaavat jalkojaan esimerkiksi sisämarkkinoiden vapauttamisessa, ne eivät voi uskottavalla tavalla vaatia itselleen johtajuutta.

Laajenemisen kynnyksellä olisi kohtalokasta antaa tuleville jäsenmaille sellainen kuva, että ne luokitellaan - paria-kolmea suosikkia lukuun ottamatta - jo etukäteen toisen tai kolmannen luokan EU-maiksi. Päinvastoin on korostettava kaikkien Euroopan kansalaisten tasavertaisuutta ja kaikkien - myös tulevien - yhtäläisiä oikeuksia. Tämä on integraation peruslähtökohta ja vahvuus.

Kriisinhallinta yhteistä puolustusta

Suomi suhtautuu unionin kehittämiseen avoimella mielellä lähtien siitä, että integraatiota on jatkuvasti syvennettävä. Unionin perussopimukseen sisältyy tietty evolutiivisuus, kehitysmahdollisuus. Integraation syventämisessä ei voida pysähtyä paikalleen, muuten unioni taantuu. Sen vuoksi tarvitaan visioita. Tarvitaan myös vahvaa komissiota valvomaan, että yhteisiä pelisääntöjä noudatetaan.

Suomi korostaa kuitenkin EU-yhteistyön tiivistämisessä käytännönläheisyyttä. EU:ssa on taipumusta kiirehtiä tekemään uusia päätöksiä ennen kuin entisiä on pantu toimeen. Huippukokousdynamikka toimii usein juuri näin. Luodaan uusia prosesseja, vaikka komissiolla ja

neuvostolla on täysi työ entisten hallitsemisessa. Unionin hallinto ja päätöksentekomekanismit muun muassa budjettiasioissa kaipaavat uudistusta.

Puuhun ei nousta latvasta käsin. Pahinta olisi, jos EU:ssa dynamiikan puutteeseen keksittäisiin lääkkeeksi ”Flucht nach vorne”, säntäily eteenpäin tähänastisten päätösten huonon toteuttamisen peittämiseksi.

Suomi on alun perin tehnyt yhdessä Ruotsin kanssa aloitteen unionin kriisinhallintakyvyn luonteesta. Sotilaallista kriisinhallintaa viedään nyt käytännössä eteenpäin Helsingin huippukokouksessa tehtyjen historiallisten päätösten pohjalta. Suomi ei näe tässä työssä periaatteellisia ongelmia. Sen sijaan on tehtävä huolellista työtä kriisinhallintajoukkojen kokoamisperiaatteiden, tulevien tehtävien, hallinnon sekä EU:n ja Naton välisen yhteistyön järjestämisessä.

Sotilaallisen kriisinhallinnan rinnalla Suomi haluaa kehitettävän uskottavalla tavalla myös siviilikriisinhallintayhteistyötä siten, että siviilipuolta ei pidetä vain sotilaallisen yhteistyön jatkeena.

Puolustusyhteistyö on EU:ssa tiivistymässä ja voi johtaa ajan mittaan yhteiseen puolustusjärjestelmään. Sotilaallinen kriisinhallinta yhteisesti koulutettavine ja erillisin päätöksin liikekannalle pantavine joukkoineen on käytännössä jo yhteistä puolustusta. Suomi on siinä täysin velvollisuuksin ja oikeuksin mukana liittoutumattomana maana. Oikeutemme on myös päättää eduskunnan suostumuksella osallistumisesta erikseen kuhunkin kriisinhallintaoperaatioon.

Jos EU:n puolustusyhteistyössä mennään vielä kriisinhallinnasta pitemmälle, ei se sellaisenaan tuo etemme kysymystä liittoutumisesta. Olemme jo liittoutuneet liittyessämme EU:n jäseneksi ja hyväksyneet EU:n myös puolustusta koskevan - integraation jatkuvan syventymisen mahdollisuuden. Natoon liittyminen on eri asia. Kriisinhallintayhteistyön tiivistäminen Naton kanssa on kuitenkin sekä EU:n että Suomen tavoitteena.

Etujemme mukaista on, että EU:n ja Naton suhde kehittyi selkeäksi ja avoimeksi. Naton ja Yhdysvaltojen resursseja tarvitaan jatkossakin operaatioiden toimeenpanossa. Pällekkäisyyksiin ja arvovaltakiistoihin ei ole varaa.

Peruskirjasta perustuslakiin

Saksan entisen liittopresidentin Roman Herzogin johdolla valmistellaan parhaillaan työryhmässä EU:lle niin sanottua perusoikeuskirjaa. Sen on määrä olla poliittinen julistus, mutta seuraava askel, peruskirjan liittäminen EU:n perussopimuksiin ja sitä tietä unionin yhteisen perustuslain laatiminen, on jo näköpiirissä. Panisimme pään pensaaseen, jos sulkisimme silmämme tältä näköalalta.

Ajatus EU:sta liittovaltiona perustuslakeineen on käyttökelpoinen väline kirkastamaan yhteisiä perusarvoja, objektiivisuutta, avoimuutta ja tasapuolisuutta. Unioni koostuu kuitenkin yhä kansallisvaltioista, joissa poliittinen päätöksenteko on kansanvaltaista. Demokratiaa olisi laajennettava unionin rakenteisiin, mutta mentäessä pitemmälle europarlamentin vallan lisäämisessä on saatava takeet jäsenvaltioiden tasavertaisuudesta ja subsidiariteetista, kansalliselle tasolle rajattavista asioista.

Suomalaisten on hyvä osallistua nyt käynnistyneeseen keskusteluun EU:n tulevaisuudesta ikään kuin todella olisimme EU:n ytimessä. Liian paljon esiintyy ”ne siellä, me täällä” -asennetta. EU

kehittyä, unionin suuntaan pitää vaikuttaa siinä hengessä, että olemme mukana etujoukossa kaikilla keskeisillä integraation aloilla.

* * *

**Paavo Väyrynen:
Fischer läpivalaisi Lipposen linjan
(Kolumni Savon Sanomissa ja Turun Sanomissa 31.5.2000)**

Saksan ulkoministeri Joschka Fischerin äskettäinen puhe on saanut aikaan tervetullutta keskustelua Suomenkin Eurooppa- politiikasta.

Presidentti Tarja Halosen ja ulkoministeri Erkki Tuomiojan ensikommentit näyttävät perustuneen puutteelliseen tietoon siitä, mitä Fischer oli sanonut.

Pääministeri Paavo Lipponen Turun ja Savon Sanomissa esittämä arvio osoittaa, että hän on perehtynyt Fischerin puheeseen. Hänen kirjoituksensa on varsin taitava yritys johtaa keskustelua sivuun niistä asioista, joista Saksan ulkoministeri puhui. Samalla Lipponen tulee jälleen paljastaneeksi, kuinka puhdasverinen federalisti hän on.

Pääministeri Lipponen sivuuttaa kokonaan keskeisiä osia Fischerin puheesta.

Yhtäältä Lipponen jättää huomiotta sen, että Fischer hylkää sen yhteisömenetelmän, ”Monnet-metodin”, jolla unionia on 1950-luvulta lähtien kehitetty. Samoin hän hylkää sen lopullisen päämäärän (”finalité politique”), kansallisvaltiot korvaavan ylikansallisen liittovaltion, jota kohti tätä menetelmää käyttäen on vaiheittain edetty.

Toisaalta Lipponen jättää huomiotta toisen niistä kahdesta vaihtoehdosta, joita Fischer ehdottaa nykysuuntauksen tilalle: koko unionin kehittämisen kansallisvaltioista rakentuvaksi hajautetuksi federaatioksi, joka olisi luonteeltaan enemmänkin valtioliitto kuin varsinainen liittovaltio.

Kaksikamarisen parlamentin ”alahuone” koostuisi kansallisten parlamenttien jäsenistä, ja toimeenpanovaltaa voisi komission asemesta käyttää ministerineuvostosta kehitettävä Euroopan hallitus. Tämä malli on lähellä sitä ”hajautettua liittovaltiota”, jota ehdotin Lipposelle vuoden 1997 lopulla lähettämässäni avoimessa kirjeessä.

Sen sijaan Lipponen tarttuu Fischerin esittämään toiseen vaihtoehtoon, unionin sisäiseen eriytymiseen. Hän kommentoi sitä näennäisen myötäsukaisesti, mutta tosiasiaa hän torjuu sen.

Lipponen väittää Fischerin kaavalleen ”valmiiksi sisäpiiriin kuuluvia maita riippumatta siitä, täyttävätkö ne edes EU:n jäsenyyden kriteerit”. Ainakaan Berliinin puheessaan Fischer ei tällaista esitä. Hän kaavailee ytimen muodostuvan unionin jäsenmaista, ja esittää kolme vaihtoehtoa: kuusi perustajajäsentä, yksitoista euromaata tai jokin muu ryhmittymä. Jäsenyys ytimessä perustuisi unionimaiden vapaisiin valintoihin, ja siihen voisi liittyä myös myöhemmin.

Fischer ei selvästikään tavoittele etuja vanhoille jäsenmaille, kuten Lipponen epäilee. Hänen vilpittömänä pyrkimyksenään näyttää olevan saada aikaan toimiva unionin ydin, jonka jäsenmailla on tahto ja kyky täyttää kaikki siihen kuulumiseen liittyvät velvoitteet. Outoa on sekin Lipposen kritiikki, että Fischer tähtäisi joidenkin tai kaikkien hakijamaiden syrjimiseen. Nimenomaan unionin sisäinen eriytyminen estäisi tällaisen käsityksen syntymisen, kun osa nykyisistä jäsenmaista

olisi samassa asemassa kuin uudet tulokkaat.

Kirjoituksen loppuosa paljastaa sen, miksi Lipponen tulkitsee Fischerin puhetta pahoin päin: hän ajaa Suomen sotilaallista liittoutumista EU:n sotilaallisen ulottuvuuden puitteissa. Federalismi, ”Monnet-metodin” mukainen vaiheittainen eteneminen kohti liittovaltiopäämäärää, ”finaliteettia”, on välttämätön väline tämän tavoitteen toteuttamisessa.

Lipposen liittoutumispyrkimys tulee esille sumeilematta, jopa röyhkeästi. Hän menee niin pitkälle, että hän pyrkii muuttamaan vallitsevaa poliittista todellisuutta antamalla keskeisille turvallisuuspolitiikan käsitteille aivan uutta sisältöä. Osittain on kysymys siitä, että Lipponen pyrkii siirtymään suomalaiselle EU-keskustelulle täysin vieraaseen, mutta eräissä muissa unionimaissa käytettävään sanastoon.

Suomalaisessa keskustelussa on pyritty pitämään erillään yhtäältä kriisinhallinta ja toisaalta yhteinen puolustuspolitiikka ja puolustus. Nyt Lipponen oikoo mutkat suoriksi toteamalla, että ”sotilaallinen kriisinhallinta yhteisesti koulutettavine ja erillisin päätöksin liikekannalle pantavine joukkoineen on käytännössä jo yhteistä puolustusta”. Tämä kielenkäyttö johtaa pidemmälle menevämpään tulkintaan kriisinhallinnan luonteesta kuin mitä eduskunnalle lienee kerrottu.

Lipponen menee tätäkin pitemmälle todeten, ettei Suomen liittoutumattomuus ole esteenä syvemmällekään puolustusyhteistyölle, koska ”olemme jo liittoutuneet liittyessämme EU:n jäseneksi ja hyväksyneet EU:n myös puolustusta koskevan integraation jatkuvan syvenemisen mahdollisuuden”. Tämä tulkinta ei ole sopusoinnussa tosiasioiden kanssa. Suomi ei unioniin liittyessään sitoutunut sotilaalliseen yhteistyöhön.

Lipponen käyttää liittoutumisen/liittoutumattomuuden käsitettä tavalla, joka herättää kysymyksiä. Hän kirjoittaa, että Natoon liittyminen on eri asia kuin ”liittoutuminen EU:n puitteissa. Minun on vaikea ymmärtää, millä tavoin Nato-jäsenyys eroaisi jäsenyydestä EU:n sotilaallisesta liitosta - senkään vuoksi, että EU:n yhteistä puolustusta tullaan kehittämään tiukasti transatlanttisissa puitteissa.

Suomen kansan selkeä enemmistö vastustaa maamme sotilaallista liittoutumista. Paavo Lipposen artikkeli osoittaa selvästi, että nykyinen Suomen EU-linja johtaa liittoutumiseen ja että se on ainakin pääministerin nimenomainen tarkoituskin. Voimme säilyttää liittoutumattomuutemme vain siten, että unioni eriytyy ja että Euroopan puolustusidentiteetti synnytetään Naton puitteisiin.

Joschka Fischer teki puheellaan palveluksen myös suomalaiselle EU-keskustelulle. Se muun muassa pakotti pääministeri Paavo Lipposen puolustamaan julkisuudessa federalistista näkemystään tavalla, joka läpivalaisi sen.

Lipponen päätti kirjoituksensa vaatimuksiin, että meidän tulee osallistua keskusteluun ”ikään kuin todella olisimme EU:n ytimessä” ja että Suomen tulee olla ”etujoukossa kaikilla keskeisillä integraation aloilla”. Miksi näin pitäisi olla, herra pääministeri?

Suomi ei kuulu Euroopan ytimeen, eikä meillä siten ole samoja yhdentymistarpeita kuin toisiinsa kiinni kasvaneilla Saksalla, Ranskalla, Italialla ja Benelux-mailla on. Suomen kansa haluaa säilyttää laajan määräämisvallan omiin asioihinsa, eikä se halua maamme luopuvan myöskään sotilaallisesta liittoutumattomuudestaan.

Kun koko EU:n hajautuminen Fischerin ehdottamaksi kansallisvaltioiden liitoksi ei näytä olevan

mahdollista - sitähan ei Lipponenkaan kannata -, on Suomen tuettava unionin sisäistä eriytymistä ja jättäytyttävä liittovaltiotyimen ulkopuolelle. Tukemalla EU:n eriytymistä voimme myös helpottaa ja nopeuttaa unionin laajentumista.